

Arkæologisk analyse

KRIEGER'S FLAK HAVMØLLEPARK

Landtracé

Udarbejdet for: **Energinet.dk**

Dato: 23.03.2015

Sagsnummer: TAK 1664
KNV00275
ROM 3273

**KROPPEDAL
MUSEUM**

 **Museum
Sydøstdanmark**

**ROSKILDE
MUSEUM**

Analysens baggrund og formål	2
Introduktion og opsummering.....	3
Metode og fremgangsmåde	5
Introduktion til kortmaterialet.....	7
Kort og analyser	10
Kort 1 Rødvig-Lyderslev	10
Kort 2 Lyderslev-Sønderskov.....	12
Kort 3 Sønderskov-Juellinge-Karise.....	14
Kort 4 Store Linde-Vråby.....	17
Kort 5 Vråby-Skrosbjerg Overdrev	19
Kort 6 Skrosbjerg Overdrev-Sonnerup-Tolstrup Gårde.....	22
Kort 7 Sædder-Ringsbjerg Bakker, Ringsbjerg-Nordgården og Sædder-Herfølge.....	24
Kort 8 Søllerup Overdrev-Åshøje og Herfølge-Åshøje	29
Kort 9 Åshøj-Tjørnemosegård	32
Kort 10 Tjørnemosegård-St. Salby	33
Kort 11 Ringsbjerg Bakker-Kvistskov.....	37
Kort 12 Kvistskov-Bjæverskov	39
Kort 13 Bjæverskov-Lille Dalby-Skulkerup	40
Kort 14 Skulkerup-Vittenbjerg-Lille Salby	43
Kort 15 St. Salby-Ll. Skensved	47
Kort 16 Ll. Skensved-Solrød Vestermark.....	50
Kort 17 Solrød Vestermark-Stenagergård.....	52
Kort 18 Vendals Bakke-Fløjterup	54
Kort 19 Tune Hede-Stærkende Huse	56
Kort 20 Kommunegrænsen Høje Taastrup/Greve – Torslundevej.....	58
Kort 21 Torslundevej – Pedersborgvej.....	61
Kort 22 Pedersborgvej - transformerstation Ishøj	64
Kort 23 Udfletningen ved Brønsgård – Roskildevej	68
Kort 24 Roskildevej – Spangå.....	72
Kort 25 Spangå - kommunegrænsen Roskilde Kommune.....	76
Kort 26 Hvedstrup sogn, Roskilde Museum.....	79
Kort 27 Kommunegrænsen ved Hove Å - transformerstation Hove.....	80
Anvendt litteratur	82

Analysens baggrund og formål

I forbindelse med opførelsen af Kriegers Flak Havmøllepark, og deraf følgende projekt med nedgravning af strømkabler på land, har Energinet.dk anmodet Kroppedal Museum, Roskilde Museum samt Museum Sydøstdanmark om en arkivalsk kontrol af det ca. 95 km lange og min. 300 m brede projektområde. Museerne fik tilsendt det foreløbige projektområdes udstrækning d. 3.11.2014 samt revideret kortmateriale d. 5.1.2015.

Formålet med den udvidede arkivalske kontrol er en vurdering af risikoen for at påtræffe skjulte fortidsminder i det foreløbige projektområde for ovennævnte landkabel. I det foreløbige projektområde findes en række allerede kendte fortidsminder, registreret i den nationale database Fund & Fortidsminder, men i tilgift hertil vil der i løbet af anlægsarbejdet uden tvivl dukke ukendte fortidsminder op. Som sådan har den arkivalske kontrol til formål at udstikke den for kulturhistorien mindst skadelige placering af det planlagte anlægsarbejde.

Introduktion og opsummering

Den nærværende rapport præsenterer de arkæologiske interesser i det foreløbige projektområde for landkabet til Kriegers Flak Havmøllepark. Det foreløbige projektområde forløber i tre museers ansvarsområder, og rapporten er som sådan et samarbejde mellem Roskilde Museum (ROM), Kroppedal Museum (TAK) og Museum Sydøstdanmark (KNV).

I den arkivalske kontrol er der i tilgift til de allerede registrerede fortidsminder erkendt et større antal nye fortidsmindelokaliteter, hvoraf størstedelen er overpløjede gravhøje. De er fortrinsvis opdaget på højdereliefkortet, hvor selv små terrænforskelle træder tydeligt frem.

Især på den del af det foreløbige projektområde, der ligger på det sydlige Stevns har gennemgangen af højdereliefkortet givet gode resultater med en stor tilvækst af overpløjede gravhøje til følge. Dette kan ses på kort 3 (side 14ff), hvor der på reliefkortet ses i alt 12 overpløjede gravhøje af hvilke ingen var registreret før. Fem af disse nye høje ligger inden for det foreløbige projektområde og yderligere 4 i nær tilknytning hertil. I nærområdet findes desuden meget velbevarede agersystemer i tilknytning til et antal i forvejen kendte gravhøje, og med de nyopdagede høje må det samlet beskrives som et enestående kulturmiljø af regional betydning med fortidsminder afspejlende både liv og død ved hhv. marksystemer og gravmonumenter.

Ved Læbro v. Vråby (kort 5) passerer det foreløbige projektområde henover et område hvor der i jernalderen må have resideret en rig og magtfuld familie. Midt i projektområdet ligger nemlig en gravhøj, der blev udgravet af Nationalmuseet i 1929, og gravgodset herfra hører til blandt genstande som kun samfundets top var i besiddelse af (glasbægre, metalkar, spillebrikker og ringe af guld). Bebyggelsen hørende til denne gravplads er ikke lokaliseret, men det vides at der tæt på er fundet andre grave ved grusgravning. Den arkivalske kontrol har også afsløret indikationer på grave inden for det foreløbige projektområde, som kan vise sig at være uforstyrrede.

Et område som må betegnes som værende af international betydning er området omkring borganlægget Borgring (kort 10), som nyligt ved udgravning fra Museum Sydøstdanmark i samarbejde med Århus universitet blev dateret til vikingetid. Som sådan knytter den sig i form, størrelse og datering til de øvrige ringborge fra vikingetiden (Trelleborg, Aggersborg, Fyrkat og Nonnebakken) og indgår derfor som et hidtil ukendt element i historien omkring statsdannelsen i Danmarks vikingetid. Borgring ligger midt i det foreløbige projektområde, og selvom det endelige tracé vil ende med at ligge helt perifert i projektområdet, forventes det at der ved anlægsarbejdet vil påtræffes fortidsminder med enten datering eller funktion, som knytter an til Borgring. I afsnittet der beskriver kortudsnittet med Borgring kan ses en mere uddybende beskrivelse af de arkæologiske perspektiver ved anlægsarbejdet i dette område. Det skal her også nævnes, at Kulturstyrelsen har opstillet en særudtalelse vedrørende holdning og forventning til anlægsarbejdets udførelse, fremsendt til Naturstyrelsen, Tværgående Planlægning.

Som det ses på de enkelte kort, har den arkivalske kontrol også vist en forskel imellem de antikvariske forhold i de tre museers ansvarsområder. I den sydlige del af Museum Sydøstdanmarks område er risikovurderingen kendetegnet ved større sammenhængende arealer, hvor der ikke kunne findes indicier på fortidsminder, iblandt mange mindre arealer hvor der enten vides at være fortidsminder eller der er stor sandsynlighed for forekomsten af fortidsminder.

Kroppedal Museum har i sit ansvarsområde en noget nær omvendt situation, hvor store sammenhængende arealer i det foreløbige projektområde er markeret som røde, dvs. der er stor sandsynlighed for forekomsten af fortidsminder der bør forundersøges i god tid inden anlægsarbejdet. Denne forskel bunder i at det foreløbige projektområde i Kroppedal Museums ansvarsområde ligger tættere på moderne bebyggelse, industri og infrastruktur, og som sådan har der været store arkæologiske udgravninger i nærheden. Da der omkring det foreløbige projektområde er stor intensitet af fortidsminder, er det mange steder ikke muligt at afgrænse en rute som er mindre skadelig end andre.

På det sydlige Stevns løber det foreløbige projektområde derimod primært gennem landbrugslandskaber, hvor der pga. færre anlægsarbejder har været mindre arkæologisk aktivitet. Dermed er der på Stevns færre registrerede arkæologiske lokaliteter i de museale arkiver, og risikoen for overraskelser er derfor også størst i dette område.

Metode og fremgangsmåde

Den udvidede arkivalske kontrol er en flerstrengt proces, hvor der inden for det foreløbige projektområde arbejdes med gennemgang af flere forskellige arkivtyper.

Disse arkivtyper er:

1. Den nationale database Fund & Fortidsminder
2. Museernes arkivalier i papir- og digital form
3. Historiske og aktuelle kortværk
4. Historiske og aktuelle luftfotos

De to førstnævnte indeholder beskrivelse og stedfæstelse af allerede kendte fortidsminder mens de sidstnævnte kan indeholde spor efter fortidsminder, som endnu ikke er erkendt.

I den nationale database Fund & Fortidsminder findes en samlet oversigt over de tidligste antikvariske registreringer på landsplan. Mange oplysninger heri er direkte nedarvet fra sognebeskrivelser foretaget i 19. og første halvdel af 20. århundrede. Dertil er basen løbende suppleret med indberetninger fra de lokale museer.

Museernes arkivalier i papir- og digital form består af materiale fra Køge Museums (KØM), Sydsjællands Museums (SMV), Roskilde Museums (ROM) samt Kroppedal Museums (TAK) arkiver. Dette materiale er for en stor dels vedkommende også indeholdt i Fund & Fortidsminder, men der vil være situationer hvor de lokale arkiver er mere detaljerede. Derfor kan de være mere retvisende for omfanget af de antikvariske lokaliteter, og hvordan man forholder sig til dem, når man som i dette tilfælde støder på dem ved et anlægsarbejde.

I historiske og aktuelle kortværk indgår følgende kilder:

1. Videnskabernes Selskabs konceptkort
2. Original 1-kort
3. Høje Maalebordsblade
4. Lave Maalebordsblade
5. 4cm-kort (1953-1976 + 1980-2001)
6. Danmarks Højdemodel (DHM)

I disse kort er der generelt mange oplysninger at hente om stednavne, ændringer i topografi fra kortenes produktionstidspunkt til vore dage samt bl.a. sløjfede grusgrave o.l.

Danmarks Højdemodel er et vigtigt redskab til aflæsning af selv små højdeforskelle i terrænet, hvor især overpløjede gravhøje og voldforløb kan træde frem.

I historiske og aktuelle luftfotos indgår lod- og ortofotoserier fra 2. halvdel af 1900-tallet frem til 2014 med hovedvægten på ortofotos fra 1995 og frem. Ortofotos kan i gunstige tilfælde afsløre spor efter ukendte fortidsminder, oftest på lette jorder, men giver generelt også et godt indtryk af dyrkningsmæssige forhold såsom dræning og pløjedybde. Som sådan er de et vigtigt supplement til de topografiske kort.

Den arkivalske kontrol vil kun i begrænset omfang benytte sig af rekognoscering eller opmåling i felt. Det kan dog i visse tilfælde være nødvendigt at foretage besigtigelser eller lign. på relevante arealer, for at afklare karakteren af de fortidsminder, som findes i arkivmaterialet.

Når traceet er fastlagt, kan det komme på tale at anvende non-destruktive undersøgelser som f.eks. rekognoscering og afsøgning med metaldetektor. Dette kan være formålstjenligt i forhold til at vurdere om

et område bør forundersøges ved udlægning af søgegrøfter eller overvåges ved muldafrømning 6-8 uger før anlægsarbejdet påbegyndes.

Klassificering og anbefaling

Resultatet af arkiv- og kortstudierne munder ud i en klassificering af landskabet i tracéet i 3 risikokategorier, hvor der afhængigt af risikoen for fortidsminder gives forskellige anbefalinger. Risikokategorierne præsenteres med farvekodning på et antal topografiske kort, som tilsammen dækker hele det undersøgte område. Risikovurdering leveres ligeledes digitalt til brug i GIS. Risikokategorierne med tilhørende farvekoder er som følger:

Røde zoner:

Omfatter områder, hvor der med sikkerhed eller hvor der empirisk set med meget høj sandsynlighed forekommer fortidsminder, som er omfattet af museumslovens bestemmelser. Det vil i praksis sige, at der enten er registreret fortidsminder inden for området (eller på umiddelbart tilgrænsende arealer) eller at indirekte faktorer sandsynliggør deres eksistens. Sådanne faktorer er eksempelvis topografiske forhold og stednavne.

Anbefaling:

Disse arealer friholdes hvor det er muligt. Hvor dette ikke lader sig gøre, foretages systematisk arkæologisk forundersøgelse så tidligt som muligt i anlægsprocessen. Herved kan præmisser for videre arkæologisk arbejde fastsættes og forsinkelser af anlægsarbejdet undgås.

Blå zoner:

Omfatter områder, hvor der principielt set kan forekomme fortidsminder, som er omfattet af museumslovens bestemmelser, men hvor eventuelle indicier er fraværende.

Anbefaling:

Der foretages arkæologisk overvågning ved muldafrømning umiddelbart (6-8 uger) før anlægsarbejdet påbegyndes.

Alternativt træffes aftale om arkæologisk forundersøgelse så tidligt som muligt før anlægsarbejdet påbegyndes. Hvorvidt der anbefales forundersøgelse eller arkæologisk overvågning af anlægsarbejdet vil også afhænge af de endelige arealer, Energinet.dk ønsker at inddrage i projektet. Det anbefales f.eks. at større sammenhængende arealer (såsom arbejdsarealer, stationer, sammenkoblingssteder for de enkelte kabellængder samt start og stop for styrede underboringer) forundersøges, mens det regulære tracé enten overvåges eller forundersøges.

Grønne zoner:

Omfatter områder hvor der, på grund af eksisterende bebyggelse og/eller anden moderne menneskelig indgriben, må antages at være ringe eller ingen sandsynlighed for at påtræffe fortidsminder, som er omfattet af museumslovens bestemmelser.

De grønne zoner omfatter ligeledes arealer, som tidligere er forundersøgt eller frigivet af de involverede museer, f.eks. i forbindelse med andre større anlægsarbejder.

Anbefaling:

Der foretages ikke yderligere arkæologisk undersøgelse.

Introduktion til kortmaterialet

Det foreløbige projektområde gennemgås i rapporten fra ilandføringen syd for Rødvig på Stevns til den nordlige og østlige afslutning i hhv. Hove og Ishøj. Gennemgangen er inddelt i 27 afsnit, hvert med en beskrivelse af og kort over de arkæologiske interesser i de tilhørende dele af det foreløbige projektområde. Kortmaterialets baggrund er Kort25 i målestokken 1:25.000, så der er målfast reference til de tidligere meget anvendte 4cm-kort. Alle kort indeholder data fra Geodatastyrelsen.

På kortene vises den arkæologiske risikovurdering med den klassifikation, der er beskrevet i det metodiske afsnit ovenfor. Grundlaget for risikovurderingen er det arkæologiske øjebliksbillede, således som det præsenterer sig i databasen Fund & Fortidsminder i kombination med de gennemgåede kildetyper, der også er kort præsenteret i følgende afsnit.

De kulturhistoriske lokaliteter der kendes i og nær det foreløbige projektområde er afsat på det medfølgende kortmateriale som sorte prikker, hvoraf dem der omtales nærmere i teksten endvidere har fået påført label med Sognebeskrivelsesnummer (Sb-nr) og/eller lokalitetsnummer, hvoraf sidstnævnte henviser til de fortløbende lokaliteter medtaget i teksten. Sb-numrene er af pladshensyn ikke påhæftet det 6-cifrede stednummer, som ellers hører til den fulde identifikation af lokaliteten og som er nævnt i teksten. For eksempel vil Sb. 020213-61 (på kort 21) angives med SB. 61 på kortet.

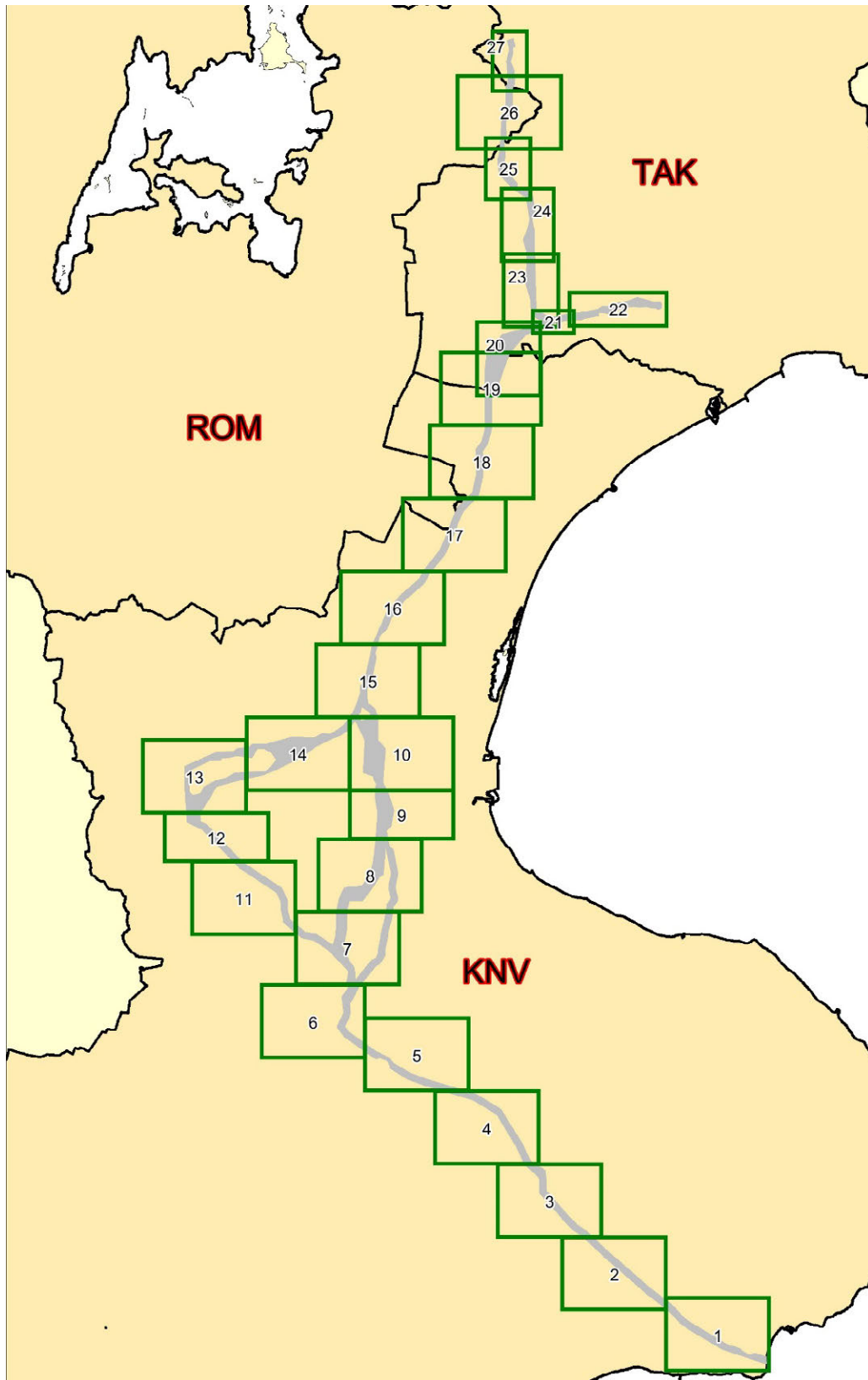
Fredede gravhøje er angivet med en bufferafstand på 100m regnet fra højens fod som den fremgår af arealdatasættet fra Fund & Fortidsminder. Denne buffer afspejler den lovfæstede beskyttelseszone 100m omkring fredede fortidsminder (Naturbeskyttelsesloven §18, stk. 1). Indenfor denne beskyttelseszone skal der søges dispensation hos den pågældende kommune for anlægsarbejder og placering af midlertidige tilhørende foranstaltninger over jord. På selve det fredede fortidsminde må der ikke foretages ændringer/anlægsarbejder.

En bufferafstand på 100m er ligeledes valgt til de overpløjede gravhøje/grave, som er registrerede men ikke fredede samt mulige overpløjede gravhøje eller sløjfede storstensgrave erkendt via reliefkort og/eller Original 1 kort. For de sidstnævnte skal bufferen ses som afgrænsning på det arkæologiske interesseområde omkring objektet, da der er erfaring for at der i tilknytning hertil kan findes jordfaste fortidsminder i form af arkæologiske anlægsspor.

Beskyttede sten-/jorddiger er afsat på kortmaterialet som orange-brune linier, mens kulturarvsarealers afgrænsning fremgår med en gul streg. Forud for gennemgravning og efterfølgende reetablering af beskyttede sten-/jorddiger skal der søges dispensation hos den pågældende kommune efter samme procedure som for de fredede gravhøje.

Signaturforklaring:

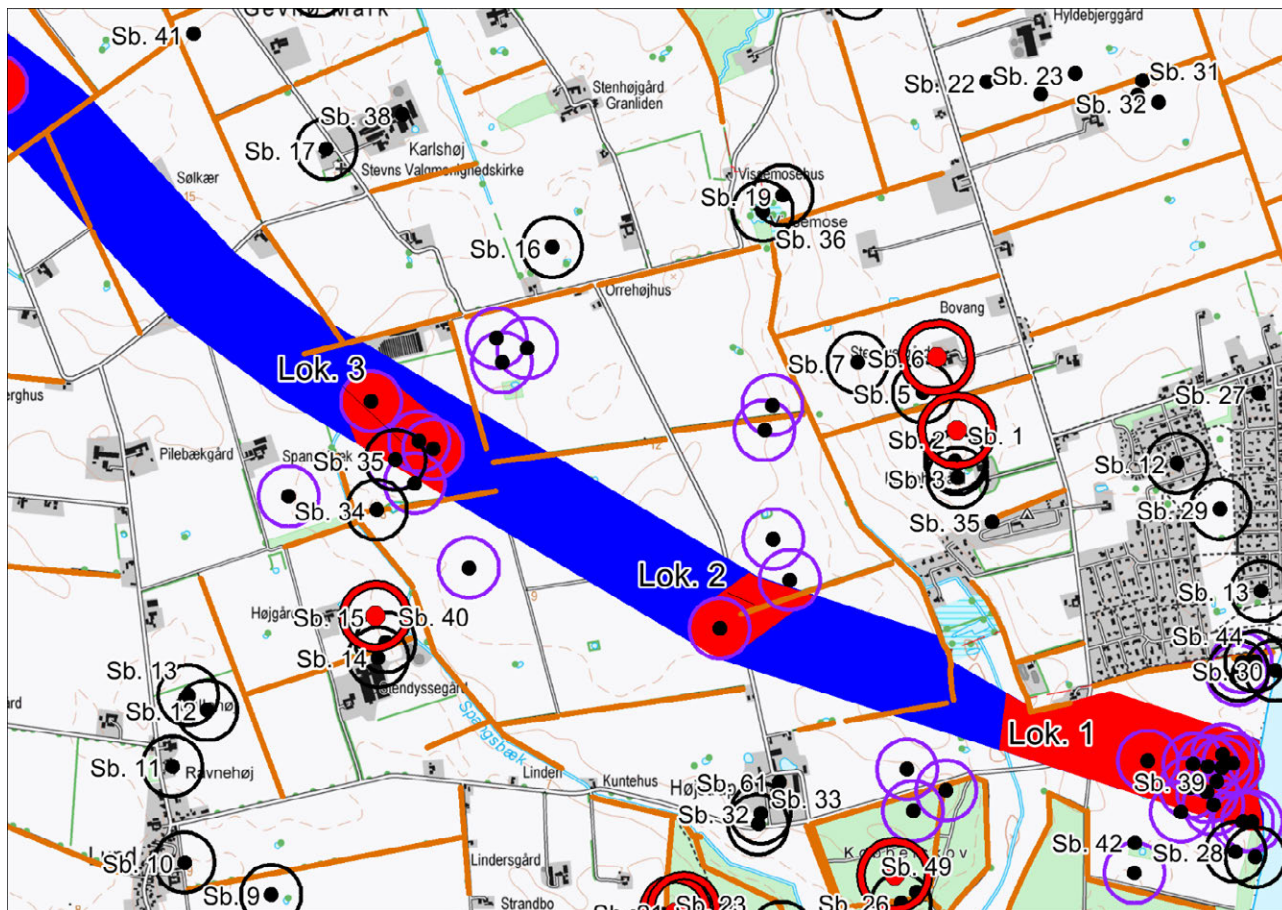
- Fredet fortidsminde
- Beskyttelseszone for fredet gravhøj
- Fortidsminde/formodet fortidsminde
- Interesseområde for gravhøj/grav
- Interesseområde for formodet gravhøj/grav
- Kulturarvsareal
- Beskyttet sten- eller jorddige
- Grænse mellem museale ansvarsområder
- Adskillelse mellem omtalte kortafsnit
- Areal der bør friholdes eller forundersøges
- Areal der bør forundersøges eller overvåges
- Areal uden arkæologisk interesse

Oversigt over den undersøgte strækning med inddeling i kort-afsnit

Kort og analyser

Kort 1 Rødvig-Lyderslev

Kablet føres i land syd for Rødvig i et område med en spændende topografi. Terrænet er jævnt, men svagt stigende ind i landet og gennemskåret af to markante dale, hvori mindre vandløb løber ud til kysten mod syd. Blandt stednavnene i området er der mange der antyder forekomsten af gravhøje, bl.a. Højstrup, Højgård, Orrehøj og Karlshøj.

Lokalitet 1:

(Sb. 050607-39) Matr. 1d, 1m, 1i & 7000a, Højstrup Hgd., Lyderslev

Allerede ved ilandføringen ses det første registrerede fortidsminde (Sb. 050607-39/SMV 8198/NM 340/38). Det drejer sig om en større mængde bearbejdet flint fra senneolitikum, som er opsamlet igennem en periode på omtrent 40 år. I tilknytning til denne flintopsamling er der ved den arkivalske kontrol registreret ca. 10 mindre højninger, hvoraf de fleste på baggrund af regelmæssig form og størrelse må repræsentere overpløjede gravhøje. Både nord og syd for denne kystnære del af det foreløbige projektområde er der desuden tidligere registreret flere mindre gravhøje, tilligemed bopladsspor fra senneolitikum og møntfund

fra middelalder (Sb. 050607-28 til 31 samt 42-44). Alt i alt må det siges, at der ved ilandføringen og et godt stykke ind i landet er stor risiko for at påtræffe fortidsminder.

Det ovennævnte areal besigtigedes medio januar 2015. lagttagesforholdene var ikke optimale, idet der var lav og bred vinterraps på marken. Kun de mest markante af højningerne fra højdereliefkortet kunne derfor udskilles med det blotte øje, men det var tydeligt, at terrænet fordrer en forundersøgelse. Ved besigtigelsen blev der på trods af afgrøden set megen bearbejdet flint, på grund af forholdene primært i køresporene, og ikke kun i det område, hvor overfladesamlingen sb. 39. formodes at være samlet.

Lokalitet 2:

Matr. 1l, 7000b & 1a, Højstrup Hgd., Lyderslev

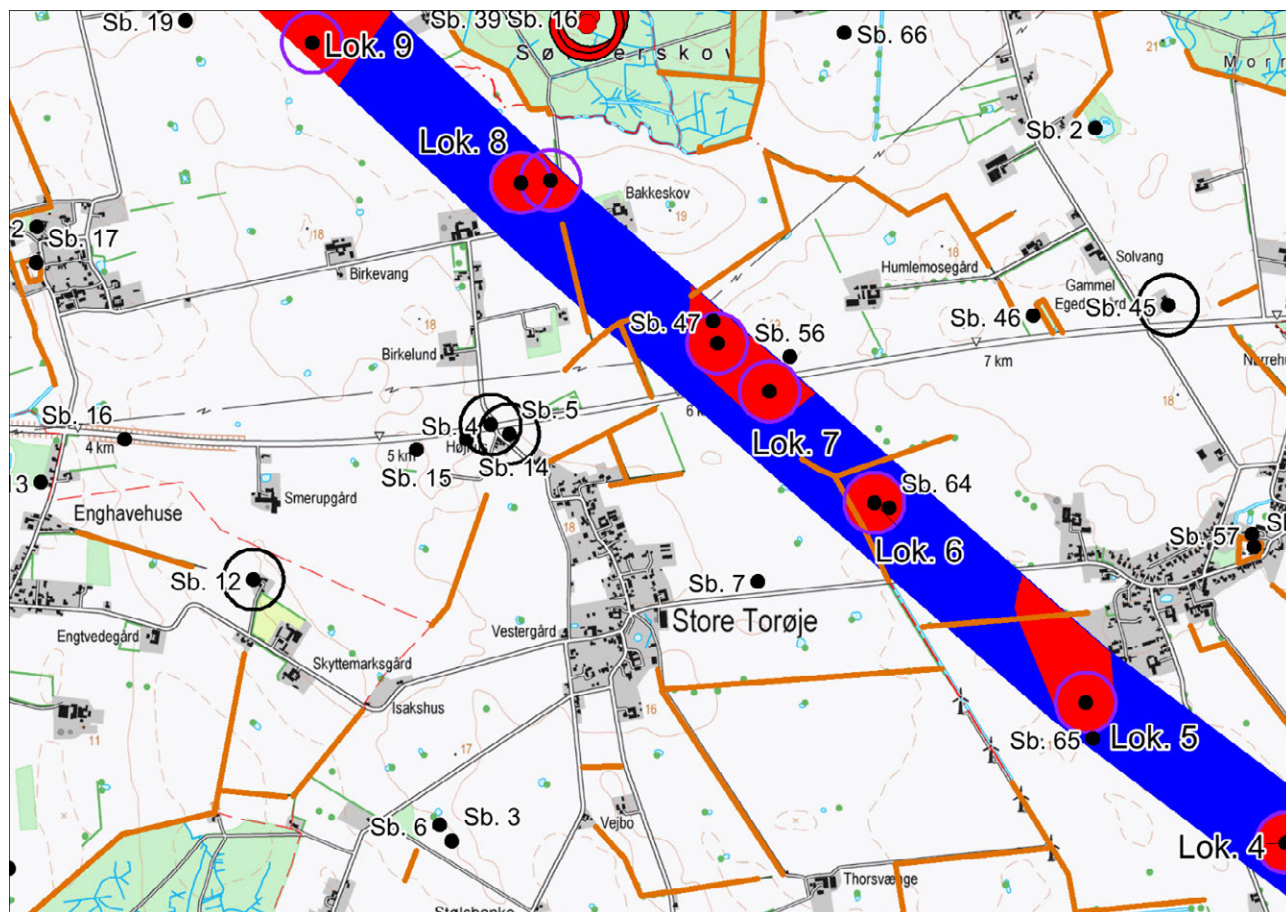
Hvor det foreløbige projektområde krydser Højstrupvejen er der på højdereliefkortet set lave højninger, hvis form og placering i landskabet klart indikerer, at der er tale om overpløjede gravhøje. Den ene af disse højninger ligger lige udenfor det foreløbige projektområde, men dens beskyttelseszone har et stort overlap med det foreløbige projektområde. Arealet imellem de to sandsynlige gravhøje bør også undersøges grundigt, da der her kan gemme sig yderlige gravanlæg, som kan være mere nedpløjede eller helt sløjftet i forbindelse med anlæggelse og vedligehold af Højstrupvejen gennem tiden.

Lokalitet 3:

(Sb. 050607-35) Matr. 1g, Højstrup Hgd., Lyderslev

Flere antydninger af overpløjede gravhøje ses hvor det foreløbige projektområde krydser vandløbet Spangsbæk. Her ses tilsvarende på højdereliefkortet flere mindre og tætliggende højninger ved siden af en overpløjet høj, som er registreret ved sogneberegning omkring forrige århundredeskifte (sb. 050607-35). Nærheden til vandløbet og det jævne terræn taler desuden for en stor sandsynlighed for bebyggelse fra mange forskellige perioder i dette område.

Kort 2 Lyderslev-Sønderskov

Terrænet i denne del af det foreløbige projektområde må som et hele betragtes som egnet til forhistorisk bebyggelse. Der er ingen større vådområder eller store terrænfald. Til gengæld er der heller ingen vandløb af en størrelse, der har kunnet fungere som permanent ferskvandsforsyning.

Lokalitet 4:

Matr. 13, Lyderslev By, Lyderslev

Syd for landsbyen Lyderslev er terrænet svagt hældende mod syd. Helt i kanten til området beskrevet på kort 1 ses et par mindre højninger, som ikke syner af meget, men som i forhold til den omgivende topografi er store nok til at vække mistanke som værende overpløjede gravhøje.

Lokalitet 5:

Matr. 12b, 8a, 11b, 8b, 9a & 7a, Lyderslev By, Lyderslev

Det samme gør sig gældende på et areal ret sydvest og vest for Lyderslev. Her er der tilsvarende et par små højninger og umiddelbart op til den nuværende bebyggelse er der ved privat detektorbrug inden for de seneste par år gjort fund af mønter fra middelalder (Sb. 050607-64/65, KNV 00238/00239). Mønterne er

fundet på et større areal, ca. 1½ ha, som gennemskæres af et moderne dyrkningsssel, og det må antages at der omkring mønterne og på et større område udenom er mulighed for at påtræffe sammenhængende bebyggelse fra tidlig-/højmiddelalder. Syd og vest for Lyderslev ses det også på Original 1-kortene, at jordens bonitet er relativt høj (20/21 ud 24). Dette har ikke nødvendigvis noget med en forhistorisk bebyggelse at gøre, da boniteten omkring de historiske landsbyer generelt er højere i det omgivende landskab. I betragtning af det store areal mønterne er fundet over, bør det dog alligevel holdes for øje.

Lokalitet 6:

(Sb. 050607-64) Matr. 7a, St. Torøje By, Smerup

Mellem Lyderslev og Stevns Landevej ligger der i det foreløbige projektområde en mindre ås med jævnt affladet top, hvor der er stor chance for at finde bebyggelse såvel som grave.

Lokalitet 7:

(Sb. 050607-47) Matr. 6d, 7000h & 4g, St. Torøje By, Smerup, 5a, 6a & 7000f, Lyderslev By, Lyderslev

Omkring Stevns Landevej er der ved anlæggelse af naturgasledning i 1980'erne foretaget udgravninger, som viste tilstedeværelsen af bebyggelse fra sten-, bronze- og jernalder (Sb. 050607-47/ NM 64/86 + Sb. 050607-56/ SMV 7112 / NM 3/86). Disse udgravninger har karakter af mindre felter, men kan betragtes som indikatorer på hvad der ellers måtte findes af fortidsminder i området. Derfor må hele den østlige del af tracéet omkring Stevns Landevej betragtes som et område hvor muligheden for at påtræffe fortidsminder er stor.

Lokalitet 8:

Matr. 7f, 6a & 7a, Smerup By, Smerup

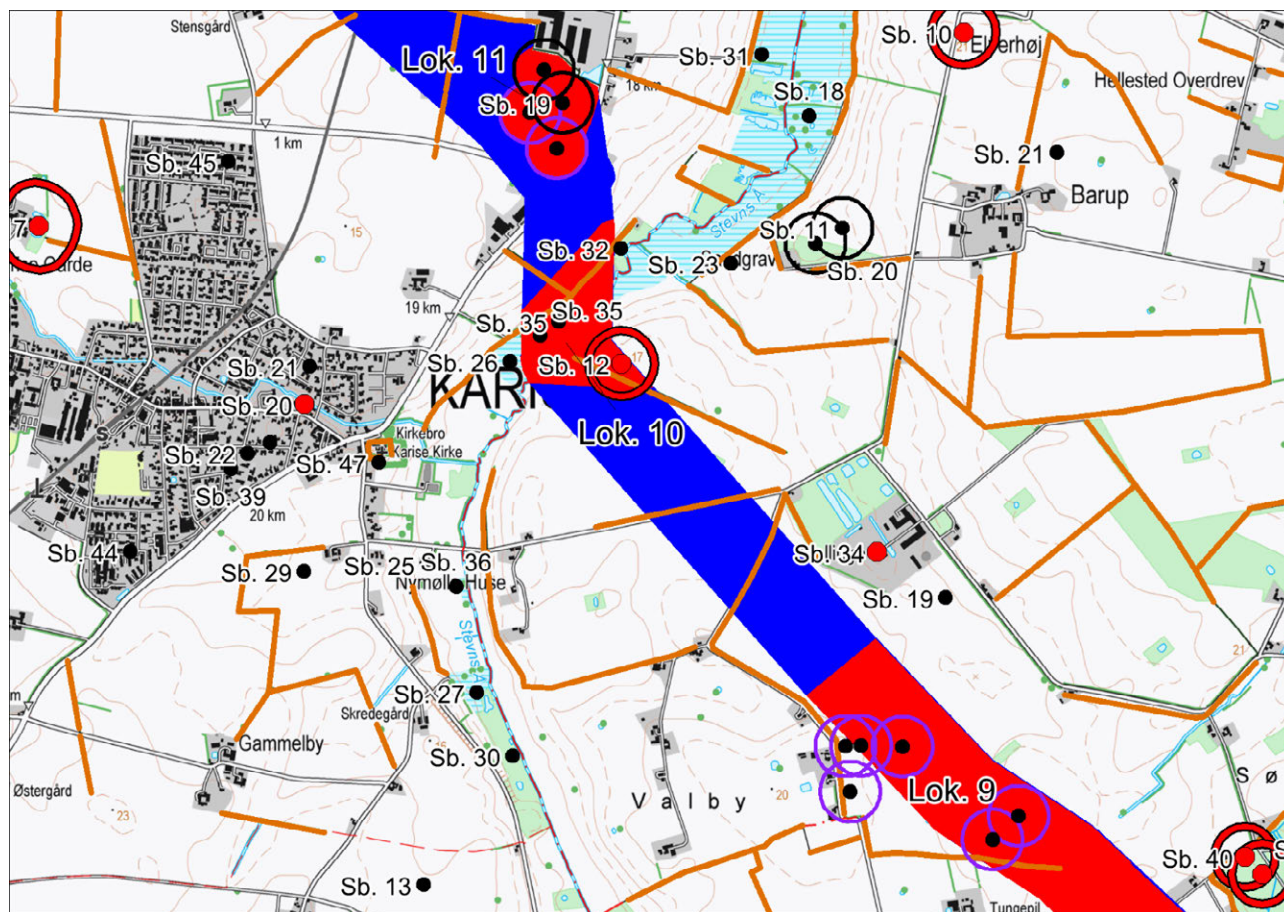
Vest for ejendommen Bakkeskov er der på højdereliefkortet set mindre højninger, som kan repræsentere overpløjede gravhøje. Omkring og på bakken omkring Bakkeskov ses, i dyrket mark, desuden spor efter skelvolde fra forhistoriske agersystemer. Tilsvarende agersystemer forekommer desuden i stor mængde og langt bedre bevaret i den nærliggende Sønderskov, og til alle disse agre må høre en omfattende bebyggelse, som endnu ikke er stedfæstet. Derfor er der chance for at finde rester efter såvel agersystemer som bebyggelse inden for den nærliggende del af det foreløbige projektområde.

Lokalitet 9:

Matr. 3a & 4b, Smerup By, Smerup, 1ø, 1aa, 1ay & 1ab, Juellinge Hgd., Hellested

Vest for Sønderskov og sydøst for ejendommen Tungepil ses på højdereliefkortet en overpløjet gravhøj i udkanten af det foreløbige projektområde, som ikke tidligere har være registreret. Umiddelbart vest for det foreløbige projektområde ses desuden adskillige overpløjede gravhøje, hvoraf kun et fåtal er registreret. Den overpløjede gravhøj ligger lige ud til en smal slugt, som (iflg. de høje målebordsblade) tidligere har været vandførende. Topografien omkring denne gravhøj har klar sammenhæng med tilsvarende gravhøje mod nord (se Kort 3).

Kort 3 Sønderskov-Juellinge-Karise

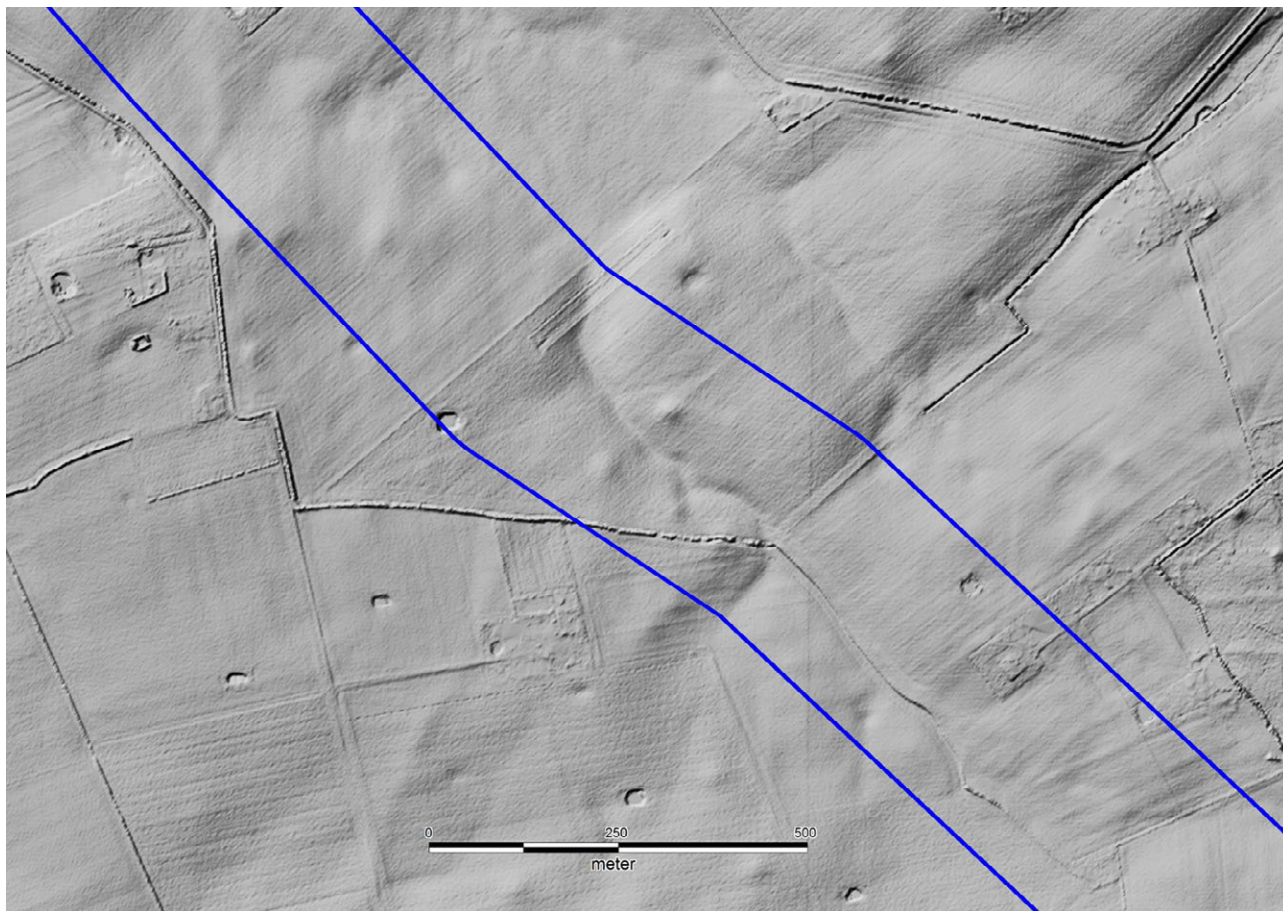
Terrænet i denne del af det foreløbige projektområde kan overordnet set beskrives som jævnt og generelt egnet til bebyggelse, dog på nær den markante dal omkring Stevns Å og et større uddrænet vådområde syd for Juellinge. På østsiden af Stevns Å er der ingen moderne bebyggelse inden for det foreløbige projektområde, da det her udelukkende bevæger sig gennem dyrket jord hørende til godset Juellinge.

Lokalitet 9, fortsat:

Midt i det foreløbige projektområdes sydligste del løber det mindre, og nu rørlagte, vandløb omtalt ved forrige kort, og også her ses der på højdereliefkortet markante overpløjede gravhøje, som ikke tidligere har været registreret. Især skal nævnes to høje, som befinder sig symmetrisk på hver sin side af slugten med det rørlagte vandløb. Omkring disse høje ses både i og udenfor det foreløbige projektområde mange ikke-registrerede gravhøje. Højene forekommer i så stort antal, at man kan tale om et regulært sammenhængende kulturmiljø som kræver uddybende arkæologiske undersøgelser ved anlægsarbejder.

Ved besigtigelse medio januar 2015 blev området omkring Juellinge og Tungepil taget i nærmere øjesyn. Observationerne fra besigtigelsen bekræfter eftertrykkeligt formodningerne fra højdereliefkort og ortofotos om tilstedeværelsen af de mange høje. Iagttagelsesforholdene varierede i det besigtigede areal mellem pløjet mark, tilsået mark (vinterhvede) og græs, hvor det mest interessante område på Juellinges jord henlå pløjet. Her ligger de to ovennævnte gravhøje overfor hinanden og syner vidt forskelligt. Omkring

højene og på skråningerne ned mod den rørlagte bæk midt i det foreløbige projektområde fandtes bearbejdede flintgenstande jævnt spredt.

Figur 1. Udsnit af højdereliefkortet syd for godset Juellinge. Det foreløbige projektområdes grænser er afsat med blåt. Midt i billedet ses to markante gravhøje, som ikke tidligere var registreret.

I området vest for Juellinge er der ikke tidligere registreret fortidsminder, og terrænet dikterer ikke på forhånd steder hvor der er øget risiko for at støde på grave eller bebyggelse fra oldtiden. Herregården Juellinge er oprindeligt opstået som en udflyttet hovedgård fra den nu nedlagte landsby Valby, som sandsynligvis skal findes SV for Juellinge, men tæt på Stevns Å og derfor et godt stykke vej fra det foreløbige projektområde. Juellinges forgænger kan have haft flere faser før herregården fandt sin nuværende plads, men indtil videre er der ikke nogen indikationer på hvor dette måtte være. Derfor er området vest for Juellinge p.t. ikke markeret som et område hvor forundersøgelse er bydende nødvendigt.

Lokalitet 10:

(Sb. 050304-35 & -35A samt Sb. 050603-12) Matr. 12f, 7s, 15a, 13d, 8d, 8e, 8h & 8g, Karise By, Karise, 1a, Juellinge Hgd., Hellested

På basis af analysen og tidligere kendte fortidsminder kommer det næste kritiske område først ved Stevns Å, hvor der er registreret en gravhøj som i løbet af 1900-tallet har lidt væsentlig skade ved dyrkning og afgravning. Omkring højen er der desuden gjort fund af bearbejdet flint fra neolitikum (Sb. 050603-12). På

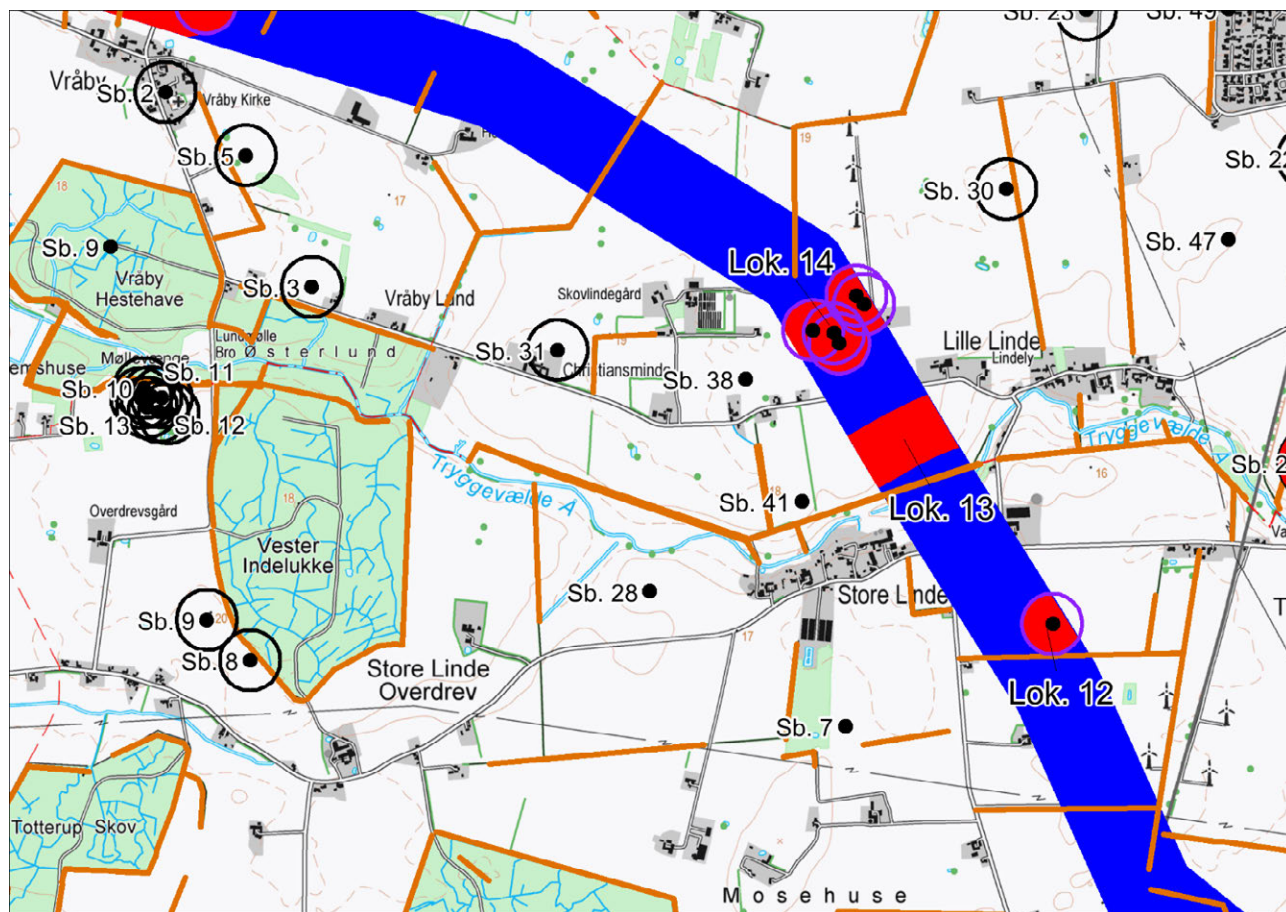
nordsiden af Stevns Å er der i å-dalen ved mindre udgravninger registreret rester af minimum 2 vejforløb fra jernalderen (Sb. 050304-26, -35 og -35A, KØM 332 og KØM 333). Området omkring åen er derfor interessant i arkæologisk sammenhæng, og forundersøgelser er påkrævet.

Lokalitet 11:

(Sb. 050304-18 & -19) Matr. 7000ag, 13f, 13a & 2d, Tryggevælde Hgd., Karise, 7000c, Karise By, Karise

I det nordlige hjørne mellem Dalbyvej og Køgevej er der på højdereliefkortet set antydninger af overpløjede gravhøje. I direkte tilknytning hertil ligger allerede registrerede grave/gravhøje, som endnu ikke er endeligt daterede men som kan formodes at stamme fra sten-/bronzealder (Sb. 050304-18 og -19).

Kort 4 Store Linde-Vråby

Generelt er terrænet i dette område jævnt og egnet til bebyggelse, men det foreløbige projektområde gennemskæres på midten af Tryggevælde ådal, som på dette sted løber i øst-vestlig retning.

Lokalitet 12:

Matr. 6d, St. Linde By, Karise

Tætheden af såvel registrerede som potentielle fortidsminder er i dette område knap så stor som i de foregående, på trods af at terrænet generelt indbyder til bosættelse. Syd for ejendommen Lindevang ses på højdereliefkortet spor efter en mulig gravhøj.

Lokalitet 13:

Matr. 7h, Ll. Linde By, Hårlev

Tryggevælde Å løber mellem landsbyen Store og Lille Linde, og med tanke på hvor tæt byerne ligger og deres navnefællesskab må de tidligere have udgjort dele af en større bebyggelsesenhed. Som sådan bliver arealet mellem dem i Tryggevælde Ådal interessant hvad angår spor efter færdsel og vejkonstruktioner, nøje svarende til situationen ved Stevns Å på forrige kort.

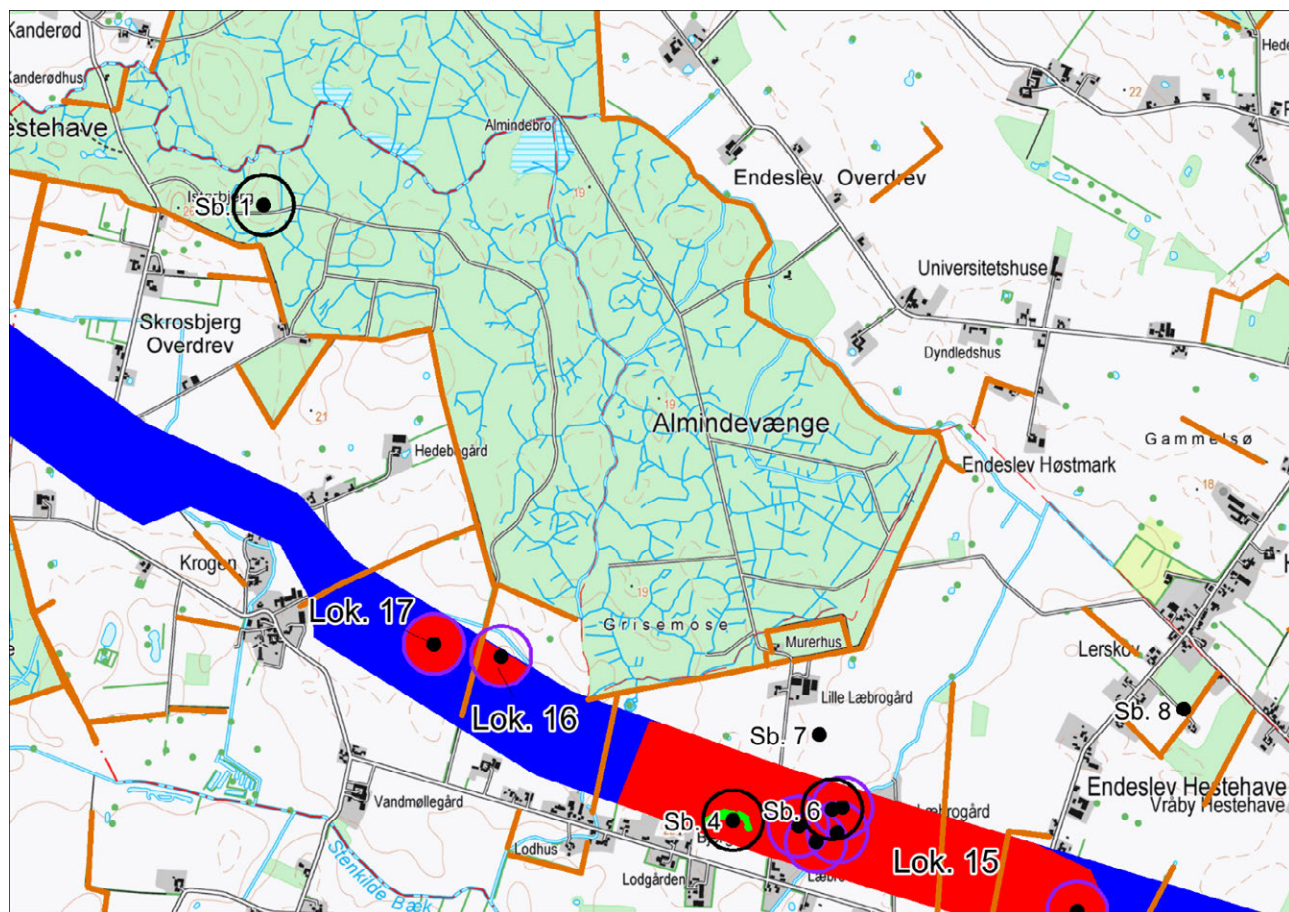
Nord for Tryggevælde Å ses der på højdereliefkortet en tydelig jordvold, ca. 200m fra åen, som forløber langs med åen og på tværs af det foreløbige projektområde. Volden fremgår ikke af de gennemgåede kortværk eller arkiver. Det er muligt at det drejer sig om en skelvold eller et vejforløb fra historisk tid, men i så fald ville det være sandsynligt at den dukkede på de historiske kort. I begge ender af volden, vel at mærke uden for det foreløbige projektområde, ser den ud til at fortsætte i grøfter med samme bredde som selve volden. I tilknytning til voldens vestlige ende er der ved en mindre udgravning i 1960'erne gjort fund af skår fra romersk jernalder (Sb. 050106-41/ NM 737/66).

Lokalitet 14:

Matr. 9d, 6a, 6l, 6f & 8b, Ll. Linde By, Hårlev

Nord for Lundevej mellem Ll. Linde og Vråby ses på højdereliefkortet en lille klynge af højninger i terrænet, som kan dække over overpløjede gravhøje. Deres placering i terrænet vil i så fald være atypisk, men i betragtning af koncentrationen fordrer de øget opmærksomhed ved det arkæologiske arbejde. Øst for Vråby ligger ejendommen Hovtvedegård, og det tilstødende areal i det foreløbige projektområde bærer navnet "Hovtveden" og "Præstemarken" på Original 1-kortet. Forleddet Hov- i både gård- og marknavn tages i stednavneforskning ofte som tegn på et nærliggende kultsted, evt. i tilknytning til en storgård, fra sen jernalder/vikingetid. Tilsvarende kan "Hovtvede"- angive at jorden har været underlagt og senere udskilt fra bebyggelsens hovedgård. Hovtvedegården har formodentligt ligget inde i Vråby landsby og senere udflyttet til dens nuværende placering. Det vides altså ikke om stednavnet knytter sig til den oprindelige gård i byen eller marken hvortil den er udflyttet. På grund af stednavnet og topografien blev området omkring Hovtvedegård besøgt medio januar 2015 under jævne iagttagelsesforhold (tilsået med vinterhvede og megen vand på marken). På grund af den megen nedbør var en del mindre lavninger meget tydelige pga. ansamlet vand, så det må formodes at stedet kun har huset spredt bebyggelse i et udrænet landskab. Ved besøget blev der ikke gjort fund eller observationer, der støtter tanken om en større sammenhængende bebyggelse på stedet.

Kort 5 Vråby-Skrosbjerg Overdrev

Den sydlige og østlige halvdel af denne strækning må samlet set siges at være tæt besat med både registrerede og potentielle fortidsminder.

Lokalitet 15:

(Sb. 050113-4 & -6) Matr. 10f, 10g, 7g, 6m, 8a, 9g, 9a, 9c, 10n, 10m, 10r, 10l & 10u, Vråby By, Vråby

Nord for Vråby ses på højdereliefkortet en mindre banke med små højdeforskelle, der antyder, at der kan befinde sig en eller flere overpløjede gravhøje på stedet.

Nordøst for Vråby ses et større areal, som er interessant pga. sammenfaldet mellem bebyggelsesegnet terræn og stedsnavnet "Ravnsborg"/"Ravnsborg Stumper". Besigtigelse på dette sted medio januar 2015, under optimale iagttagelsesforhold, afslørede at der på området kan afdækkes bebyggelse fra stenalder, jernalder (formodentlig romersk jernalder) og tidlig-/højmiddelalder, alle repræsenteret ved skårmateriale på mindre højninger på arealet; dermed taler sandsynligheden for at også de mellemliggende perioder i oldtiden vil være at finde på stedet.

I området mellem Læbrogård, Læbro og den moderne bebyggelse ved grusbanken Bjerget er der tidligere gjort fund af grave fra yngre romersk og germansk jernalder. Især ét gravfund gør sig fortjent til omtale, da gravudstyret mere end antyder at den gravlagte har tilhørt samfundets absolutte top i romersk jernalder.

Det drejer sig om sb. 050113-6 (Læbrogård, grav 1, NM 4/29), hvor der blandt gravgaverne fandtes et øse/sisæt, to fint dekorerede glasbægre, guldringe og spillebrikker af glas (se henvisning til U.L. Hansen 1987 under Anvendt litteratur).

Ved grustagning i Bjerget i 1800-tallet er der også fundet et stort antal grave fra romersk jernalder, som efter beskrivelsen næppe er sagkyndigt fremdraget (Sb. 050113-4). Højdereliefkortet afslører også på dette sted mindre højninger, der må tilskrives overpløjede grave som ikke tidligere er registreret. Med tanke på disse gravfund er det nærliggende at forleddet "Læ-" i stednavnet Læbro her skal tolkes med den ældre betydning "høj/gravhøj" og ikke som "ly/beskyttelse". Ved dannelsen af stednavnet har området omkring broen altså været kendt som et sted med en stor tæthed af grave.

Den vestlige afgrænsning af lokalitet 15 udgøres af en større cirkulær knold, der ligger centralt i det foreløbige projektområde og fylder næsten hele bredden. Mod nord afgrænses højden af et lavtliggende område som før dræningen må have været meget vådt i regnfulde perioder. Ved samtale med brugere af jorden blev det oplyst at der gennem tiden var fundet en del flintsager på stedet, som i kraft af terræn og nærheden til et vådområde da også er en klassisk placering til en neolitisk boplads. Det må derfor forventes at der på hele knolden kan afdækkes bebyggelsesspor fra neolitikum såvel som andre af oldtidens perioder.

Figur 2. To listedekorerede glasbægre fra Læbro, grav 1 (sb. 050113-6). ©Danmarks Oldtid, Nationalmuseet, gengivet med Creative Common licens.

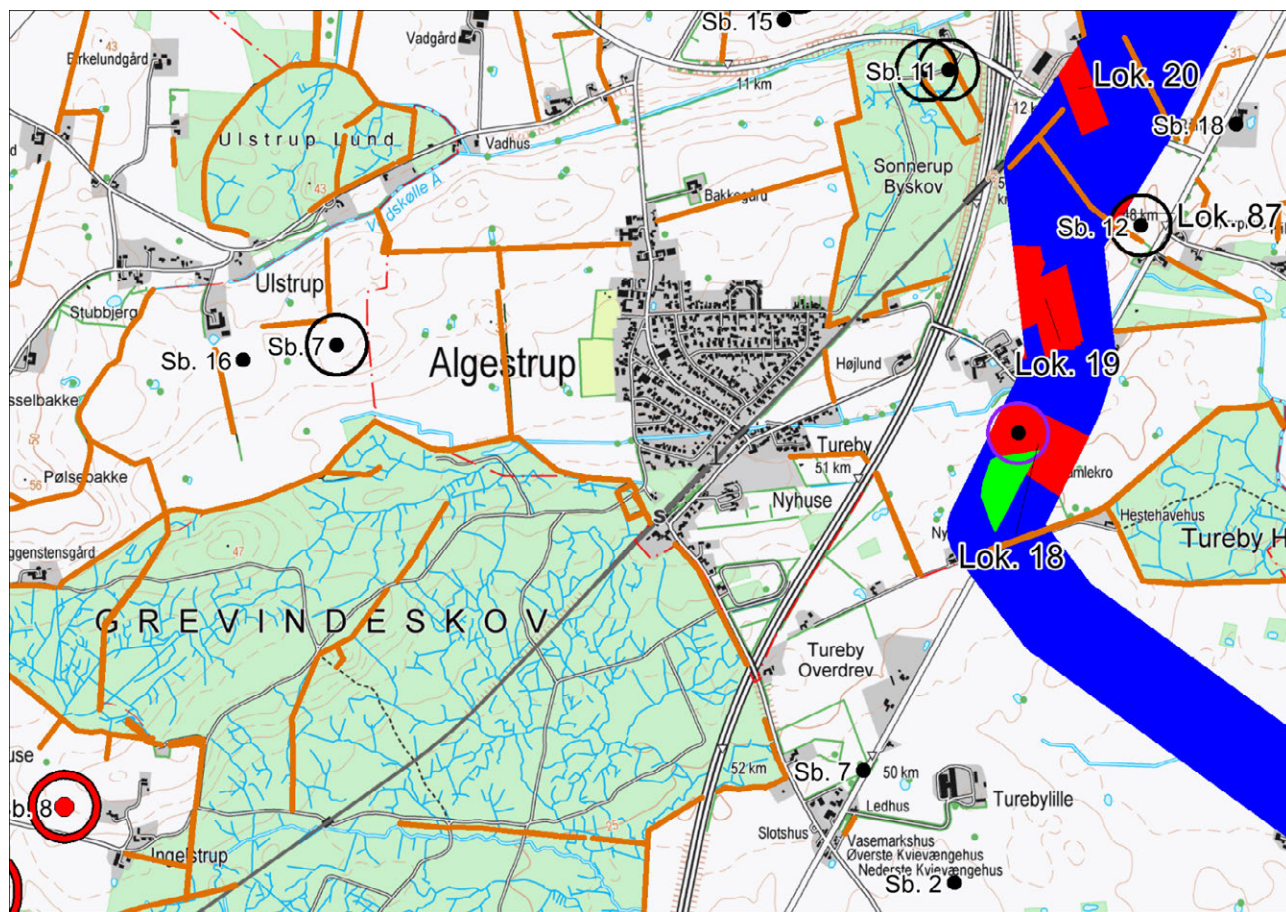
Lokalitet 16 & 17:

Matr. 10a, Skrosbjerg By, Vråby

Matr. 8k, Skrosbjerg By, Vråby

Øst for Skrosbjerg ses to mindre højninger som sandsynligvis dækker over overpløjede gravhøje.

Kort 6 Skrosbjerg Overdrev-Sonnerup-Tolstrup Gårde

Overordnet set er der kun få kendte fortidsminder på denne strækning. Højdereliefkortet afslører heller ikke så mange potentielle fortidsminder, som på de tidligere gennemgåede strækninger. Terrænet er gennemgående jævnt med kun få markante fald og stigninger.

Lokalitet 18:

Matr. 4b, 2a, 1h, 1i, 1d, 1b, 4d, 1e & 7000a, Sonnerup By, Sædder

Midt på strækningen, syd for Sonnerup, ligger en lille men markant bakketop som kan beskrives et klassisk sted til placering af en eller flere gravhøje. Museet har i sommeren 2014 forundersøgt et mindre lavt liggende areal på marken syd for bakken forud for anlæggelsen af regnvandsbassin (KNV 00205 Sonnerupvej 54). I denne forbindelse erfarer det, at der på marken omkring bakken gennem tiden er fundet en hel del forarbejdet flint, bl.a. fragmenter af økser. Tilstedeværelsen af den forarbejdede flint og den markante bakkes placering ud til et vådområde gør det sandsynligt at der kan være sløjfede megalitgrave fra neolitikum på stedet.

På grund af mistanken om en gravhøj/megalitgrav besigtigedes marken medio januar 2015 under relativt dårlige iagttagelsesforhold (vinterraps, nedskyttet jord på de lave områder). Der blev ved denne lejlighed fundet lidt spredt bearbejdet flint på stedet, men ingen sikre indikatorer på gravhøje eller megalitgrave

(rester af tømursfliser eller brændt flint i større mængder). Bakkens form og de få fund der trods alt blev gjort berettiger dog stadig til at finde en forundersøgelse i god tid nødvendig på dette sted.

I det nu drænedede og dyrkede moseområde hørende til ejendommen Vordingborgvej 185, beliggende mellem Vordingborgvej og skoven i Tureby Hestehave, er der desuden iflg. lodsejer fundet mange flintsager ved dyrkning og dræning, hvoraf nogle stadig er i familiens eje. Alt i alt er det forventeligt at påtræffe spor efter bebyggelse og muligvis grave fra neolitikum i dette område.

Lokalitet 19:

Matr. 3a, Sonnerup By, Sædder

Nord for Sonnerup er det primært bebyggelses- og højindikerende stednavneled som hhv. "-toft" og "bavne-", der øger risikoen for at påtræffe fortidsminder. Da terrænet generelt er bebyggelsesegnet, er risikomarkeringen sat efter de arealer som stednavnene dækker på Original 1-kortet, som er den primære kilde til stednavnebrugen i historisk tid. På marken "Bauneagre" og nabomarken "Kirkeagre" kan der desuden ses mulige spor af en cirkelformet konstruktion, som efter terrænet at dømme kan være en gravhøj eller et mindre forsvarsværk.

Besigtigelse på dette sted medio januar 2015 (i vinterraps/græs) afslørede at højden vitterligt er markant nok til at huse en eller flere gravhøje tilligemed bosættelse. På stedet ligger en aflang og velafgrænset bakke, men det cirkelslag, der blev observeret på ortofotos kunne ikke genkendes i felten. Omkring bakkens fod blev der dog flere steder set mørk jord, som bar præg af at være kulturjord, samt spredte flintafslag. Få meter fra bakkens højeste punkt fandtes en meget lille flækkekniv, der kun kan dateres bredt til stenalder. Denne lokalitet bør forundersøges i god tid inden et anlægsarbejde på stedet går i gang.

Lokalitet 20:

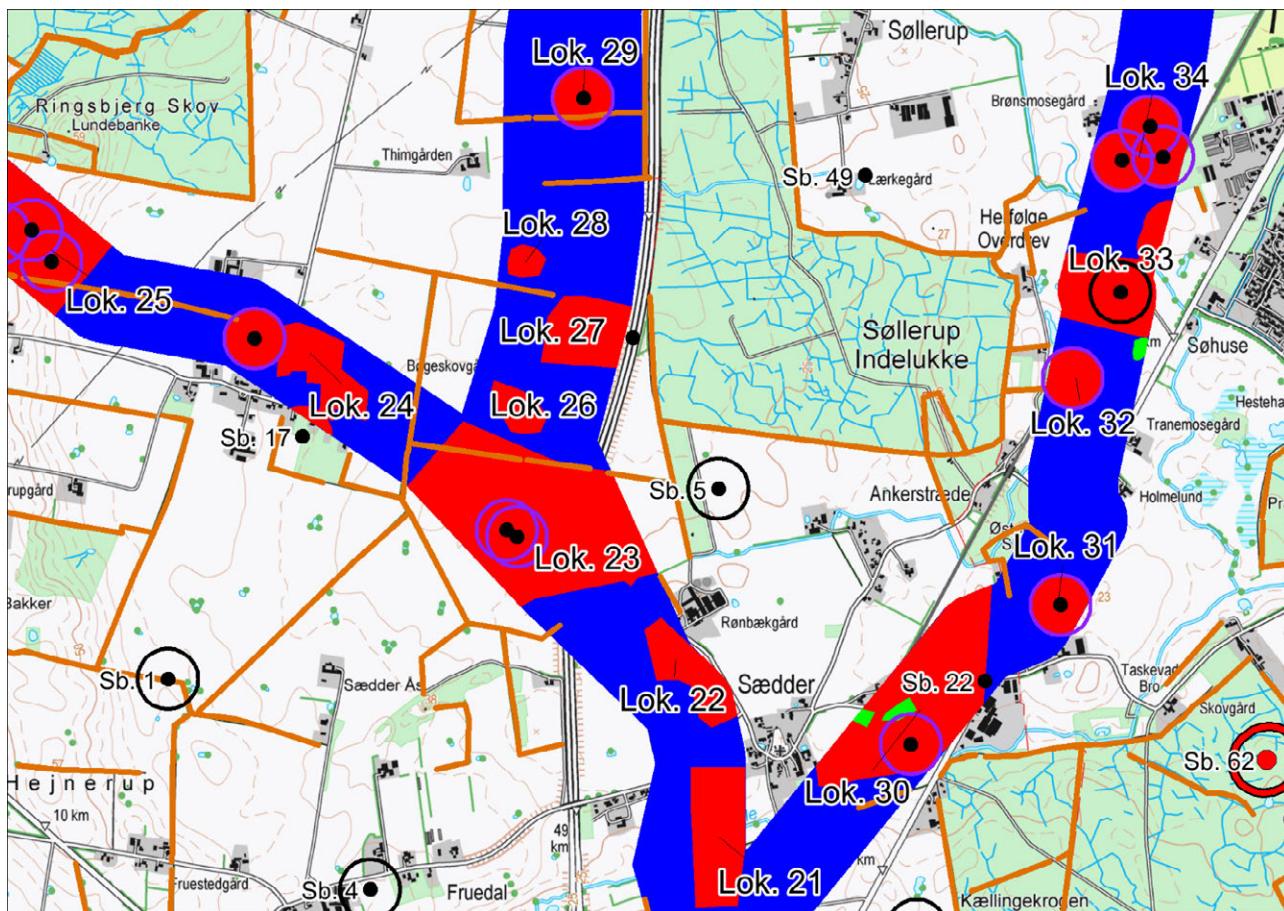
Matr. 7, 2d, 7000c, 2c, 6 & 2a, Tolstrup Gde., Sædder

Ved Tolstrup Gårde ligger et mindre areal, der på Original 1-kortet bærer navnet "Tofteagre". Halvdelen af "Tofteagre" er nu dækket af maskinstationen på Slimmingevej 2 og jernbanen mellem Køge og Næstved, men den resterende del af marken bør forundersøges ved anlægsarbejder.

Lokalitet 87:

Beskyttelseszonen for den fjernede gravhøj Sb. 050109-12 lapper her ind over det foreløbige projektområde. At dømme efter beskrivelsen må det have drejet sig om en megalitgrav, hvilket stemmer godt overens med overvejelserne for lokalitet 18-19.

Kort 7 Sædder-Ringsbjerg Bakker, Ringsbjerg-Nordgården og Sædder-Herfølge

I dette område deles det foreløbige projektområde i tre strækninger i hhv. nordvestlig og nordlig retning på hver sin side af landsbyen Sædder.

Sædder-Ringsbjerg Bakker

Lokalitet 21:

Matr. 1b, Tolstrup Gde., Sædder, 4k, 4d & 5i, Sædder By, Sædder

I retningen mod Ringsbjerg er der i nærheden af Sædder arealer, hvor marknavnene indikerer bebyggelse. I det ene af tilfældene, vest og sydvest for Sædder, drejer det sig om navnet "Eskildstoftagre/Eskilds toftestykker". Det interessante er her, at navnet forekommer på begge sider af Vedskølle Å, som man ellers burde forestille sig som et markant ejendomsskel i sen oldtid/historisk tid. Åen fungerer i øvrigt som ejerlavsgrense mellem Tolstrup Gårde og Sædder By, nu såvel som i 1800-tallets start, hvor Original 1-kortene fremstilledes. Dette kunne tyde på at der gemmer sig en større sammenhængende bebyggelse på de svagt skrånede arealer ned mod Vedskølle Å.

Lokalitet 22:

Matr. 7000c, 5h, 7000m & 6a, Sædder By, Sædder

Nordvest for Sædder ligger et areal, som på Original 1-kortet bærer navnet "Kirkebroe". Betydningen af navnet er ikke klar, men kan hentyde til såvel kirkejet jord som tidlige fund af grave.

Lokalitet 23:

Matr. 11d, 7000d, 10l, 7000e, 10g, 10f, 10e, 7000g, 10k & 10a, Ringsbjerg By, Sædder

Umiddelbart vest for Sydmotorvejen er et mindre område, som på Original 1-kortet bærer det lidet smigrende navn "Diævels Moder". Navnet kan hentyde til store genvordigheder med at dyrke arealet, men kan også være hæftet på stedet som en påmindelse om drabelige eller hedenske begivenheder, der har udspillet sig der i fortiden. I tilknytning hertil er der på ortofotos også set jordfarveforskelle, som kunne tyde på at en længerevarende bebyggelse har afsat et kulturlag. Højdereliefkortet viser mindre bakker og knolde, men ikke noget som i form størrelse giver direkte årsag til at antage grave/gravhøje på stedet. I tilknytning til marken med navnet "Diævels Moder" ligger nord herfor og på tværs af den nuværende motorvej et areal som på Original 1-kortet bærer navnet "Hellede" eller "Hilledes Marken" (Læs "Helledesmarken"). I sammenhæng med "Diævels Moder" kan det antages at disse navne dækker over fortidige begivenheder på stedet.

Ved besigtigelse på denne lokalitet medio januar 2015 (i lav vinterhvede) kunne det afgøres, at der i den vestlige halvdel har været stor bopladsaktivitet i stenalderen. På en markant bakke omkring Ringsbjergvejen sås et stort antal bearbejdede flintgenstande, tætliggende og fordelt på et stort areal. Blandt disse var skrabere, afslag af slebne økser, fragmenter af flækker slået med både blød og hård teknik samt mange afslag. Alt i alt er konklusionen at der på dette sted, i hele det foreløbige projektområdes bredde, bør forundersøges i god tid inden anlægsarbejdets begyndelse. De mange fund fra stenalder er i sig selv en vægtig begrundelse, men den markante bakke omkring Ringsbjergvej huser uden tvivl også bebyggelse fra andre af oldtidens perioder.

Lokalitet 24:

Matr. 3a, 2a, 7000c, 20d, 20c, 21a, 12d, 11b, 12c & 7000a, Ringsbjerg By, Sædder

Området omkring Ringsbjerg bærer på Original 1-kortet en del navne, hvori "toft" indgår. Som sådan er der stor sandsynlighed for at der kan være bebyggelse fra vikingetid og middelalder. Desuden kan der på højdereliefkortet erkendes en mindre bakke, som med stor sandsynlighed må være en overpløjet gravhøj. Syd for Ringsbjerg by har Køge Museum i 1993 udgravet et mindre areal på baggrund af tilstedeværelsen af et tofte-stednavn (Sb. 050109-17). Ved udgravningen fandtes stolpehuller og affaldsgruber, og det kan derfor forventes at der er tilsvarende forhold i den del af det foreløbige projektområde, der omkranser Ringsbjerg.

Lokalitet 25:

Matr. 3g, 3e, 2b & 3d, Ringsbjerg By, Sædder

Vestligst i denne strækning rammer det foreløbige projektområde den meget markante ås Ringsbjerg Bakker. Terrænet her er præget af stor stigning op ad åsen og fra dens top er der vid udsigt mod både øst

og vest. Jordfarveforskelle indikerer, at der kan være udpløjet kulturjord mellem knoldene på toppen af åsen. Flere af knoldene kan vise sig at være gravhøje, som endnu ikke er registreret. Topografien taler for at åsens top kan være benyttet som både grav- og boplads, og der må derfor udvises særlig agtpågivenhed ved anlægsarbejde på stedet.

Ringsbjerg-Nordgården:

Lokalitet 26:

Matr. 11a, Ringsbjerg By, Sædder

Syd for ejendommen Bøgeskovgård ligger, på tværs af Bøgeskovvej, et mindre areal hvor terræn og jordfarver tilsammen antyder tilstedeværelsen af forhistorisk bebyggelse. Dette suppleres af at der umiddelbart syd for Bøgeskovgård kan ses en formodet hustomt som afgrødespor.

Lokalitet 27:

(Sb. 050109-2) Matr. 11a, Ringsbjerg By, Sædder

NØ for Bøgeskovgård ses stednavnene "Galgebakken" (Sb. 050109-2) og på Original 1-kortet "Ting Vænget", som tilsammen antyder at der på dette sted har foregået både domsafsigelse og henrettelse, uden at dette dog kan dateres nærmere end til sen oldtid/middelalder. Ved sogneberegning 1875 beskrives Galgebakkens placering er afsat korrekt ved sogneberegningen, har den befundet sig hvor Sydmotorvejen nu forløber. Det kan dog formodes, at der må være grave eller andre vigtige anlæg i dens nærhed. På marken "Ting Vænget" kan det forventes at finde spor efter begravelser eller, i gunstigt fald, selve ting-pladsen.

Lokalitet 28:

Matr. 13f, Ringsbjerg By, Sædder

NØ for "Ting Vænget", ved ejendommen med adresse Bøgeskovvej 2, ses jordfarveforskelle, som indikerer bebyggelse i forhistorien. Ved ejendommen løber en nu rørlagt bæk, og det udpegede område ligger på kanten af et lavtliggende område, som før dræning må have været sumpet i våde perioder. Jordfarveforskellene vurderes dog i højere grad at indikere bosættelse end blot vådområde.

Lokalitet 29:

Matr. 11a, Ringsbjerg By, Sædder

SØ for Nordgården ses på højdereliefkortet en mindre men distinkt højning, der ikke synes naturlig i forhold til det omgivende terræn. Det drejer sig sandsynligvis om en overpløjet gravhøj.

Sædder-Herfølge:

Lokalitet 30:

Matr. 7e, 3ø, 3p, 17, 3h, 7000a, 3a, 3ab & 18, Sædder By, Sædder

Øst for Sædder ligger et mindre areal, som på Original 1-kortet er benævnt "Tofter". I tilknytning hertil er på tværs af det foreløbige projektområde et areal, hvor der på grund af terrænet og nærheden til Vedskølle Å er stor sandsynlighed for at finde bebyggelse fra oldtiden. I midten af arealet er der ved udgravning medio januar 2015 iagttaget kogegruber, der vurderes at høre til en ikke nærmere stedfæstet bebyggelse. Det lille udgravede areal er undersøgt i forbindelse med elektrificering af Lille Syd-banen mellem Køge og Næstved (KNV 00053), og har ikke længere arkæologisk interesse. Inden for lokalitet 30 findes desuden milestenen sb. 050109-22, der er optaget i fortidsminderegistreret af vejhistorisk interesse, men som ikke har direkte arkæologisk relevans.

Sydligt i lokalitet 30, mod Vedskølle Å, ses en mindre bakke som indbyder til placeringen af grave såvel som bebyggelse.

Lokalitet 31:

Matr. 7000m, 62k & 21a, Herfølge By, Herfølge

Ved Østerled Skov øst for Køgevej ses på højdereliefkortet en mindre højning ud til en slugt, som muligvis kan dække over en mindre overpløjet gravhøj.

Lokalitet 32:

Matr. 69a, 66, 20c, 25b, 20e, 26a & 20a, Herfølge By, Herfølge

Det samme er tilfældet ved jernbanen øst for Søllerup Indelukke, hvor der tilmed på Original 1-kortet også ses en signatur svarende til markering af en gravhøj. På højdereliefkortet ser det desværre ud til at selve høj-området kan være forstyrret ved grusgravning, hvilket vil være naturligt i kraft af det nærliggende banelegeme. Grusgravningen fremgår dog ikke af de gennemgåede kortværk.

Lokalitet 33:

(Sb. 050104-53) Matr. 20b, 20l & 28, Herfølge By, Herfølge

Ved Hørsænkegård er der i 1800-tallet fundet en urnegrav fra yngre bronzealder (Sb. 050104-53). Det præcise fundsted er ikke lokaliseret, men det kan antages at være tæt ved gården. Da denne gravtype ikke forekommer singulært må der være tilsvarende grave med samme datering i området. Bedømt på topografien kan grave, og andre fortidsminder med samme datering, findes over et bredt område på tværs af det foreløbige projektområde. Nærheden til bækken nord for Hørsænkegård gør også forhistorisk bebyggelse i et bredere perspektiv sandsynlig.

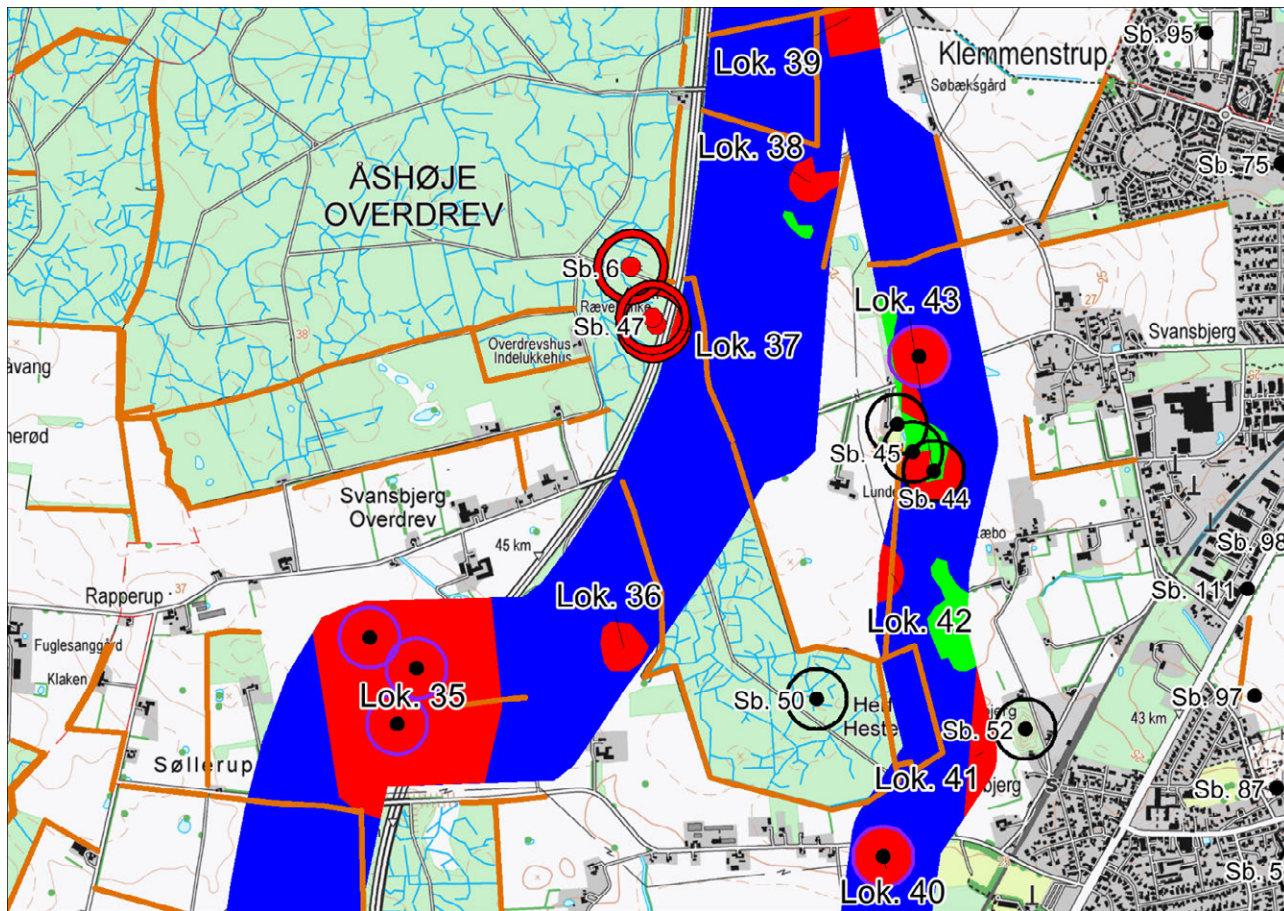
Nord for Hørsænkegård og bækken er der rekognosceret fra Køge Museum og fundet sandsynlige spor af grave/mindre gravhøje, hvoraf den ene bærer navnet "Galle Bierg", der tolkes som en variant af Galgebakke. Disse ligger lige udenfor det foreløbige projektområdes grænser, men deres beskyttelseszone lapper ind over og dækker arealet mod jernbanen.

Lokalitet 34:

Matr. 18a, 18l, 62æ & 19a, Herfølge By, Herfølge

Mellem Brønsmosegård og jernbanen ses 3 mindre højninger, der med stor sandsynlighed udgør en lille klynge af overpløjede gravhøje.

Kort 8 Søllerup Overdrev-Åshøje og Herfølge-Åshøje

Søllerup Overdrev-Åshøje:

Lokalitet 35:

Matr. 8e, 7000k & 8a, Svansbjerg By, Herfølge, 4, 7000d, 15b, 5a & 7000e, Søllerup By, Herfølge

Ved Søllerup Overdrev ses på tværs af motorvejen et større område hvor der er stor sandsynlighed for forekomsten af fortidsminder. I den nordlige del af området ses et areal, hvoraf tre mindre knolde kan dække over overpløjede gravhøje.

Syd for ejendommen Tågerødvej 4 ligger et lille areal, hvor der både er afgrødespor, jordfarveforskelle og terræn til grund for at antage at der her ligger en eller flere hustomter fra oldtiden, sandsynligvis jernalder. Det samme gør sig gældende på et langstrakt areal øst for og umiddelbart op til Sydmotorvejen, hvor der i den nordlige ende er mulige afgrødespor efter gruber.

Lokalitet 36:

Matr. 9a, Svansbjerg By, Herfølge

Vest for Herfølge Hestehave er et mindre areal med jordfarveforskelle, der indikerer bosættelse.

Lokalitet 37:*Matr. 26b, Svansbjerg By, Herfølge*

Ved Svansbjerg Indelukke er der et mindre område hvor beskyttelseszonerne fra to gravhøje, beliggende på den vestlige side af motorvejen, lapper ind over det foreløbige projektområde (Sb. 050104-47 & -48). Det er muligt, at der kan findes tilknyttede spor efter grave og bopladser i det foreløbige projektområde, men der er ikke nogen indikationer på dette i hverken jordfarver, afgrøder eller terrænforskelle.

Lokalitet 38:*Matr. 4a, Åshøje By, Herfølge*

Ved Skovgård syd for Åshøje er der omkring gården et mindre areal, hvor der ses spredte og diffuse afgrødespor på et område med meget let jord. Den lette jord går igen flere steder i området, og der har da også været grustagning på flere mindre lokaliteter omkring gården.

Lokalitet 39:*Matr. 3a, 3h & 6, Åshøje By, Herfølge*

Umiddelbart sydvest for den nuværende bebyggelse ved Åshøje ligger en markant bakke, hvor der i både afgrøde og pløjejord ses et cirkulært spor, der nøje svarer til bakkens form. Topografisk set kan det dreje sig om et mindre voldsted eller en gravhøj, hvor sidstnævnte nok er det mest sandsynlige størrelsen taget i betragtning. Under alle omstændigheder kan der her ligge et fortidsminde af en størrelse og karakter der kræver grundig forundersøgelse ved anlægsarbejder.

Herfølge-Åshøje:**Lokalitet 40:***Matr. 47a, 16dr, 68 & 7000k, Herfølge By, Herfølge*

Syd for Søllerupvej ses en mindre højning, der kan dreje sig om en overpløjet gravhøj. Terrænet omkring denne del af Søllerupvej er overordnet set også velegnet til bebyggelse.

Lokalitet 41:*Matr. 16l, Herfølge By, Herfølge*

Ved Påskebjerg umiddelbart NV for Herfølge station er der ved sognebeskrivelse i 1875 omtalt tidligere fund i skeletter i den høje bakke (Sb. 050104-52). Påskebjerg ligger knap 100m væk fra det foreløbige projektområde og er en markant skovklædt grusbanke, som uden tvivl har haft vid udsigt før tilvoksningen. Som sådan har den formodentligt tidligt i oldtiden været et attraktivt sted til korte ophold og gravplads. Selvom der ikke foreligger en datering af skeletfundene fra Påskebjerg, er det sikkert at det drejer sig enten om en forhistorisk gravplads eller et rettersted fra historisk tid. Som sådan må der i det hjørne af det

foreløbige projektområde, der ligger tættest på Påskebjerget, være skærpet opmærksomhed på fortidsminder ved anlægsarbejde.

Lokalitet 42:

Matr. 6i & 7a, Svansbjerg By, Herfølge

Syd for Lundegård ligger en højning, som bedømt på udseende og højdeforskel til omgivelserne kan være en overpløjet gravhøj såvel som en naturlig lille moræneknold. Dette kan ikke afgøres med sikkerhed før der afrømmes på stedet, og som sådan bør området forundersøges.

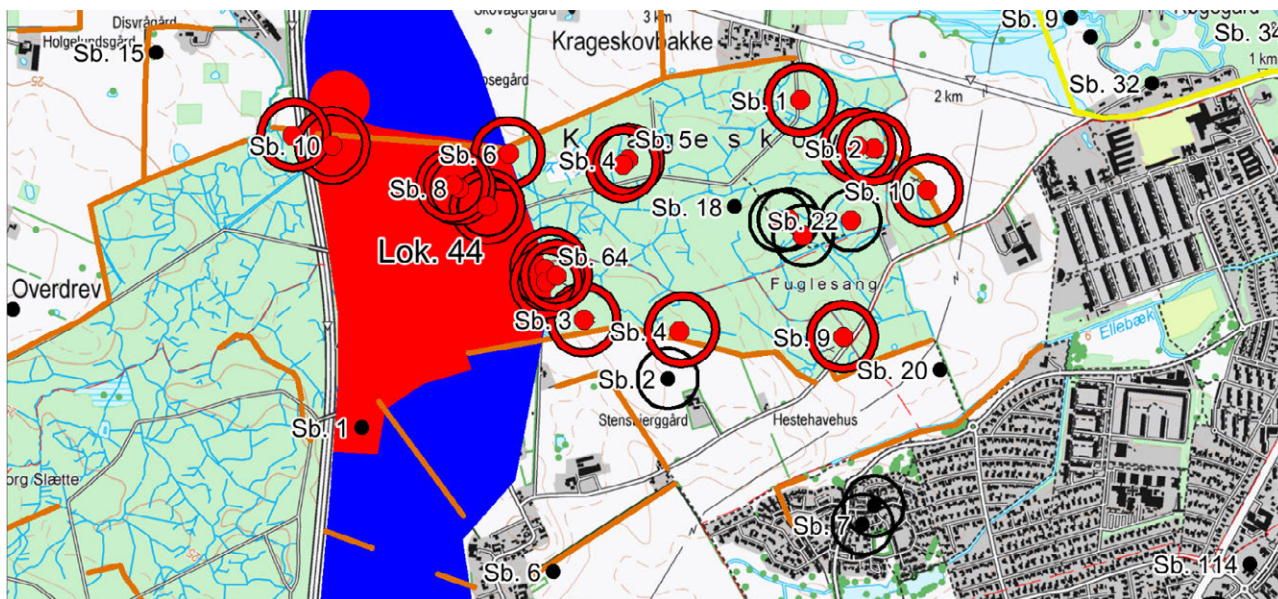
Lokalitet 43:

(Sb. 050104-44 & -45) Matr. 6k, 6b, 11a & 7000b, Svansbjerg By, Herfølge

Mellem Svansbjerg og skoven i Herfølge Hestehave ligger i det foreløbige projektområde et areal, som har været intensivt udnyttet til råstofgravning. Den nu nedlagte Hegnetslund Lervarefabrik har haft omfattende lergravning i et nærliggende areal inden for det foreløbige projektområde ligesom den markante Lundebakke NØ for Lundegård er kraftigt præget af grusgravning. På og omkring Lundebakke er der ved grusgravningen gjort fund af grave, både med og uden knoglemateriale og formodentlig med et bredt dateringsinterval fra jernalder/vikingetid (Sb. 050104-44, -45 & -46). Disse grave bevirker at området omkring selve grusgravningen bør forundersøges i god tid forud for anlægsarbejde, også selvom den nu bortgravede Lundebakke har haft den primære tiltrækning. I den nordlige ende af grustagningen, lige uden for det foreløbige projektområdes grænse, er der desuden en tydelig gravhøjssignatur på Original 1-kortet. Dette kort er tegnet i 1815 og viser situationen et halvt århundrede før anlæggelsen af jernbanediget øst herfor, som formodentlig har været hovedaftageren af grus fra området.

Mellem Lidemarksvej og grusgraven ved Lundebakke er for nylig med detektor fundet en fibel, hvilket er en kraftig antydning af at der omkring Lundebakke kan ligge flere grave end de allerede kendte (Sb. 050104-110/ KØM 3004)

Kort 9 Åshøj-Tjørnemosegård

På denne strækning er der en nogenlunde ligelig fordeling af skov og dyrket jord. Overordnet set er terrænet jævnt, men der ses en forskel mellem skov (Krageskoven) og agerjord, hvor sidstnævnte er tydeligt udjævnet pga. mange års dyrkning.

Lokalitet 44:

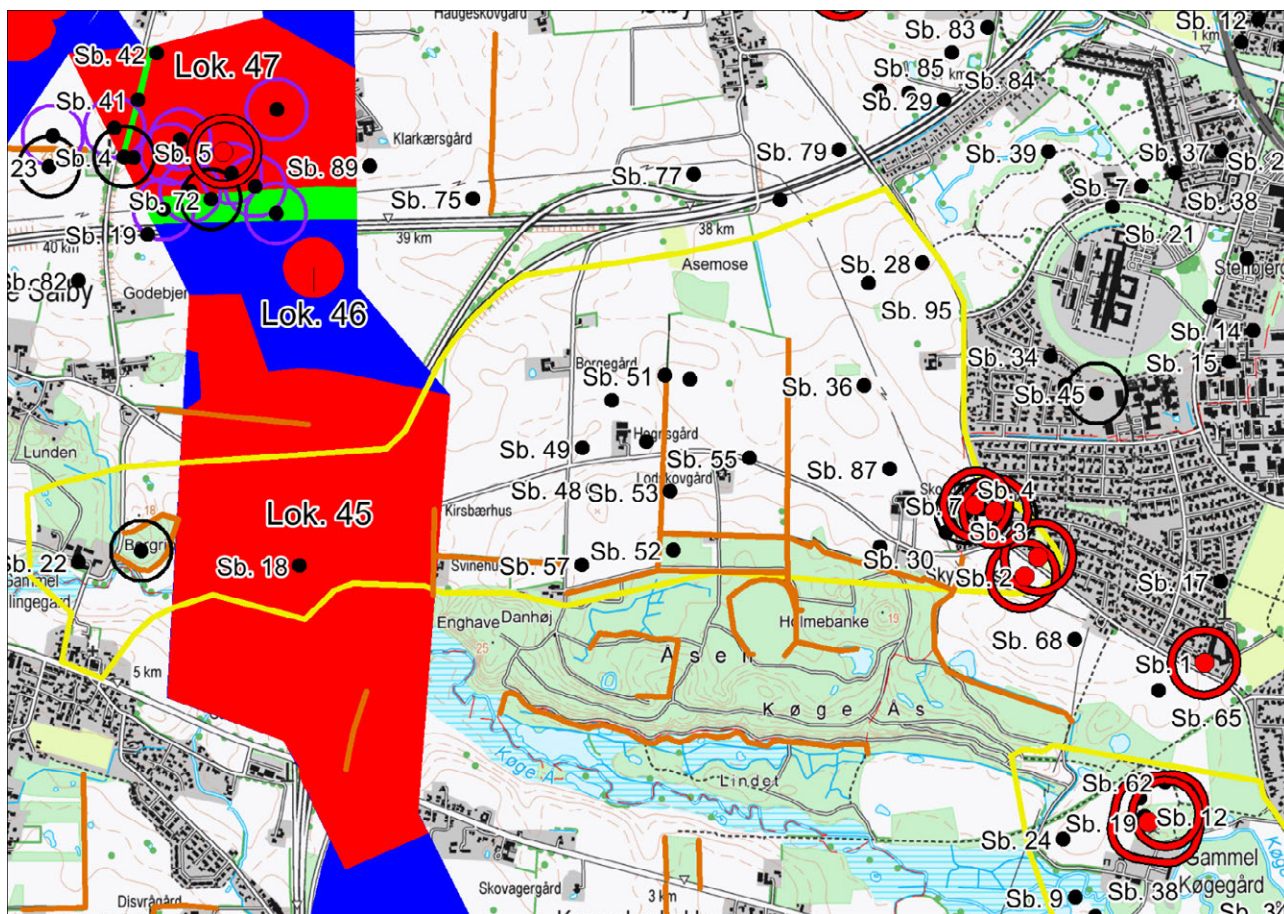
(Sb. 050104-1, -5 & -64 samt Sb. 050107-7, -8, -9 & -10) Matr. 7000d, 29, 7a, 7000a, 8b, 7b, 5f, 8i, 9b & 5e, Åshøj By, Herfølge, 7000i, 10a, 38d, 10d, 7000k & 38a, Lellinge, Køge Jorder

I Krageskovens østlige del ligger et større areal med eget Sb.-nr. (Sb. 050107-18), som dækker den østlige halvdel af det foreløbige projektområde. Fortidsmindearealet følger i øst stort set skovkanten og er oprettet på baggrund af de mange og meget velbevarede høje og agersystemer, der findes i skoven. Mellem fortidsmindearealet og Sydmotorvejen ses et meget tilsvarende landskab, men uden den samme tæthed af allerede registrerede fortidsminder. Det må antages at der også her kan findes bevarede, omend mindre, gravhøje. Højdereliefkortet viser også svage spor efter agersystemer mellem fortidsmindearealet og Sydmotorvejen, så alt i alt må det konstateres at der i hele det skovbevoksede areal kan findes velbevarede fortidsminder.

Umiddelbart syd for og i tilknytning til Krageskoven er der i fortidsminderegistranten omtalt en større trækulsplet, som formodes at stamme fra en kulmile fra historisk tid (Sb. 050104-01). Dette er dog ikke bekræftet, og da antagelsen hviler på tilstedeværelsen af megen trækul i pløjejorden, kan det ligeså vel dreje sig om en brandtomt eller grav fra oldtid/middelalder.

Nord for Krageskoven ses i dyrket mark en mindre men velafgrænset højning, som højst sandsynligt repræsenterer en overpløjet gravhøj. Dette bestyrkes af to nærliggende høje på hver sin side af motorvejen (Sb. 050107-10 & -11).

Kort 10 Tjørnemosegård-St. Salby

Lokalitet 45:

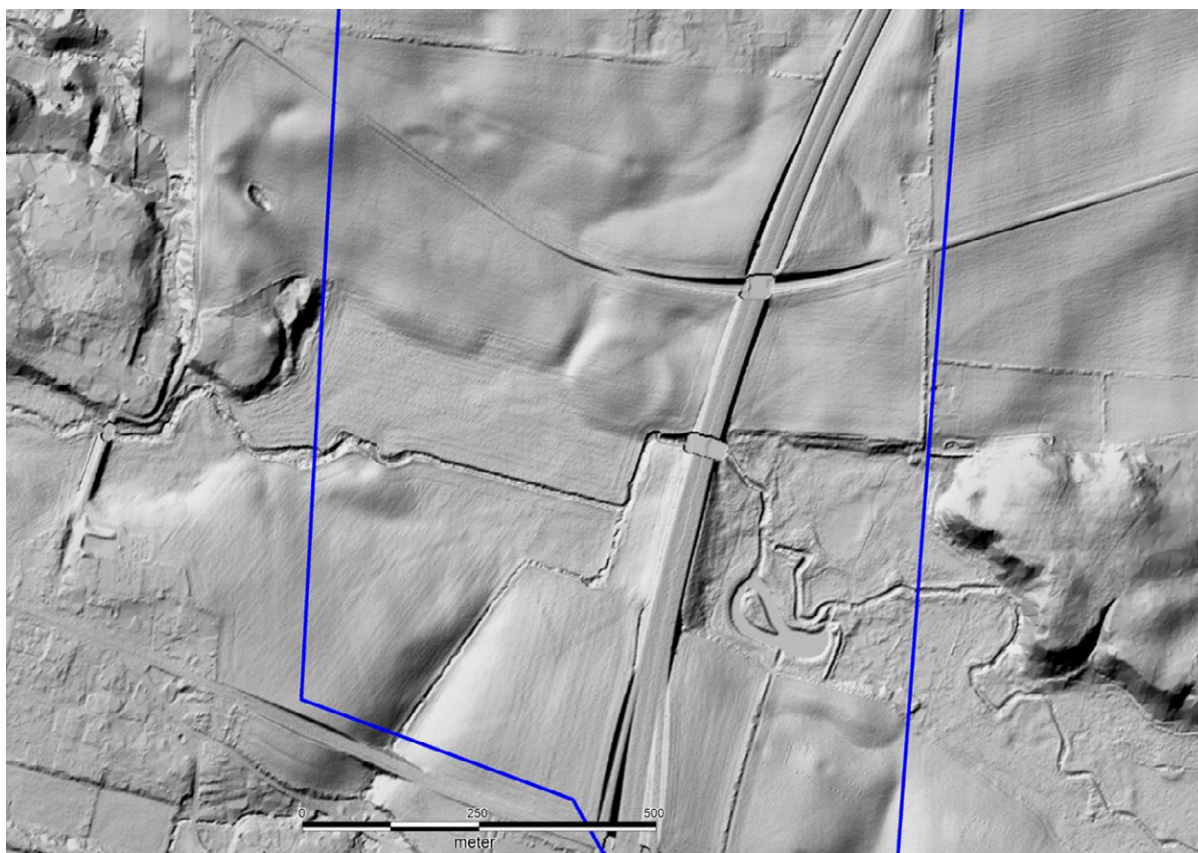
(Sb. 020105-18) Matr. 1ac, 1p, 7000b, 1s, 1n, 1r, 1e, 1q, 7000e, 1o & 7000c, Gl. Lellingegård, Højelse, 5b, 4m, 9a, 5a, 7000c, 6b & 6a, Ll. Salby By, Højelse, 16a, 7000ø, 16bv, 41, 2ez, 19f, 2b, 16bx & 2go, Ølby By, Højelse, 1f, 7000f, 1ag, 7000e, 7000a & 1aa, Gl. Lellingegård, Køge Jorder, 9g, 9i, 43b, 44, 8t, 41, 9c, 9d, 9e, 9a, 49, 48, 47, 45b, 9h, 46, 45a & 7000e, Lellinge, Køge Jorder

Det foreløbige projektområde skærer Køge Å mellem Åsen og landsbyerne Lellinge / Lille Salby. Landskabet domineres af den brede ådal, der indsnævres lige vest for det foreløbige projektområde ved Gl. Lellingegård. Hele det foreløbige projektområdes bredde indgår på denne strækning i et større kulturarvsareal (sb. nr. 020105-58), der blandt andet omfatter detektorpladsen Ellebækgård nordøst for det foreløbige projektområde, herregården Gl. Lellingegård, et hulvejssystem i skoven nær herregården og Lellinge Kirke vest for området.

Midt i det foreløbige projektområde, lige nord for Køge Å, ligger Borgring - et nyopdaget borganlæg fra Vikingetiden (sb. nr. 020105-18). Borgring blev erkendt og undersøgt i starten af 1970'erne, men anlægget blev først dateret ved Museum Sydøstdanmarks undersøgelse i 2014. Det er 60 år siden der sidst blev fundet en vikingeborg i Danmark.

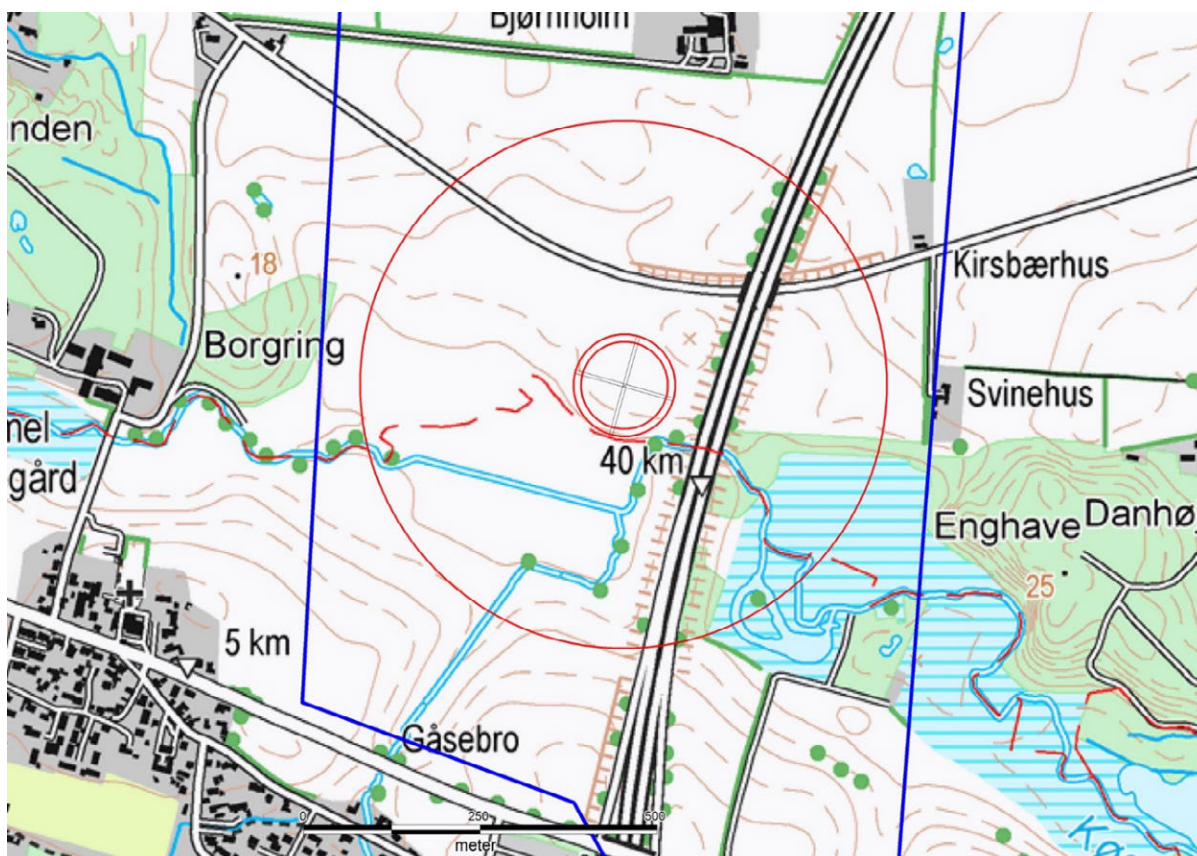
Anlæggets størrelse er fastslået ved hjælp af en gradiometermåling og verificeret gennem en arkæologisk undersøgelse. Det cirkulære voldanlæg måler ca. 145 meter i diameter og består af en palisade foran en 10 meter bred vold gennembrudt af fire porte – en i hvert verdenshjørne.

En C-14 datering til 900-tallet samt detaljerne i konstruktionen tyder på, at anlægget skal knyttes til den lille gruppe af vikingetidens ringborge, der også omfatter Aggersborg ved Limfjorden, Fyrkat ved Hobro, Nonnebakken i Odense og Trelleborg ved Slagelse. Ringborgene er formentlig anlagt af Harald Blåtand i 980'erne, måske som et led i samlingen af det danske rige, og de hører til blandt de mest kendte fortidsminder i Danmark. Fyrkat, Trelleborg og Aggersborg er indstillet til optagelse på UNESCO's verdensarvsliste, og der er potentiale for at Borgring kan blive optaget på et senere tidspunkt. På grund af anlæggets plads i danmarkshistorien, og mulighederne for at skaffe afgørende ny viden om de danske ringborge, må Borgring betegnes som havende en enestående national og international betydning.

Figur 3. Udsnit af højdereliefkortet med Borgring midt i billedet. Det foreløbige projektområde er afsat med blå, og Borgrings centrale placering heri fremgår tydeligt.

Fra de andre ringborge kendes eksempler på relaterede anlæg i ringborgenes nærmiljø, og landskabet omkring selve borganlægget er derfor af stor vigtighed for forståelsen af Borgring. Det kan dreje sig om vejanlæg, vadesteder, broer (over ådalen eller over slugten på vestsiden af ringborgen), fremskudte forsvarsanlæg, bebyggelse uden for ringvolden, gravpladser for borgens beboere samt et havneanlæg i forbindelse med den kraftige fundamentering af ringvoldens sydside. Derudover kan der være foretaget bevidste terrænændringer omkring borgen, f.eks. ved slugten på vestsiden eller lavningen mod nordøst. Ingen af disse anlæg er påvist endnu, men det må påregnes at der er en meget stor risiko for at der findes relaterede anlæg inden for en radius af 300 meter fra selve borganlægget.

Figur 4. Samme udsnit som figur 3, men med et topografisk kort som baggrund. Selve Borgring og en buffer herom på 300m er afsat med rødt.

Kulturhistorisk vurdering: En linjeføring gennem eller tæt på selve Borgring må anses for udelukket, da der er tale om et fortidsminde af international betydning, men landskabet omkring ringborgen kan også gemme på arkæologiske anlæg, der er ligeså vigtige for forståelsen af borgens funktion.

Især ådalen syd for Borgring er kritisk, da der her kan forekomme meget komplicerede lagfølger i forbindelse med et havneanlæg, mens bakkerne nord og vest for borgen er oplagte steder at finde gravpladser eller vejanlæg. På kanten af den skovklædte banke ved Gl. Lellingegård, lige op ad den vestlige side af det foreløbige projektområde, er der registreret et system af hulveje og en gravhøj, men selve banken kan også gemme på fortidsminder i relation til overgangsstedet eller en forløber for Gl. Lellingegård.

Det må foretrækkes at linjeføringen placeres så langt væk fra Borgring som det foreløbige projektområde tillader og at det overvejes om der kan laves en styret underboring under ådalen, hvor der kan gemme sig yderst komplicerede anlægsspor.

Derudover vil det være en meget stor fordel at lave en arkæologisk forundersøgelse i god tid, da der kan forekomme fortidsminder hvis ødelæggelse vil forringe Borgrings betydning i en sådan grad, at de slet ikke bør undersøges. I denne situation kan det potentielt set blive nødvendigt, at flytte kabeltraceet på baggrund af resultaterne fra den arkæologiske forundersøgelse.

Nordligt i området omkring Borgring ligger et mindre areal, som på Original 1-kortet bærer navnet "Ullhøy Agre". Med tanke på de mange registrerede og nytilkomne gravhøje mellem Lellinge og St. Salby (se lokalitet 47) må dette marknavn dække over minimum én endnu ikke stedfæstet gravhøj, som befinder sig inden for det foreløbige projektområde.

Lokalitet 46:

Matr. 5a & 7000c, Ll. Salby By, Højelse

Umiddelbart syd for Vestmotorvejen ligger en svag forhøjning i terrænet, som indtil videre må antages at afspejle et forhistorisk anlæg. Højningen er ikke markant nok til ved første øjekast at kategorisere den som gravhøj, men modsat den sædvanlige situation på bakketoppe viser ortofotos at pløjejorden på dette sted er mørkere end omgivelserne. Terrænforskellen er altså ledsaget af et tykkere muldlag, som indikerer enten en gravhøj eller anden menneskabt konstruktion.

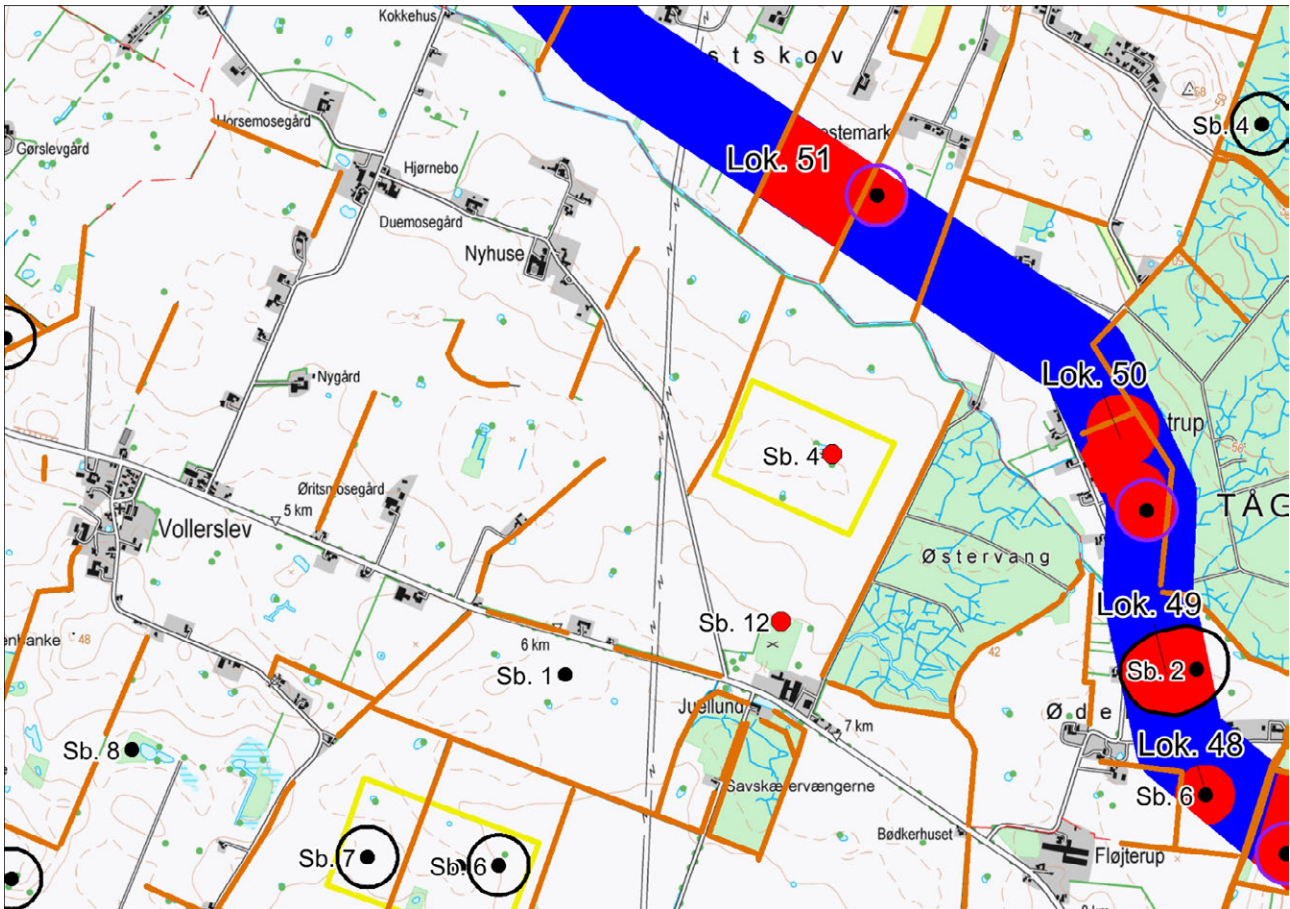
Lokalitet 47:

(Sb. 020105-4,-5,-40,-41 & -42) Matr. 2h, Ll. Salby By, Højelse, 4c, 3, 2e & 7000c, St. Salby By, Højelse

Området mellem St. Salby og Vestmotorvejen må betegnes som et højrisiko-område for at påtræffe oldtidsminder. I den vestlige del af dette areal findes 6 allerede kendte fortidsminder, hvoraf 2 er gravhøje. Langs med Højelsevejen mellem Lellinge og St. Salby er der ved ledningsarbejde i 1997 erkendt bebyggelsesspor fra yngre romersk og germansk jernalder (Sb. 020105-40, -41 & -42/ KØM 2046-2048). Det må forventes at der i området op til det undersøgte ledningstracé, med samme topografi, kan findes omfattende bebyggelse af samme karakter som det allerede afdækkede.

I tilgift hertil er der på Lidar-kortet erkendt yderligere 5 høje. Dertil kommer gravhøjssignaturer og marknavne på Original 1-kortet, hvor flere af de på reliefkortet erkendte høje ligger inden for eks. "Svinehøys Agre" og "Trehøys Agre". Tætheden af fortidsminder, registrerede såvel som nyfund, er størst i den vestlige del af det foreløbige projektområde, men det må absolut forventes at der i resten af det foreløbige projektområde syd for Salby også kan afdækkes fortidsminder. Dette understreges af lokaliteten sb. 020105-89/ KØM 3007, lige udenfor det foreløbige projektområde, som dækker over diverse metalgenstande fra vikingetid/tidlig middelalder, fundet med metaldetektor for få år siden. I den NV-lige udkant af denne strækning, mod området beskrevet på kort 14, ligger et lille areal, der på Original 1-kortet bærer navnet "Spydagren". Navnet kan afspejle fund af spydspidser fra jernalder/vikingetid, og vil som sådan indikere tilstedeværelsen af en offerplads eller en slagmark, ligesom den nærliggende "Golbueagre" kan være navngivet efter guldfund på stedet. Stednavne er en omdiskuteret kilde til det forhistoriske landskab, men i nærheden af St. Salby bør alle navne med en mulig reference til kult og magt i yngre jernalder/vikingetid tages alvorligt. Forledet "Sal-" i Salby har efterhånden vundet hævd blandt navne- og vikingetidsforskere som et tegn på tilstedeværelsen af en stormandsresidens, og i denne sammenhæng er nærheden til Borgring også af stor vigtighed.

Kort 11 Ringsbjerg Bakker-Kvistkov

Lokalitet 48 & 49:

(Sb. 050108-6) Matr. 1b, 2q & 2a, Ødemark, Lidemark

(Sb. 050108-2) Matr. 2m, 3a, 2l, 7000a, 2e, 2g, 2f & 2d, Ødemark, Lidemark

Det meste af denne strækning forløber på relativt jævnt terræn langs med en mindre å. I den østlige ende er der et brat fald fra Ringsbjerg Bakker ned mod plant og bebyggelseegnet terræn ved Ødemark. Fund af flintøkser (lokalitet 48, Sb. 050108-6) samt en sløjfet og overpløjet langdysse (lokalitet 49, Sb. 050108-2) sandsynliggør, at der i denne østlige ende er muligheder for at støde på spor fra såvel bebyggelse som grave fra neolitikum, sandsynligvis også andre perioder.

Lokalitet 50:

Matr. 18a, 18c, 19c, 19a, 20a, 20b, 21a, 22a, 23b & 31d, Lidemark By, Lidemark

Ved Druestrup er en samling mindre højninger, som formodentlig dækker over overpløjede gravhøje. I de omkringliggende skove, Østervang og Tågerød Skov, er der desuden meget velbevarede spor efter agersystemer fra sen oldtid/middelalder, og det er derfor sandsynligt at der kan findes spor af bebyggelse

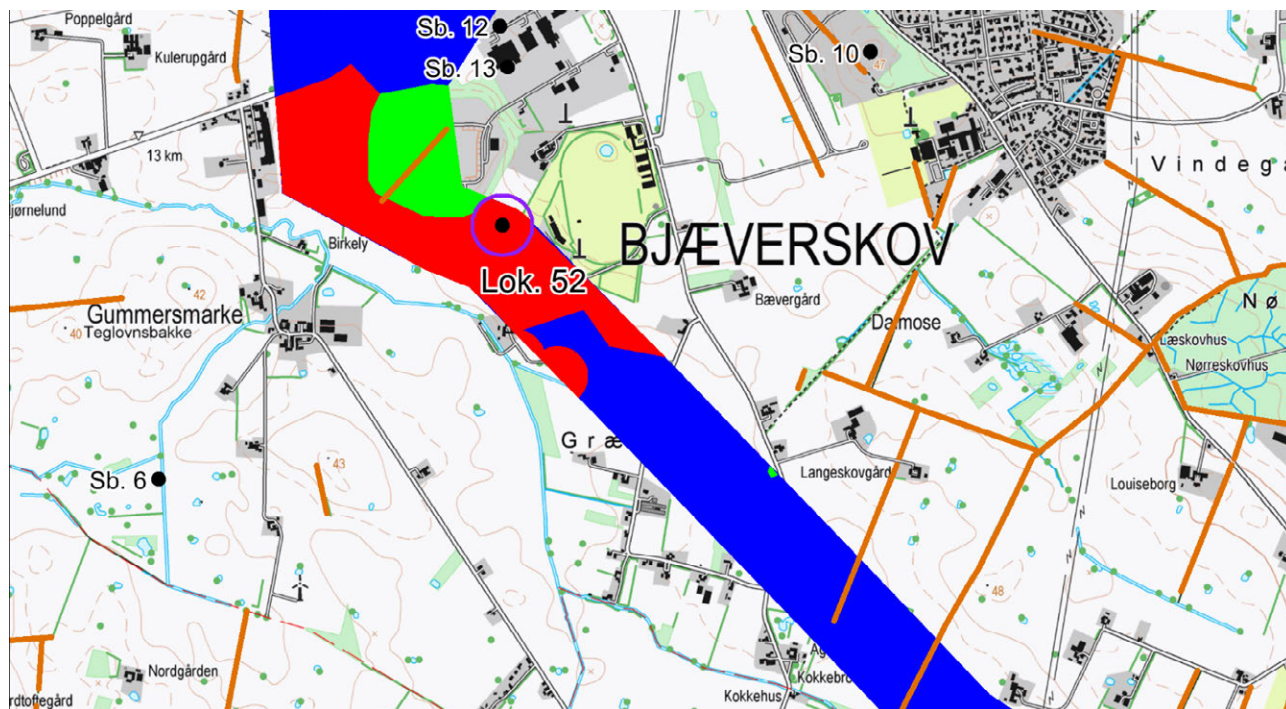
fra disse perioder. Den oprindelige Druestrup-bebyggelse kan meget vel stamme fra denne periode, jf. navnets endelse.

Lokalitet 51:

Matr. 11e, 12a, 11a, 1g & 1d, Lidemark By, Lidemark

Ved Kvistskov/Lidemark forløber det foreløbige projektområde langs med et mindre åløb og gennemskærer her en mark, som hører til Guldagergård. Navnet Guldager genfindes mange steder i Danmark, og det har i de fleste tilfælde sin oprindelse i historier om guldfund på stedet. I nærværende tilfælde er dette ikke nødvendigvis den sande historie, da marken på Original 1-kortet bærer navnet "Goldager", hvis betydning er noget anderledes end "Guldager". Hvilket af navnene, der er forvansket, er umuligt at sige, men hele strækningen langs med bækken udgør en klassisk placering af bopladser i mange perioder. Der er stor sandsynlighed for at der i denne del af det foreløbige projektområde kan påtræffes bebyggelsesspor fra oldtiden. I tilknytning til Guldagers mark ligger en lille højde, som kan dække over en overpløjet gravhøj.

Kort 12 Kvistskov-Bjæverskov

Strækningen forløber på relativt jævnt terræn i den sydlige halvdel, men mod Bjæverskov stiger terrænet mod det markante bakke drag hvor den eksisterende transformatorstation ligger.

Lokalitet 52:

Matr. 13g, 10i, 13d, 13ø, 13ab, 13æ, 50, 10g, 10k, 10y, 14f, 14k, 22a, 8k, 8a, 14a, 9p, 14h & 7000b, Bjæverskov By, Bjæverskov

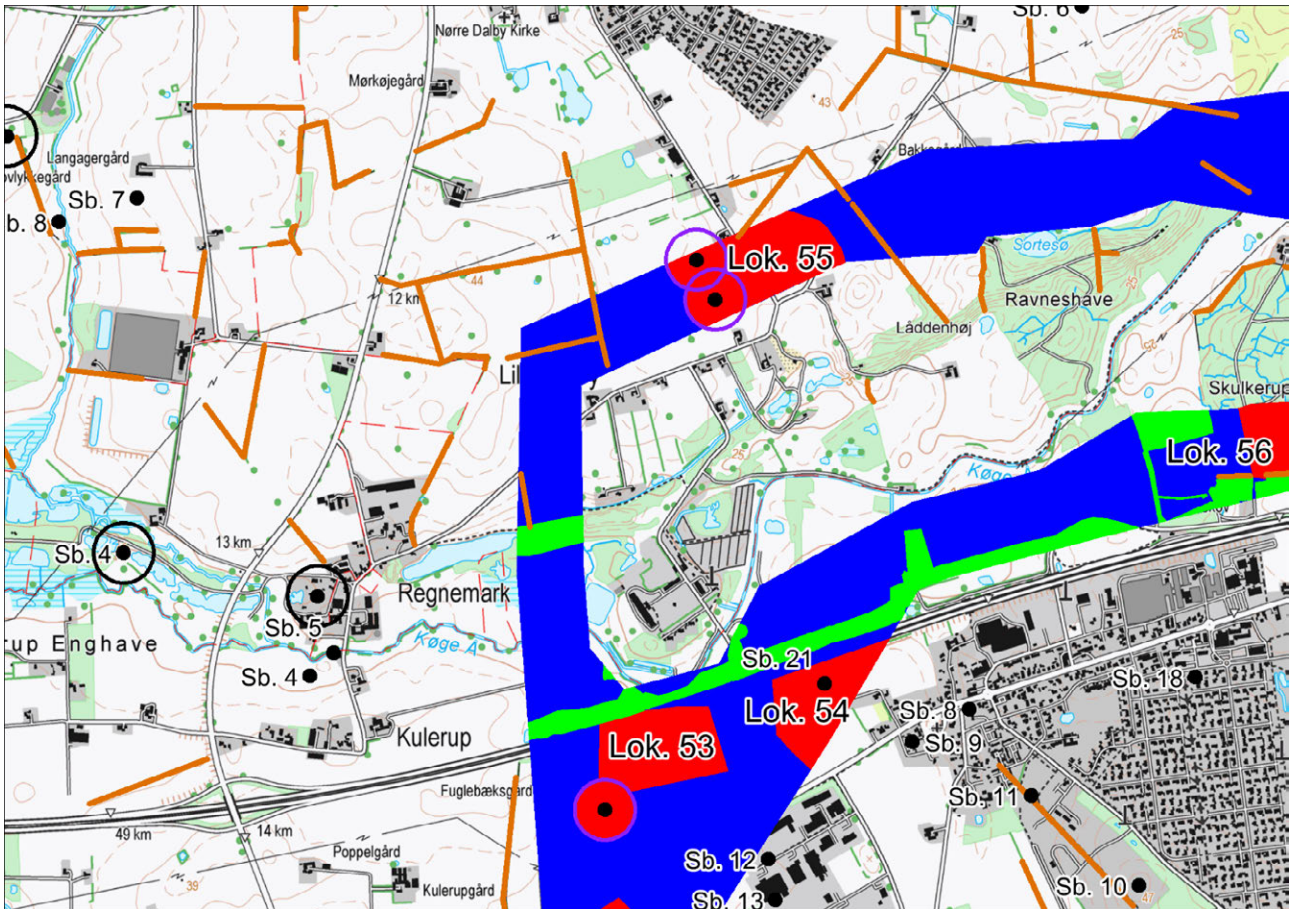
I den sydlige del af denne strækning er der ikke registreret nogen fortidsminder, og der er i analysen ikke fundet nogen jordfarveforskelle eller afgrødespor, som kunne indikere bebyggelse eller grave.

Højdereliefkortet afslører svage spor efter agersystemer i nutidigt dyrket mark, som ikke kan dateres men som umiddelbart formodes at stamme fra sen oldtid/middelalder.

Bakken ved transformatorstationen bærer på Original 1-kortet navnet Tingeberg, og andre stednavne på bakken indikerer tilstedeværelsen af grave, såsom "Kirke-agre" og "Træhøis Agre".

Ved anlæggelsen af transformatorstationen fandtes spredte spor af bebyggelse på nordsiden af bakken med udsigt over Køge Å, og det er givet at der på bakkens vest- og sydside også er bebyggelse. Ved tidligere rekognosceringer der fundet tegn på bebyggelse og anden forhistorisk aktivitet (ikke journaliseret).

Kort 13 Bjæverskov-Lille Dalby-Skulkerup

I denne strækning krydser det foreløbige projektområde Køge Å i nordlige retning og deles i to mindre, østgående linjer med retning mod Skulkerup. Terrænet er karakteriseret som typisk morænelandskab gennemskåret af den visse steder meget brede Køge Ådal.

I den sydlige del af strækningen består af det foreløbige projektområde af et bredt kileformet område med et areal på ca. 70 ha. Dette område gennemskæres af Vestmotorvejen og nord herfor et større sammenhængende areal, hvor den kommende jernbane mellem Køge og Ringsted skal lægges. Dette areal er allerede forundersøgt af museet forud for anlægsarbejdets begyndelse og har ikke længere museal interesse.

Ved udlæggelse af industriområdet Tingbjergvej/Pilebækvej i Bjæverskov undersøgte Køge Museum spredte bopladsspor og kulturlag fra neolitikum/bronzealder (Sb. 050101-12 & -13, KØM 2597). Disse fund ligger lige uden for det foreløbige projektområde, men det er ikke umuligt at tilsvarende iagttagelser kan gøres i den sydlige del af denne strækning

Lokalitet 53:

Matr. 12l, 45b, 11m, 11l, 11i, 11g, 11k, 12i, 13a & 11f, Bjæverskov By, Bjæverskov

Mellem Vestmotorvejen og Ringstedvejen ligger et større bakkedrag med udsigt over Køge Ådal. Dette er den nordlige udløber af bakken ved Tingebierg, omtalt på forrige kort, og der er tilsvarende stor sandsynlighed for forekomsten af fortidsminder på dette sted. Bakkedragets højeste sted bærer navnet Kongsted Bakke og nordside mod Køge Å nord for Vestmotorvejen hedder tilsvarende Kongsnæs. Leddet "konge-" i stedsnavnet er ikke i sig selv et tegn på at der kan være større sammenhængende bebyggelse fra jernalder/vikingetid på stedet, men hvis de øvrige fund i området inddrages i vurderingen, er der god grund til at antage dette.

Lokalitet 54:

(Sb. 050101-21) Matr. 12a & 7000q, Bjæverskov By, Bjæverskov

Øst for Regnemarksvej ligger nemlig et større område omkring ejendommen Ågård, hvor der er tætliggende spor af bebyggelse fra jernalder og vikingetid. Dette blev dokumenteret ved tracégravning i efteråret 2013, hvor Museum Sydøstdanmark fulgte anlægsarbejdet ved nedlæggelse af et stærkstrømskabel. Her blev der dokumenteret bosættelse fra germansk jernalder og vikingetid, hvor sidstnævnte er repræsenteret ved et næsten fuldt udgravet hus af Trelleborg-type. På den omkringliggende mark er der desuden gjort et stort antal metalfund med samme datering, så der i dette område i stor sikkerhed for at påtræffe bebyggelsesspor. Syd og vest for Ågård ligger desuden et langstrakt areal, som på Original 1-kortet bærer navnet "Tofter", som er en klar indikator for at der også på dette sted kan findes bopladsspor fra jernalder og vikingetid.

I den nordligste del af Køge Ådal ligger et mindre område, som på trods af den spændende topografi på stedet ikke længere har arkæologisk interesse. På dette sted er der både på topografiske kort og højdereliefkortet konstateret grusgravning i historisk tid i et sådant omfang, at der ikke længere kan være fortidsminder bevaret.

Lokalitet 55:

Matr. 1d, 7000b, 1s, 3ei, 5i, 5a & 7000a, Nr. Dalby By, Nr. Dalby

Øst for Lille Dalby, Almsvej/Lille Dalbyvej, er et mindre område, hvor de generelle topografiske træk taler for forekomsten af grave/gravhøje. Dette suppleres i nogen grad af iagttagelser fra højdereliefkortet og observationer på ortofotos af farveforskelle i pløjelaget. I dette område vurderes risikoen for at finde fortidsminder at være forhøjet.

Det østlige hjørne af Almsvej og Lille Dalbyvej huser en markant bakke, som besigtigedes medio januar 2015 under relativt gode iagttagelsesforhold. På selve bakken sås kun et par flintafslag, i sig selv bevis for aktivitet i sten- eller bronzealder, men nedenfor toppen fandtes tre mindre skrabere. De kan ikke dateres nærmere men viser at bakken bør forundersøges i god tid forud for et anlægsarbejde. I nærheden er andre tilsvarende bakker, hvor situationen kan være tilsvarende, selvom der endnu ikke er fundet indikation herfor.

Umiddelbart øst herfor, ved ejendommen Bakkegård og Sortesø, er de topografiske forhold meget tilsvarende, men her er der ikke supplerende observationer fra andre kilder.

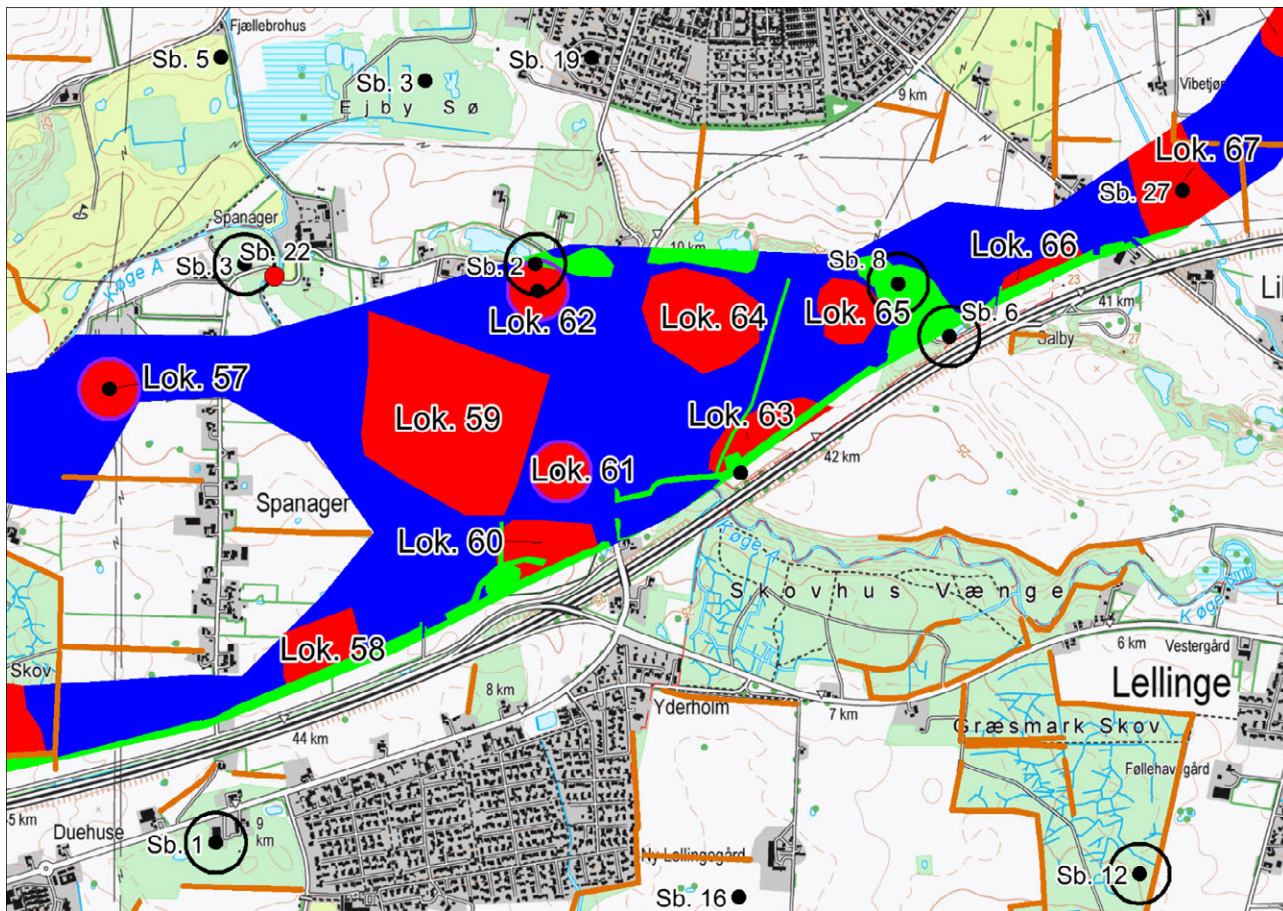
Mellem Ågård/Vestmotorvejen og Skulkerup Skov er der som nævnt større sammenhængende areal, som ikke længere har museal interesse. I søgegrøfterne i dette frigivne areal blev der ikke fundet spor efter fortidsminder, som var vægtige nok til indstilling til videre udgravning. Det skal dog holdes for øje, at der på skråningerne ned mod Køge Å kan forekomme spor efter bebyggelse på trods af de sparsomme resultater fra de nærliggende søgegrøfter.

Lokalitet 56:

Matr. 1d, 1ap & 1c, Spanager Hgd., Bjæverskov

I den sydlige korridor ses et mindre areal i Skulkerup Skov, hvor der er stor chance for at støde på fortidsminder. Syd for skoven er der udgravet hustomter og andre bebyggelsesspor fra romersk og germansk jernalder. Denne undersøgelse, KNV00124 Skulkerup, er foretaget forud for anlæggelsen af jernbanen mellem Køge og Ringsted, og det udgravede areal ligger i det allerede frigivne areal langs motorvejen. Der er dog ingen tvivl om at der i Skulkerup Skov også skal findes tilsvarende bopladsspor, idet i hvert fald to hustomter fortsætter i nordlig retning under udgravningsgrænsen langs kanten af skoven. Desuden er meget af skoven præget af samme terræn og højdereliefkortet afslører svage spor af agersystemer på stedet.

Kort 14 Skulkerup-Vittenbjerg-Lille Salby

I denne strækning samles det foreløbige projektområde igen fra to smalle korridorer til et bredt kileformet areal, der bliver gradvist smallere mod øst.

Terrænet på denne strækning er temmelig kuperet og gennemskæres både af Køge Ådal og en markant grusås, som inden for det foreløbige projektområde er næsten helt fjernet i forbindelse med grusgravning. I den østligste del af strækningen løber Tranemosebækken på tværs af det foreløbige projektområde i en relativt bred dal.

Lokalitet 57:

Matr. 1v, 1x & 1u, Spanager Hgd., Bjæverskov

I den nordlige korridor ses vest for Spanager højtliggende terræn med udsigt over Køge Ådal mod nord. Dette område må betegnes som egnet til bebyggelse såvel som grave. Der er dog kun fundet konkrete indikationer på ét fortidsminde i form af en mulig overpløjet gravhøj, der giver sig til kende som en jordfarveændringer samt en svag højning på højdereliefkortet.

Lokalitet 58:

Matr. 4cn & 4f, Vemmedrup By, Bjæverskov, 1p & 1q, Spanager Hgd., Bjæverskov

Mod sydøst, ved afslutningen af den sydlige korridor, er situationen tilsvarende. Her er der ultimo 2014 udgravet hustomter fra romersk og germansk jernalder (KNV00125 Spanager Syd), og bebyggelse fra samme perioder kan forventes at forekomme i det tilstødende areal inden for det foreløbige projektområde.

I det brede kileformede areal midt på strækningen må der, overordnet set, siges at være gode muligheder for at afdække bebyggelse fra mange perioder i forhistorien. Denne betragtning bunder primært i relativt jævnt, højtliggende og kun svagt skrånende terræn med overvejende sydlig eksponering; en landskabstype som både kan huse bebyggelse og gravpladser. Inden for området kan dog udvælges en god håndfuld mindre arealer, hvor risikoen er særlig forhøjet.

Lokalitet 59:

Matr. 1l, 1az, 1i & 2, Spanager Hgd., Bjæverskov, 1m, 1n, 1l, 1o, 1p & 1q, Spanager Hgd., Ejby

Umiddelbart øst for Køge Å er terrænet særligt velegnet til bosættelse pga. ovennævnte kriterier. I tilgift hertil ligger "Skalter Marken" og "Skattens Eng" lige ud til åen. Stednavne kan være misvisende og fejltolkede, men hvis der er tale om skattefund fra tidligere tider kan det ikke siddes overhørigt. Der er talrige eksempler på at fund gjort i historisk tid lever videre i stednavnematerialet.

Lokalitet 60:

Matr. 28a, 7000ø & 41, Vemmedrup By, Bjæverskov, 1n & 1m, Spanager Hgd., Bjæverskov

På et smalt næs mellem Køge Å og en mindre bæk, som nu er rørlagt under motorvejen, er der ved rekognoscering fra Køge Museum set boplads spor på markoverfladen. Iagttagelsen er ikke journaliseret, og der er ikke gjort daterende fund, men lokalitetens topografi er ideel til bosættelse. Ved anlægsarbejde her er der derfor god mulighed for at afklare omfang og datering.

Lokalitet 61:

Matr. 1l & 1m, Spanager Hgd., Ejby

Ved siden af Skalter Marken ligger en højning i terrænet, som har form, størrelse og placering til at kunne være en overpløjet gravhøj.

Lokalitet 62:

(Sb. 020103-2) Matr. 1k, 1g, 7000a & 1c, Spanager Hgd., Ejby

Nordligst i dette område tangerer det foreløbige projektområde en markant grusås, som har været intensivt udnyttet til grusgravning. Der er derfor store områder langs denne som ikke længere har arkæologisk interesse. Langs med åsen er der dog gjort fund af grave i optaget i fortidsminderegistreringen sidst i 1800-tallet (Sb. 020103-2). Ved siden af grusgraven hvor sb. 2 er registreret kan der være chance for at finde flere grave, da en mindre bakke her også har potentiale som gravplads.

Lokalitet 63:*Matr. 12a & 13a, Ejby By, Ejby*

I det nordlige hjørne mellem Vestmotorvejen og Køge Å ligger et område, som tidligere er rekognosceret fra Køge Museum på baggrund af terrænet og den sandsynlige placering af stednavnet "Svansvad". Det bebyggelsesegnede terræn i kombination med et muligt overgangssted over Køge Å gør stedet interessant i forhold til forhistorisk bebyggelse, og området bør derfor forundersøges i god tid forud for anlægsarbejder. Mellem det foreløbige projektområde og Vestmotorvejen er der da også undersøgt bebyggelsesspor fra yngre jernalder i forbindelse med forundersøgelse ved jernbanen mellem Køge-Ringsted. Det drejer sig om sagen KNV 00199, hvor der i to mindre udgravningsfelter blev registreret spredte bebyggelsesspor, bl.a. huskonstruktioner og hegnforløb.

Lokalitet 64:*Matr. 12a, Ejby By, Ejby*

I det sydøstlige hjørne mellem Ejbyvej og grusåsen ligger et større område, der går under navnet Jonstofte. Med dette stednavn og den generelle topografi må det siges at der er forøget risiko for at støde på fortidsminder, specifikt bebyggelse fra yngre jernalder/vikingetid og middelalder, på dette sted.

Lokalitet 65:*Matr. 14g, Ejby By, Ejby*

Inden den del af grusåsen, som ligger ved Rismosegård, blev fjernet bar den navnet Galgebakke, og der er i forbindelse med grusgravningen registreret fund af menneskeknogler fra grave (Sb. 020103-6 & -8). Navnet Galgebakke kan således stamme fra en funktion som rettersted men, i kraft af gravfundene, også hentyde til en forhistorisk begravelsesplads. Lige vest for grusgraven i Galgebakke ligger en mindre knold, som er egnet til såvel gravplads såvel som bosættelse (lokalitet 65).

Lokalitet 66:*Matr. 13a & 14e, Ejby By, Ejby, 1c, Ll. Salby By, Højelse*

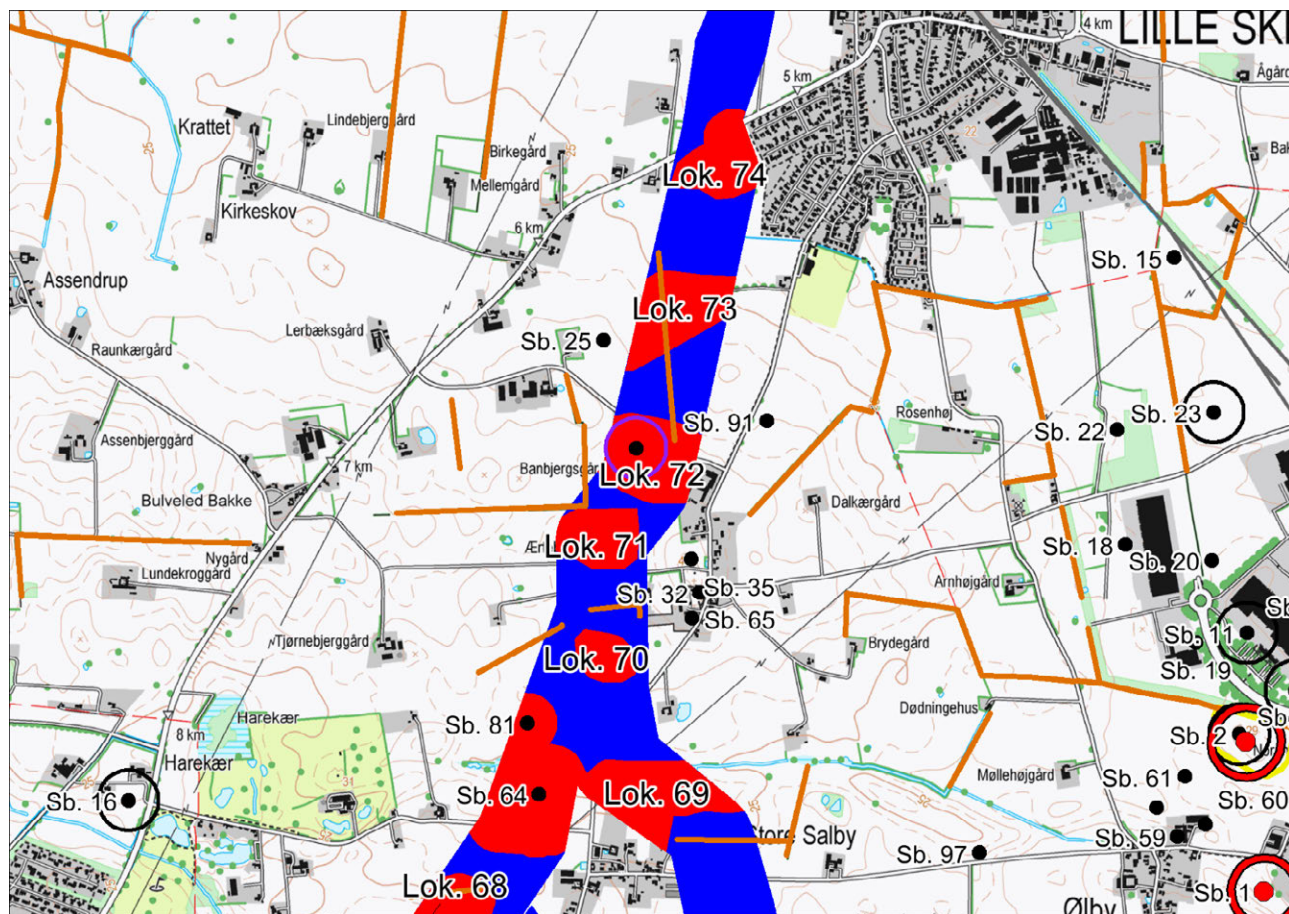
Under sagsnummeret KNV 00199 er der også afdækket bebyggelse fra yngre jernalder på en strækning øst for grusgraven, og der må derfor påregnes risiko for at støde på bosættelse fra samme periode i de tilstødende arealer inden for det foreløbige projektområde. Dette på trods af at de oprindelige søgegrøfter viste at en faldende anlægstæthed i det foreløbige projektområdes kant i den frivogne bræmme.

Lokalitet 67:*(Sb. 020105-27) Matr. 9a & 9c, St. Salby By, Højelse*

Omkring Tranemose Bæk er et større område, hvor der er stor sandsynlighed for tilstedeværelsen af bebyggelse og andre fortidsminder fra neolitikum og bronzealder. I forbindelse med nedgravning af naturgasledning i 1986 fandtes flintaffald og rester af en kogegrube ved rekognoscering, og ved efterfølgende udgravning dukkede endnu 7 kogegruber op, formodentlig fra yngre bronzealder (Sb. 020105-27/ G.2017/83). Ved udgravning medio 2014 fandtes syd for bækken (KNV 00134 Kildevang) et

kogegrubefelt med ca. 120 gruber samt spor efter bebyggelse fra ældre bronzealder. I tilgift hertil var desuden rester af et kompliceret system af mindre grøfter, som udgør resterne af en samlingsplads fra neolitikum. På dette sted vurderes der derfor at være stor risiko for at støde på omfattende og komplicerede fortidsminder. Som et mindre men ikke uvæsentligt supplement til denne vurdering er der fundet rester af slagter, der vurderes til at være fra oldtid/middelalder i den nordligste udkant af det foreløbige projektområde på dette sted. Der kan derfor være anlægsspor fra et bredt spektrum af oldtidens perioder.

Kort 15 St. Salby-LI. Skensved

Lokalitet 68:

Matr. 6a & 9b, St. Salby By, Højelse

I den sydlige del af denne strækning ses i det vestlige ben af det foreløbige projektområde, i tilknytning til "Spydagren" omtalt ved kort 10 en mark med navnet "Golbueagre", et navn som ikke umiddelbart giver mening. I betragtning af nærheden til St. Salby og Spydagren må det holdes for øje, at forledet gol- kan hentyde til guldfund, svarende til sammenblandingen mellem Goldager/Guldager i Lidemark, som omtalt ved kort 11. At det her ved Salby skulle have betydningen gold vil ikke give mening, da boniteten er fuldt på højde med de omkringliggende marker (19).

Lokalitet 69:

(Sb. 020105-64 & -81) Matr. 1c, 22d, 22e, 13b, 1f, 22b & 22a, Højelse By, Højelse, 7000a, 7k, 7b, 7000d, 8l, 11a, 12e, 7a, 13b, 14a & 1a, St. Salby By, Højelse

Nord herfor ligger et område, hvor der tidligere er dokumenteret bosættelse fra sen førromersk jernalder/ældre romersk jernalder (Sb. 020105-64/ KØM 1027). Dette blev godtgjort ved udgravning forud for nedlæggelse af naturgasledning i starten af 1980'erne. Naturgastracéet er dog så smalt i forhold til det

bosættelsesegnede terræn, at der må forventes bopladsaktivitet over et større område. Syd for det udgravede areal er der da også ved rekognoscering fra Køge Museum fundet ikke nærmere daterede boplads spor. Nord for det udgravede areal er der desuden ved rekognoscering 2012 fundet keramik og forarbejdet flint, som tegn på bosættelse fra sten- eller bronzealder (Sb. 020105-81/ KØM 2768)

I det foreløbige projektområdes østlige ben ses nord for St. Salby et område, der gennemskæres af Køge Ås. Her bærer markerne omkring St. Salby navne som "Toftagre," "Toft", "Kirkebanke" og "Taarnbierge". Ordet "toft" har længe været set som et bebyggelsesindikerende stednavneled, hvorimod "Kirkebanke" og "Taarnbierge", beliggende på selve åsen kan hentyde til åsens højde i forhold til omgivelserne. "Kirke-" kan også hentyde til at jorden har været ejet af kirken eller at der er gjort fund af grave på stedet, hvor sidstnævnte er interessant i nærværende sammenhæng. Især i betragtning af de gravfund der kan knyttes til den nu bortgravede Galgebakke ved Rismosegård (kort 14/lokalitet 65).

Lokalitet 70:

Matr. 1k, Højelse By, Højelse

Nord for St. Salby smalnes det foreløbige projektområde igen ind til 300m og også her ses mindre arealer, hvor topografien er egnet til bosættelse, men hvor der endnu ikke er øvrige indikatorer på bosættelse. Her ses på højdereliefkortet en række mindre sænkninger, som tilsyneladende ikke skyldes råstofindvinding eller udgravning til vandhuller. Det må derfor antages at de afspejler dødishuller, som er gradvist opfyldt af naturlig vej i løbet af oldtiden. Hvis der har været bebyggelse i nærheden, er der dog mulighed for at finde velbevaret udsmid eller regulære ofringer i disse huller, hvor bevaringsforholdene som regel er gode. Dette er især interessant med tanke på nærheden til Højelse landsby.

Lokalitet 71:

Matr. 3a & 7a, Højelse By, Højelse

Længere mod nord, NV for Højelse ligger et areal, som på Original 1-kortet betegnes "Tofte Agre". Her er der stor sandsynlighed for bebyggelse fra perioden yngre jernalder til middelalder.

Lokalitet 72:

Matr. 8c, 7000d, 9f, 9o, 7000a, 8a & 9g, Højelse By, Højelse

Nord herfor ligger "Baunebjergs Agre", hvor topografien tilsiger at der bør være bebyggelse fra flere perioder. I tilgift hertil er der på højdereliefkortet svage spor af mulige gravhøje på toppen af den bakke, som må udgøre selve bavnebjerg. Dette suppleres i nogen grad af ortofotos. Øst for lokalitet 72 er der med metaldetektor fundet metalgenstande fra yngre jernalder (Sb. 020105-91/ NM I 8345/03 & KØM 2167).

Lokalitet 73:

Matr. 8b, 9e & 9b, Højelse By, Højelse

Mellem Højelse og Ejbyvej ligger et område, som er meget velegnet til bebyggelse og hvor også jordfarverne svagt indikere tilstedeværelsen af bosættelse. På Original 1-kortet hedder området Lille Lunds Agre samt Lundevråen, hvilket antyder at området ikke har været skovbevokset på det tidspunkt hvor

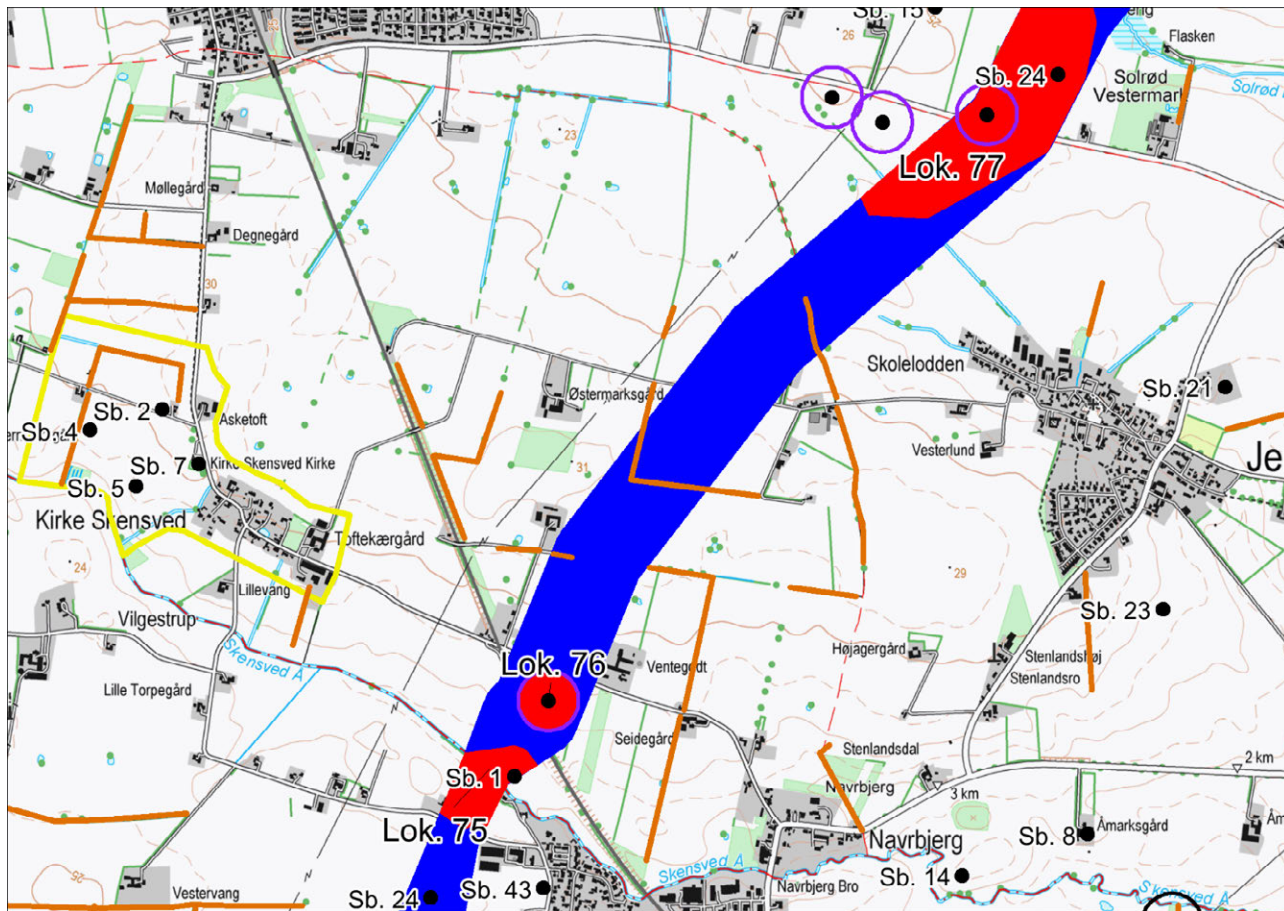
navnedannelsen foregik. "Lund" har også være tolket som en indikator på et helligsted/offerlund, men der er ikke andre stednavne eller konkrete fundsituationer i nærheden, der kan støtte denne tolkning her. I første omgang må indikationen være på almindelig bebyggelse. Vest for det foreløbige projektområde er da også undersøgt bebyggelsesspor som dateres til bronze- eller jernalder (Sb. 020105-25).

Lokalitet 74:

Matr. 8d, 9e, 8as, 7000c & 8ez, Ll. Skensved By, Højelse

Ved Ejbyvej, lige inden bygrænsen ved Ll. Skensved, ligger et mindre område med samme terræn og navnesituation ("Lunds Holme"). Her er der på Original 1-kortet desuden en lidt fortegnet markering, der muligvis skal opfattes som signatur for en gravhøj.

Kort 16 Ll. Skensved-Solrød Vestermark

Sydligt i denne strækning ligger en allerede kendt bebyggelse, med en bred datering til jernalder, som blev delvist udgravet i forud for nedlæggelse af naturgasledning i 1982. Da udgravningen kun omfattede det af tracéet berørte areal, kan det forventes at der i området stadig kan afdækkes anlægsspor hørende til den samme bebyggelse.

Lokalitet 75:

(Sb. 020507-1) Matr. 2q, 2g & 2an, Ll. Skensved By, Højelse

I det spidse hjørne mellem Havdrupvej og Skensved Å ligger et mindre areal, som på Original 1-kortet bærer navnet "Havetoft", hvor der kan forventes at være bopladsspor fra perioden jernalder-middelalder. På den nordlige side af bækken findes i udkanten af det foreløbige projektområde et bopladsområde med bred datering til senmesolitikum/neolitikum (Sb. 020507-01/ NM 843/58).

Lokalitet 76:

Matr. 4c, 3s, 3p, 34a, 4b & 43, Kirke Skensved By, Kirke Skensved

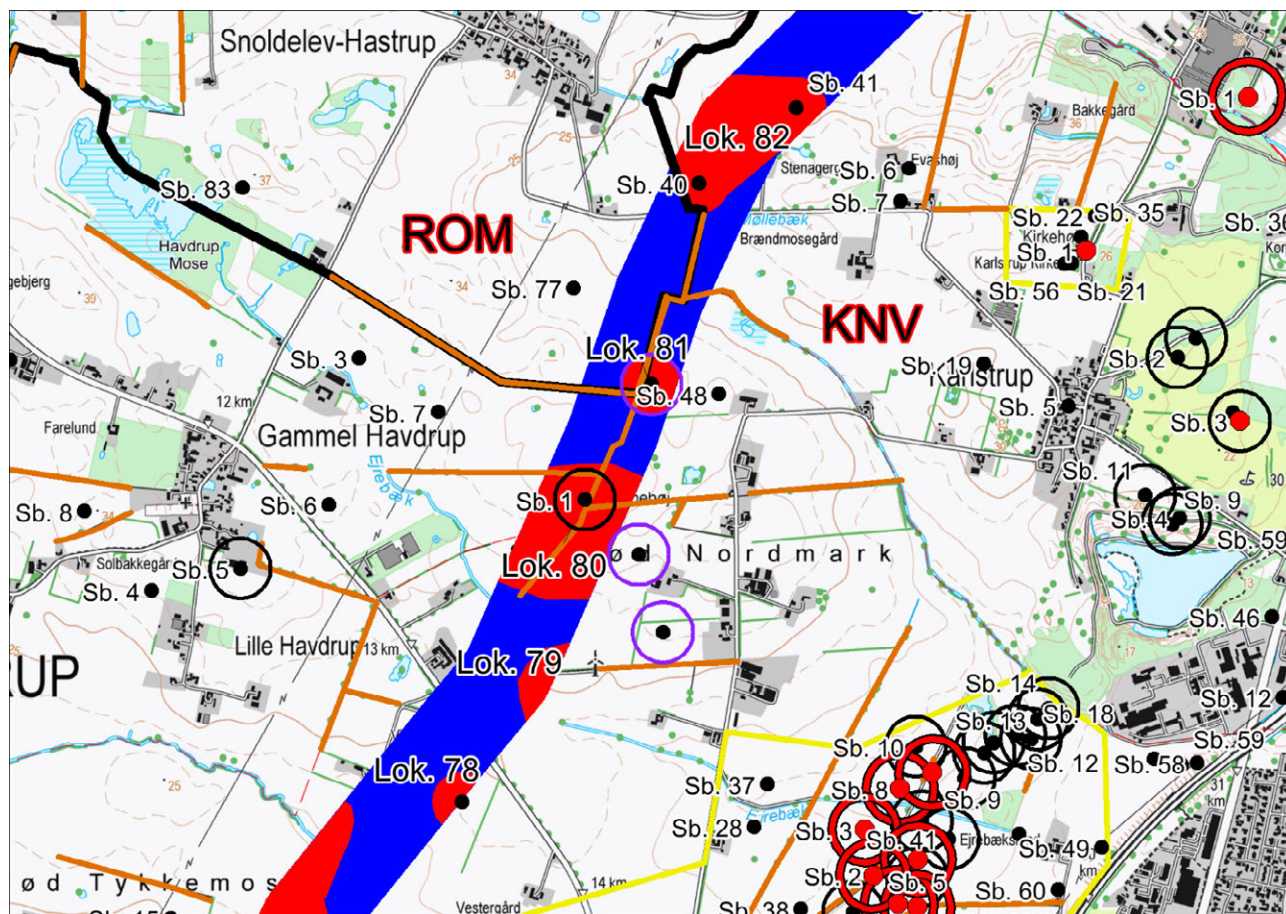
Nord herfor, mellem jernbanen og Naurbjergvej, ligger en mindre højning, som efter al sandsynlighed dækker over en overpløjet gravhøj.

Lokalitet 77:

(Sb. 020510-24) Matr. 19x, 19z, 20x, 20s & 19a, Jersie By, Jersie, 6g, 7a, 7000o, 7b, 7c, 6bg, 6bb, 6d, 6bh, 6bd & 6e, Solrød By, Solrød

Nordøst for Solrød, hvor det foreløbige projektområde krydser Tykmosevej, ligger et større område, der bør forundersøges i god tid forud for anlægsarbejdets begyndelse. I den sydlige del af arealet er der ved rekognoscering fra Køge Museum lokaliseret mulige fortidsminder, og umiddelbart nord for Tykmosevej ligger en overpløjet gravhøj, som ikke tidligere er registreret. Mellem Tykmosevej og Flaskeeng ved Solrød Bæk ligger en bebyggelse fra bronzealder/tidlig førromersk jernalder, hvoraf ca. 1600m² blev undersøgt i forud for nedlæggelse af naturgasledning (Sb. 020510-24/ KØM 1013). Terrænet i det markerede område er i det hele taget egnet til bosættelse og udgør en klassisk placering for bopladser fra mange af oldtidens perioder. Som sådan er der grund til skærpet opmærksomhed på fortidsminder i dette område (se også Kort 17).

Kort 17 Solrød Vestermark-Stenagergård

Lokalitet 77, fortsat:

I tilknytning til det med rødt markerede område nordligst på forrige strækning ligger nord for Solrød Bæk en markant bakke ud til bækken, som er ideel til bosættelse og en klassisk placering af bopladser fra neolitikum. Området besigtigedes medio januar 2015 uden fund til følge, men iagttagelsesforholdene var generelt dårlige da arealet henlå som græsmark.

Lokalitet 78:

Matr. 8t & 9c, Solrød By, Solrød

Øst herfor, ved Roskildevej, ligger et mindre område hvor der gennem tiden er opsamlet keramik og flintredskaber fra neolitikum (Sb. 020510-47/ KØM 2075). Det præcise omfang af opsamlingen er ikke kendt, men det kan anslås at bopladsen kan række en 80-100m ud fra det afsatte centrum af de opsamlede fund.

Lokalitet 79:

Matr. 11f, 10v & 9h, Solrød By, Solrød

Nord for Roskildevej, og uden for det foreløbige projektområde, ligger et område omkring 25-meterkoten hvor der ved rekognoscering fra Køge Museum er lokaliseret bopladsspor uden nærmere datering. På stedet er opført to vindmøller, hvoraf den ene ligger inden for det foreløbige projektområdes grænser. Opførelsen af vindmøllerne kan have forårsaget en omrodning i bopladssporene, men det må formodes at der i nærområdet er tilsvarende spor efter bopladsaktivitet fra oldtiden.

Lokalitet 80:

(Sb. 020502-1) Matr. 3e & 4a, Havdrup By, Havdrup, 11a, 4d & 12g, Solrød By, Solrød

Ved Solrød Nordmark ses højtliggende terræn med mange mindre bakketoppe, som næsten alle er egnede til bebyggelse. I dette område ligger også Bavnehøj (Sb. 020502-01), der i 1875 i fortidsminderegistranten beskrives som en fuldstændigt sløjfet gravhøj. At der bør være flere høje, eller mere sandsynligt røser, i området, antydes af de samstemmende navne "Stakkede Stenrøgler" og "Lange Stenrøgler" fra Original 1-kortet. Ved rekognoscering fra Køge Museum er der også fundet antydninger af mulige grave samt bopladsspor på stedet. Øst for det foreløbige projektområde er der på højdereliefkortet antydninger af to, muligvis flere overpløjede gravhøje.

Lokalitet 81:

Matr. 12d, Solrød By, Solrød

Mellem Solrød Nordmark og Snoldelev-Hastrup krydser det foreløbige projektområde henover grænsen mellem Roskilde Museums og Museum Sydøstdanmarks ansvarsområder. I det sydlige hjørne af denne grænse ligger på Museum Sydøstdanmarks område en overpløjet gravhøj, hvis beskyttelseszone lapper ind over Roskilde Museums område. Gravhøjen har ikke tidligere været registreret.

Roskilde Museum (ROM), Snoldelev sogn:

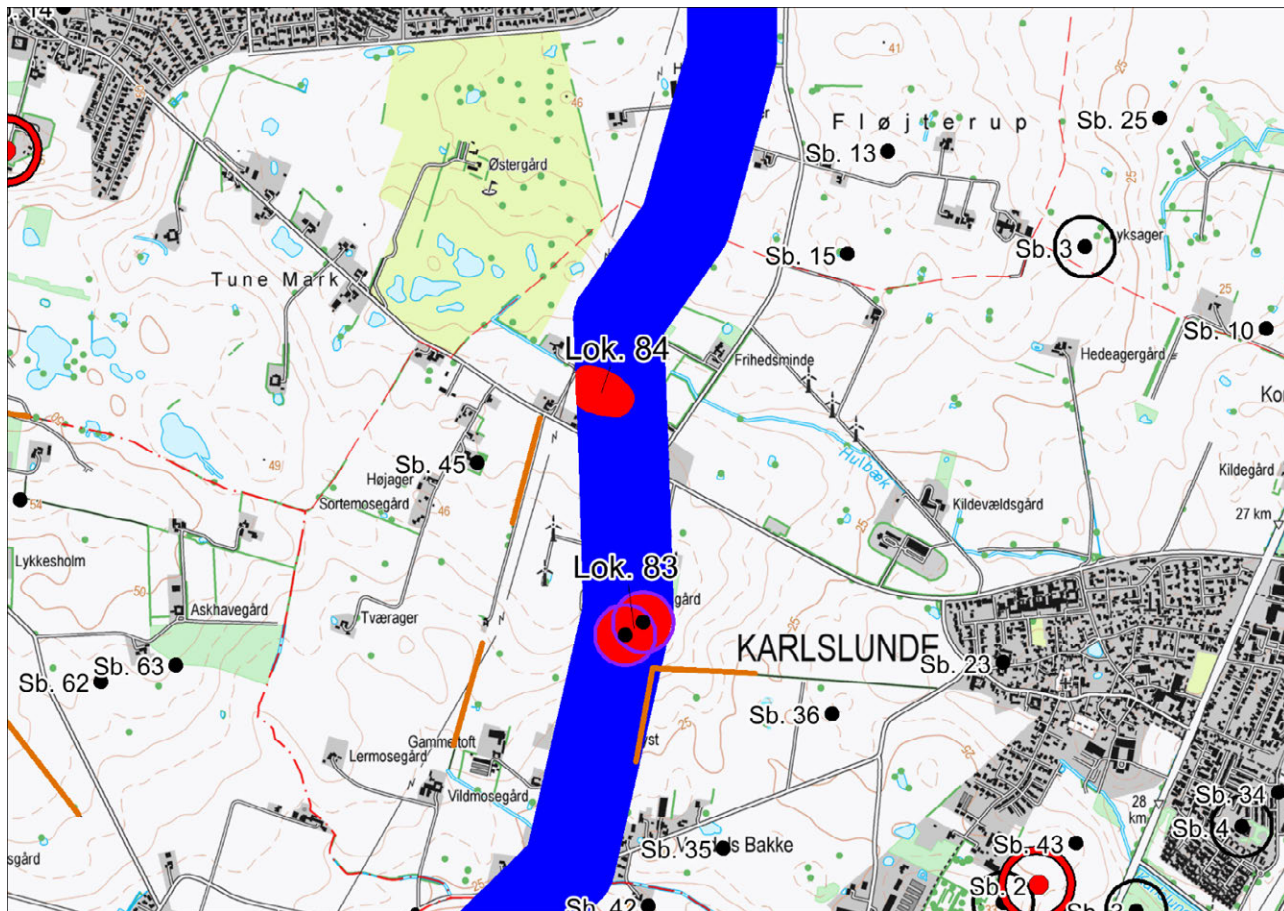
Den del af det foreløbige projektområde, som berører Snoldelev sogn, bevæger sig over et bølget morænelandskab beliggende i kote 24-33 m o.h.

Der er ikke registrerede fortidsminder inden for det foreløbige projektområde, men det er påtruffet bopladsspor i form af en affaldsgrube 100 m mod vest. Denne er fundet i forbindelse med et ledningstracé og omfanget af eventuelle bopladsspor kendes derfor ikke. Topografisk betragtet kan der være bopladsspor fra oldtiden inden for det foreløbige projektområde.

Lokalitet 82:

Ved Stenagergård mellem Snoldelev-Hastrup og Karlstrup er der ved tracégravning i 2005-2006 registreret affaldsgruber fra oldtiden, som ikke er nærmere dateret (Sb. 020505-40 & -41/ KØM 2535 & KØM 2194). Gruberne ligger i hver sin ende af et buet bakkedrag, og det kan forventes, at der på det mellemliggende areal også er tilsvarende bopladsaktivitet. I det hele taget er terrænet omkring de registrerede gruber egnede til bebyggelse såvel som grave.

Kort 18 Vendals Bakke-Fløjterup

På denne strækning kendes kun meget lidt til allerede eksisterende fortidsminder, på trods af at terrænet har stor lighed med de mere fundtætte områder i Museum Sydøstdanmarks og nabomuseerne Kroppedal og Roskildes ansvarsområder. Således er der endnu ingen sb-punkter inden for det foreløbige projektområdes grænser på denne strækning, og de omkringliggende spredte punkter er dateret tilsvarende spredt i oldtiden. En af årsagerne er, at det foreløbige projektområde ligger en anelse længere væk fra de historiske landsbyer, hvor opsamlinger fra amatørarkæologer traditionelt er hyppigst. Desuden har bebyggelses- og industriekspansionen i 1900-tallet typisk også haft sit udgangspunkt i de eksisterende landsbyer samt de store transportkorridorer langs med Køge Bugt.

Det skal derfor understreges her, at fraværet af tidligere registrerede fortidsminder har repræsentative årsager og at terrænet på stort set hele strækningen er egnet til bebyggelse.

Lokalitet 83:

Matr. 19m, 19a, 18v & 44, Karlslunde By, Karlslunde

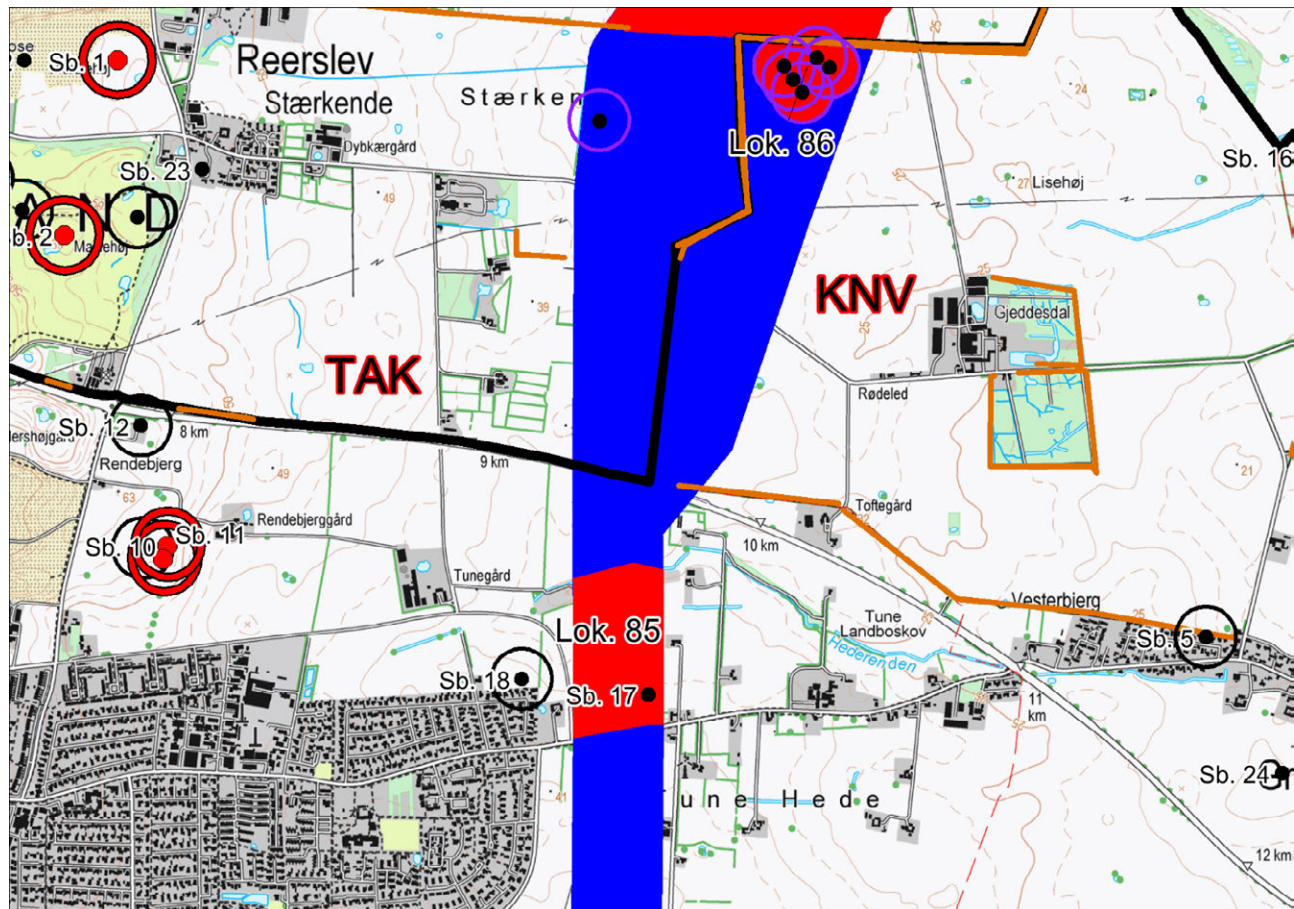
Ved den arkivalske kontrol er der fundet indikationer på fortidsminder to steder. Ved Højmarksgård midt på strækningen ses tæt på toppen af et større bakkedrag to mindre knolde, som sandsynligvis dækker over overpløjede gravhøje. Højden omkring de to sandsynlige gravhøje er også egnet til bebyggelse.

Lokalitet 84:

Matr. 37, 36, 35b, 33a & 33b, Karlslunde By, Karlslunde

Umiddelbart nord for Karlslunde Centervej, ved ejendommen Karlslunde Centervej 55, er på ortofotos set en markant mørkfarvning. Gennemsyn af koter og terræn på højdereliefkortet viser at det ikke kan dreje sig om lavbund eller vådområde, så der er sandsynlighed for at der her ligger en indtil videre udateret boplads fra oldtiden med rester af kulturlag. Alternativt kan det også dreje sig om en tomt fra historisk tid, men under alle omstændigheder bør området forundersøges.

Kort 19 Tune Hede-Stærkende Huse

Lokalitet 85:

(Sb. 020511-17) Matr. 7000æ, 12m, 12t, 12a & 12r, Tune By, Tune

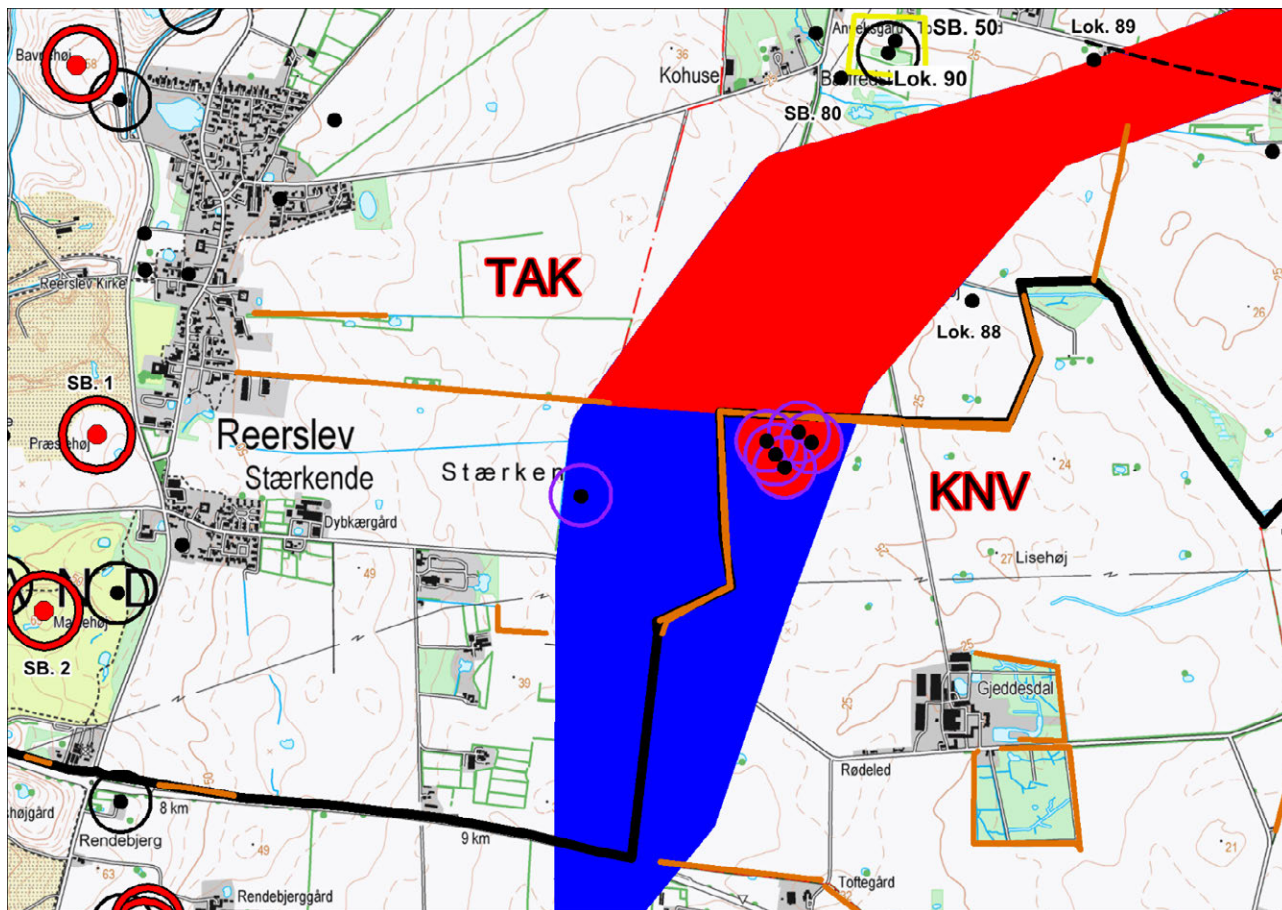
På denne strækning gør de repræsentative forhold omtalt ved forrige strækning sig til dels også gældende. Den sydlige del af det foreløbige projektområde smyer sig tæt forbi den østlige del af parcelhusbebyggelsen i Tune, hvor der i 2010-2012 undersøgtes et større bopladsområde med tilhørende gravplads (Sb. 020511-18/ KØM 2602 Tunegård). Dette skete forud for byggemodning i Tunes NØ-lige del, og det kan forventes at der i den tilstødende del af det foreløbige projektområde er spor efter tilsvarende fortidsminder. Inden for det markerede areal er desuden registreret en omfattende opsamling af flintgenstande fra neolitikum på en lille mark ved ejendommen Grevevej 72 (Sb. 020511-17). Alt i alt er der stor chance for at støde på bopladsaktivitet fra et bredt spektrum af oldtidens perioder mellem Grevevej og vandløbet Hederenden.

Lokalitet 86:

Matr. 4, Gjeddesdal Hgd., Greve

I udkanten af Museum Sydøstdanmarks ansvarsområde ligger på jævnt terræn en samling af mindre højninger, iagttaget på højdereliefkortet, som kan repræsentere overpløjede gravhøje. Deres form er ikke så klart defineret som mange af de tidligere omtalte høje, men placeringen i landskabet og koncentrationen af højninger af denne størrelse gør, at der her fordres ekstra opmærksomhed.

Kort 20 Kommunegrænsen Høje Taastrup/Greve – Torslundevej

På strækningen fra kommunegrænsen mellem Høje Taastrup og Greve til kommunegrænsen mellem Ishøj og Høje Taastrup/Greve løber den vestligste afgrænsning af det foreløbige projektområde ca. 1 km øst for Stærkende, der nævnes første gang i de skriftlige kilder som Sterckinge i år 1403, og har en middelalderlig fortstruktur (Jønsson, 2002, 98). Ved Stærkende kendes til en række gravhøje bl.a. de to fredede gravhøje Maglehøj (sb. 020508-2) og Præstehøj (sb. 020508-1), der er en del af en større gruppe af gravhøje, som findes på højderyggen Tune-Stærkende-Reerslev-Baldersbrønne.

Det skal endvidere bemærkes, at der ud fra reliefkort synes at kunne iagttages en mulig overpløjet gravhøj på matrikel 2e, Gjeddesdal Hgd., Reerslev, beliggende ca. 70m øst for den vestligste afgrænsning af – og dermed inden for – det foreløbige projektområde.

Opmærksomheden skal rettes mod, at der inden for denne del af strækningen findes to beskyttede sten-/jorddiger henholdsvis et beskyttet dige på matrikelgrænsen mellem matr. 20a & 21a (Reerslev By, Reerslev) samt et beskyttet dige beliggende på kommunegrænsen mellem Høje Taastrup og Greve mellem matr. 2g, 2o (Gjeddesdal Hgd., Reerslev) & 20 (Stærkende By, Reerslev) i Høje Taastrup kommune og matr. 4 & 5b (Gjeddesdal Hgd., Greve) i Greve kommune.

Der er ingen kendte kulturhistoriske lokaliteter inden for den del af strækningen, som ligger i denne sydlige del af Høje Taastrup kommune. Men topografiske forhold med et relativt kuperet terræn indikerer, at der er en *moderat* sandsynlighed for at påtræffe fortidsminder.

Kulturhistorisk vurdering: Særligt ud fra topografien samt en mulig overpløjet gravhøj er der en *moderat* sandsynlighed for at påtræffe fortidsminder på den sydlige del af strækningen i Høje Taastrup kommune. Derfor får denne del af det foreløbige projektområde farven blå.

Den nordlige del af strækningen på Kort 20 løber fra kommunegrænsen mellem Ishøj og Høje Taastrup/Greve til Torslundevej, og løber igennem et meget kuperet område med et større højdedrag på matr. 71, 72 & 73, Torslundemagle By, Torslunde i området ved herregården Barfredshøj og krydser både Lille Vejleå samt et mindre vandløb ca. 400-500 m syd herfor.

Under 1. Verdenskrig blev der i 1917 anlagt en baraklejr kaldet Barfredshøjlejren til sikringsstyrkerne til Tunestillingen på matr. 71, 82 & 3k på markerne umiddelbart nordvest for herregården. Lejrens placering overlapper således delvist med den nordligste del af strækningen på Kort 20, hvorfor der her kan være risiko for at støde på fundamenter af barakker o.lign.

Opmærksomheden skal henledes på, at strækningen på Kort 20 i to tilfælde berører/krydser beskyttede diger: Langs kommunegrænsen mellem Ishøj og Greve kommune findes et beskyttet sten-/jorddige samt et beskyttet sten-/jorddige på matrikelgrænsen mellem matr. 71, Torslundemagle By, Torslunde og matr. 1a, Benzonsdal Hgd., Torslunde.

Generelt kendes der til mange kulturhistoriske spor i landskabet langs Lille Vejleå både fra forhistorisk tid eksempelvis i form af omfangsrige bopladser og markante gravpladser fra jernalderen samt landsbyer og vandmøller - anlagt i forbindelse med åen - fra middelalderen.

I forhold til den nordlige del af strækningen på Kort 20 kendes der flere kulturhistoriske lokaliteter i og umiddelbart op til det foreløbige projektområde.

Der er således forud for anlæggelse af et naturgasrør fra Stenlille til Torslunde både nord og syd for det omtalte mindre vandløb, syd for Lille Vejleå, undersøgt bopladsspor fra yngre bronzealder / førromersk jernalder samt skelgrøfter fra middelalderen (lok. 88). Museet råder ikke over GIS-filer over dette naturgasrørets specifikke placering, men ud fra kortmaterialet i journalen ses det, at røret løber omtrent sydvest-nordøst igennem den østlige del af matr. 71, Torslundemagle By, Torslunde. Af kortmaterialet fremgår det endvidere, at de påtrufne bopladsspor syd for det mindre vandløb befinder sig umiddelbart øst for den østlige afgrænsning af det foreløbige projektområde, men med en vis sandsynlighed kan fortsætte ind i strækningen på Kort 20. De påtrufne bopladsspor nord for det lille vandløb er påtruffet inden for det foreløbige projektområde.

Det skal endvidere nævnes, at der forud gasledningstracéet i 1983 umiddelbart øst for gården Barfredshøj på matr. 71, Torslundemagle By, Torslunde, på sydsiden af det lille vandløb, blev fundet keramik fra middelalderen, men en efterfølgende prøvegravning i det smalle kabeltracé gav ikke nogle jordfaste fortidsminder. Museet råder ikke over GIS-filer over dette gasrørets specifikke placering, men kortmateriale viser, at den begrænsede prøvegravning fandt sted umiddelbart inden for den østlige afgrænsning af det foreløbige projektområde (*Danmarks længste udgravning*, 1987, 160).

De omtalte middelalderlige skelgrøfter skal muligvis ses i sammenhæng med den middelalderlige landsby Torslundelille, hvis navn optræder i skriftlige kilder fra år 1330, og som lå lige øst for den nuværende herregård Barfredshøj, men blev lagt i ruiner under Svenskekrigene i 1600-tallet. I den sammenhæng skal nævnes, at der ligeledes øst for herregården er fundet et fugleformet dragtsmykke af bronze fra den tidlige

middelalder, dvs. 1000-1100-årene (Jønsson, 2002, 106). Der er således risiko for, at dele af den middelalderlige landsby Torslundelille findes inden for det foreløbige projektområde.

Fra højdedraget mellem Lille Vejleå og Torslundevej kendes flere kulturhistoriske lokaliteter i og nær ved det foreløbige projektområde. Der er således undersøgt dele af et bopladsområde på den sydvendte skråning ned imod Lille Vejleå (lok. 89) – beliggende inden for strækningen på Kort 20. Bopladsen er ikke afgrænset, men formodes at fortsætte mod øst og nordøst – inden for det foreløbige projektområde. Det skal endvidere nævnes, at der umiddelbart vest for det foreløbige projektområde findes et kulturarvsareal af national betydning (sb. 020213-50), udpeget på baggrund af et meget rigt gravfund fra den yngre romerske jernalder (lok. 90). Dette fund er gjort ca. 220 m nordvest for strækningen og den tilhørende boplads skal formentligt findes inden for få hundrede meter på samme højdedrag. Omtrent 175 m sydvest for gravfundet er der i 2013 fundet en bronzefibel, som muligvis stammer fra en opløjet grav fra ældre germansk jernalder (sb. 020213-80).

Lokalitet 88:

(sb. 020508-16) matr. 71, Torslundemagle By, Torslunde.

Mellem Lille Vejleå og det sydligere mindre vandløb fandtes i 1992 forud for naturgas-tracé spredte bopladsspor samt flintredskaber fra bondestenalderen og keramik fra jernalderen. Syd for det mindre vandløb på højere terræn fandtes bl.a. tre langhuse fra sen yngre bronzealder / tidlig førromersk jernalder samt flere middelalderlige skelgrøfter.

Lokalitet 89:

(sb. 020213-15) matr. 1f, Torslundemagle By, Torslunde.

I to omgange forud for henholdsvis gasledningstracé i 1983 og senere i 1992 forud for naturgastraceet fra Stenlille til Torslunde blev der registreret stolpehuller og gruber. De påtrufne bopladsspor er ikke dateret nærmere end oldtid.

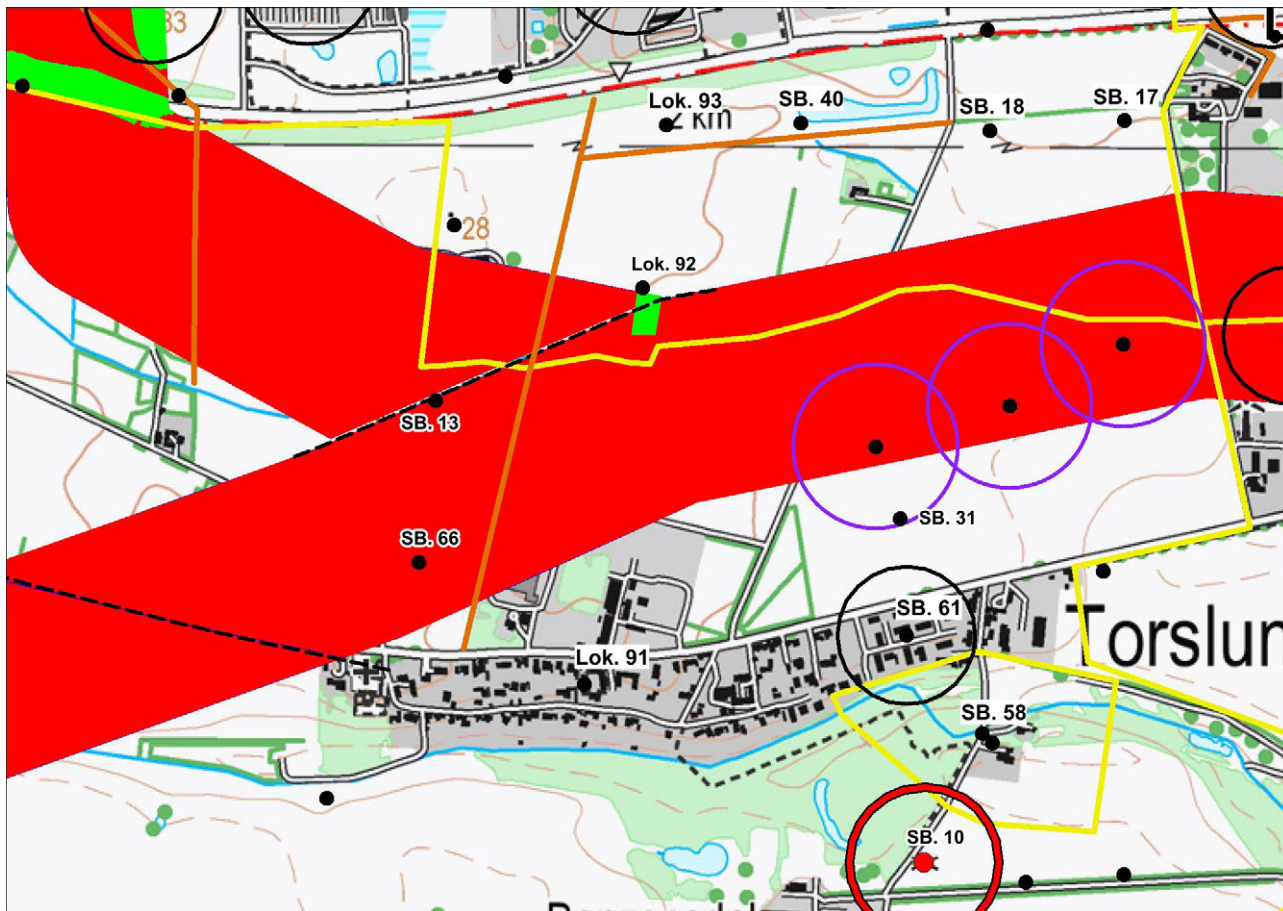
Lokalitet 90:

(sb. 020213-1) matr. 3a, Torslundemagle By, Torslunde.

I 1870 blev der ved grusgravning påtruffet en meget rig grav fra yngre romersk jernalder på Torslunde Præstegaards Mark indeholdende bl.a. romerske glas og drikkeservice af bronze.

Kulturhistorisk vurdering: Ud fra topografien og nærheden til Lille Vejleå, hvorved kendes et større antal kulturhistoriske lokaliteter samt tilstedeværelsen af bopladser fra oldtiden, den middelalderlige landsby Torslundelille og den rige grav fra Torslunde Præstegaards Mark er der en *væsentlig* risiko for at påtræffe fortidsminder på den nordlige del af strækningen på kort 20 i Ishøj kommune. Derfor får denne del af det foreløbige projektområde farven rød.

Kort 21 Torslundevej – Pedersborgvej

Det foreløbige projektområde skærer den nordvestlige del af Torslunde landsby, og umiddelbart nord for landsbyen krydser det foreløbige projektområde et beskyttet sten-/jorddige, der udgør matrikelskellet, både nord og syd for Baldersbæk, mellem matr. 6a, 7a & 11e, 11f, 65a, 65b Torslundemagle By, Torslunde. Landsbyen optræder under navnet Torslundemagle første gang i de skriftlige kilder i år 1308, men bebyggelsen er betydeligt ældre end dette år. Landsbyens placering inden for ejerlavet er en tidlig middelalderlig eller måske snarere sen vikingetidig struktur (Jønsson, 2002, 105).

Den middelalderlige sognekirke ligger på matr. 1i, Torslundemagle By, Torslunde der ligger op til den sydlige afgrænsning af det foreløbige projektområde. Kirkens ældste dele er fra 1100-årene og er opført i romansk stil. På kirkegården findes en for egnen sjælden, romansk gravsten af granit fra 1100-1200 årene (Jønsson, 2002, 112 & 115). I den forbindelse skal nævnes, at der i selve landsbyen ca. 300 m øst for kirken, og kun ca. 190 m syd for den sydlige afgrænsning af strækningen, tidligere er foretaget en udgravning (lok. 91) af bebyggelse og et righoldigt fundmateriale fra sen vikingetid og tidlig middelalder. Fundmaterialet giver indtryk af et velstående miljø (Jønsson, 2002, 107).

Generelt er området ved Torslunde landsby, hvor det foreløbige projektområde løber nord for, præget af en række vigtige kulturhistoriske lokaliteter. Således er der i 2007 udgravet en gravplads fra yngre romersk jernalder – ældre germansk jernalder med bl.a. en rig fyrstegrav (sb. 020213-61) syd for Torslundevej ca. 250 m syd for det foreløbige projektområde. Endvidere findes en fredet gravhøj (sb. 020213-10) ca. 600 m

syd for strækningen, og der findes et kulturarvsareal af regional betydning (sb. 020213-58) udpeget på grund af Lille Mølle - en vandmølle fra middelalderen ved Lille Vejleå ca. 430 m syd for strækningen.

Inden for strækningen på Kort 21 er der umiddelbart nordøst for kirken på matr. 6a, Torslundemagle By, Torslunde fundet både et møntvægtlod af bronze dateret til yngre germansk jernalder-vikingetid (sb. 020213-66) samt flintgenstande og jernalderkeramik (sb. 020213-13).

Den nordlige afgrænsning af det foreløbige projektområde overlapper på strækningen fra Brønsgård til Pedersborgvej med den sydlige del af et meget omfangsrigt kulturarvsareal af national betydning (sb. 020207-119), hvis sydlige afgrænsning i store træk i dette område løber langs Baldersbækken.

Kulturarvsarealet er udpeget grundet gentagne undersøgelser af bopladser fra yngre stenalder og bronzealder, men særligt er området rigt på et meget omfattende antal bopladser fra jernalder. Der er således i dette område en enestående mulighed for at følge bebyggelsesudviklingen gennem en periode på en mere end 1.200 år (fra 500 f.Kr. til 700 e.Kr.). I kulturarvsarealet er der endvidere undersøgt meget rige grave fra yngre romersk jernalder ved henholdsvis Brøndsager og Engbjerg (Boye, 2006, 83).

Inden for dette kulturarvsareal er der foretaget en udgravning, hvor det sydligst placerede udgravningsfelt er beliggende inden for den nordlige afgrænsning af det foreløbige projektområde. På dette udgravningsfelt fremkom et langhus fra den førromerske jernalder (lok. 92).

Endvidere er der omtrent 220 m nord for strækningen udgravet huse fra bronzealder og førromersk jernalder (lok. 93), og det formodes, at denne bebyggelse fortsætter mod syd, hvor terrænet stiger, og dvs. ned imod det foreløbige projektområde. Omtrent 250 m nord for det foreløbige projektområde – ligeledes på matr. 9a, Torslundemagle By, Torslunde er der udgravet endnu et langhus fra sen bronzealder / tidlig førromersk jernalder (sb. 020213-40).

Længere mod øst, mellem Torslundemaglevej og Pedersborgvej, er der inden for den sydlige del af kulturarvsarealet registreret to lokaliteter (sb. 020213-17 & -18) på en jævnt hældende sydskråning ned mod Baldersbæk på matr. 12c, Torslundemagle By, Torslunde. Der er tale om et bopladsområde med bl.a. huse fra germansk jernalder og gruber med keramik fra bronzealderen. Undersøgelsen blev foretaget forud for naturgasledningen i 1983, så museet råder desværre ikke over GIS-filer over naturgas-tracets specifikke placering. Men ud fra kortmateriale i sagen (jf. *Danmarks længste udgravning*, 1987, 151f.) ses det, at de to lokaliteter befinder sig ca. 120-140 m nord for det foreløbige projektområde.

Øst for Torslundemaglevej er der på matr. 12c, Torslundemagle By, Torslunde omtrent 80 m syd for strækningen fundet et tilspidset bronzestykke - formentlig en primitiv pile/-lansespids, som dateres til middelalderen (sb. 020213-31).

Afslutningsvis skal nævnes, at der på baggrund af reliefkort og luftfotos synes at kunne iagttages tre mulige overpløjede gravhøje umiddelbart syd for Baldersbækken på matr. 12c, Torslundemagle By, Torslunde. Disse tre mulige høje ligger inden for strækningen på Kort 21.

Lokalitet 91:

(sb. 020213-27) matr. 47c, Torslundemagle By, Torslunde.

Udgravning i 1995 af ubebygget parcel centralt i Torslunde landsbys gårdække, hvorved fremkom skel- og fundamentsgrøfter, rester af stolpebyggede økonomibygninger samt enkelte brønde. Der blev fundet et rigt genstandsmateriale med bl.a. Østersøkeramik fra tiden omkring år 1000 samt diverse metalfund og mønter fra tidlig middelalder.

Lokalitet 92:

(sb. 020213-28) matr. 11e, Torslundemagle By, Torslunde.

Forud for anlæggelse af en vej, en kloakledning og et regnvandsbassin blev der i 1991 foretaget udgravninger af tre områder med forhistorisk bebyggelse. På det sydligste bopladsområde, der delvist er inden for det foreløbige projektområde, blev der udgravet et langhus fra førromersk jernalder. De to øvrige bopladsområder blev undersøgt omtrent 300 m nord for den nordlige afgrænsning af strækningen –nord for den nuværende Sydvej- og bød på et hus fra bondestenalderen, fire huse fra bronzealderen samt et hus fra yngre romersk jernalder.

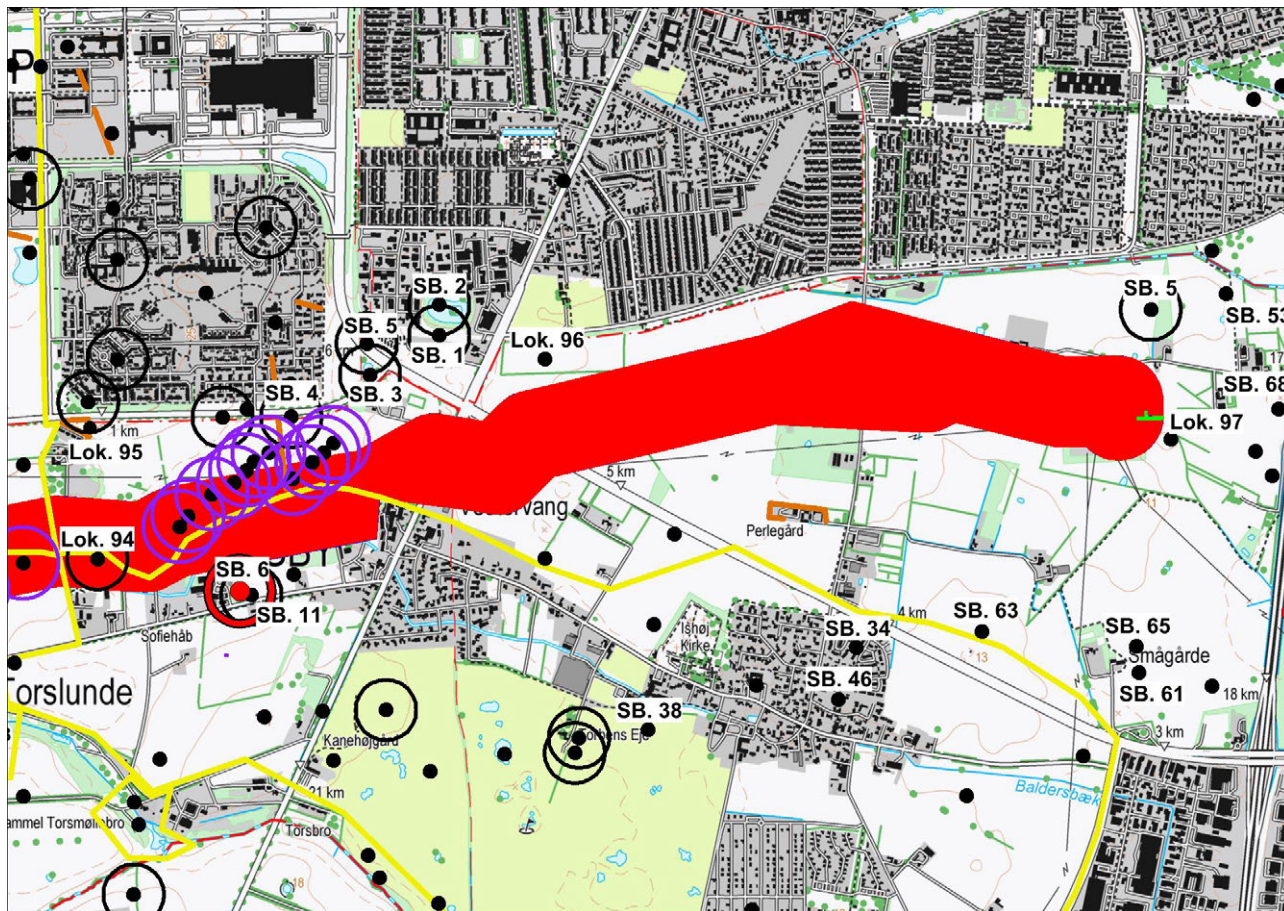
Lokalitet 93:

(sb. 020213-45) matr. 9a, Torslundemagle By, Torslunde

Omtrent 200 m nord for lok. 92 blev der i 2002 foretaget arkæologiske undersøgelser forud for terrænregulering. Herved fremkom bopladsspor i form af gruber og tre huse: et fra bronzealder, et fra sen bronzealder/tidlig førromersk jernalder samt et der ikke kan dateres nærmere.

Kulturhistorisk vurdering: Strækningen af det foreløbige projektområde løber meget tæt på en landsby fra vikingetid / tidlig middelalder, hvor flere fund viser områdets betydning i denne periode. Inden for det foreløbige projektområde er der gjort fund fra både stenalder og jernalder bl.a. bebyggelse fra førromersk jernalder. Endvidere findes der mulige overpløjede gravhøje syd for Baldersbæk inden for strækningen på Kort 21. Den nordlige del strækningen løber inden for et kulturarvsareal af national betydning, hvor gentagne udgravninger har påvist omfattende bebyggelse fra store dele af oldtiden samt rige grave fra yngre romersk jernalder. Området hvori det foreløbige projektområde befinder sig har ikke i så udpræget grad været berørt af jordarbejder. Men de omtalte fund i og ved strækningen, samt eksempelvis den rige gravplads fra yngre romersk – ældre germansk jernalder syd for det foreløbige projektområde, tyder samlet set på, at der ved jordarbejder inden for det foreløbige projektområdes forløb på arealerne nord og syd for Baldersbæk er en *væsentlig* risiko for at støde på væsentlige jordfaste fortidsminder. Derfor får strækningen af det foreløbige projektområde på Kort 21 farven rød.

Kort 22 Pedersborgvej - transformerstation Ishøj

På strækningen mellem Pedersborgvej og Køgevej overlapper den sydlige del af det foreløbige projektområde med et omfangsrigt kulturarvsareal af regional betydning rundt om Ishøj landsby (sb. 020208-38). Kulturarvsarealet udgøres af et næsten fladt, meget frugtbart moræneområde mellem de to åløb Baldersbækken og Lille Vejleå. Området er udpeget som kulturarvsareal grundet større, undersøgte bopladsområder fra især bronze- og jernalder. Metalfund gjort i forbindelse med udgravningerne f.eks. en romersk sølv mønt tyder på, at der er tale om et velstående område med kontakter til fjerne egne (Boye, 2006, 105). Billedet af områdets intensive bebyggelsesgrad i særligt bronze- og jernalder er blevet yderligere udbygget ved udgravninger i 2013-2014 forud for den nye Ringstedbane på østsiden af Ishøj landsby. Der kendes endvidere til flere overpløjede gravhøje inden for kulturarvsarealet bl.a. på matr. 17a, Torslundemagle By, Torslunde (sb. 020213-11) ca. 100 m syd for strækningen. På samme matrikel ligger ligeledes en fredet gravhøj (sb. 020213-6), hvis nordligste del af den afledte fortidsmindebeskyttelseslinje går ind i den sydlige del af det foreløbige projektområde (se kort 22).

Strækningen løber nord om Ishøj landsby, hvis navn nævnes første gang i de skriftlige kilder i år 1279 som "Ishogh", men bebyggelsen er betydeligt ældre end dette. Landsbyens placering inden for ejerlavet er en tidlig middelalderlig eller måske snarere sen vikingetidig struktur. Ishøj kirke er således opført allerede i sidste halvdel af 1100-tallet (Jønsson, 2002, 105 & 116), og ved en udgravning i selve landsbyen i 2012 blev der påvist endnu ældre bebyggelse i form af et langhus fra slutningen af vikingetiden, dvs. omkring 1000-tallet (sb. 020208-46) – omtrent 900 m syd for det foreløbige projektområde.

Det skal også nævnes, at der omtrent midt i det foreløbige projektområde på matr. 35b, Torslundemagle By, Torslunde er fundet to grave fra vikingetiden (Lok. 94) beliggende på en flad skråning nord for Baldersbækken. Gravpladsen er ikke med sikkerhed afgrænset, og det kan ikke udelukkes, at der findes flere grave på stedet.

Nord for denne gravplads – omtrent 200 m nord for det foreløbige projektområde – er der udgravet en jernalderboplads samt gravfund (Lok. 95).

Længere mod øst ses der på Original 1 kortet en række gravhøje eller storstensgrave på matr. 17a, Torslundemagle By, Torslunde. Der er på kortet tale om 7 gravhøje eller storstensgrave, der ligger på en sydvest-nordøstlig linje. Denne række kan genfindes via reliefkortet. Af Kort 22 ses det, at de fire sydligste ligger inden for det foreløbige projektområde, mens de tre nordligste ligger umiddelbart nord (afstand op til ca. 50 m) for strækningen. Kroppedal Museum har flere gange besøgt denne mulige høj række og har i pløjejorden fundet fragmenter af såkaldte tørmursfliser, der formentligt hidrører fra sløjfede storstensgrave, der er del af denne høj række.

Der skulle endvidere ifølge Original 1 kortet findes en gravhøj på den sydøstligste del af matr. 48b, Torslundemagle By Torslunde. Denne kan dog ikke ses ud fra reliefkortet og kan ikke præcist stedfæstes. Derfor er denne ikke afsat på Kort 22. Men ud fra Original 1 kortet kan den placeres omtrent 80 m nord for det foreløbige projektområde.

På nabomatriklen mod øst (matr. 16a, Torslundemagle By, Torslunde) ses der på reliefkortet en mindre række, mulige gravhøje eller storstensgrave – der ligger som en parallel sydvestlig-nordøstlig række i forhold til den førnævnte række. Denne række af gravhøje ses dog ikke på Original 1 kortet. Ved besigtigelse d. 18/12-2014 kunne disse høje ikke nærmere erkendes grundet afgrøder. Disse er afsat på Kort 22, hvoraf det ses, at de to sydligste ligger inden for det foreløbige projektområde, mens de to nordlige ligger umiddelbart nordfor (i en afstand på op til 40 m).

Mellem netop matr. 16a & 17a, Torslundemagle By, Torslunde løber et beskyttet sten-/jorddige langs den nordlige del af matrikelskellet. Den nordlige del af strækningen på kort 22 krydser her det beskyttede dige. Omtrent 150 m nord for strækningen på kort 22 er der på matr. 7000ae, Høje-Tåstrup By, Høje-Tåstrup tidligere registreret en sløjfet stendysse (sb. 020213-4), der har ligget som en forlængelse af den omtalte række af gravhøje på matr. 17a. Tilsvarende er der registreret yderligere fire overpløjede gravhøje (sb. 020208-1 & -2, 020213-3 & -5) omtrent 200-350 m nord for strækningen på kort 22. Disse fire høje synes at være del af to omtalte parallelle forløb af gravhøje. Alle fem overpløjede / sløjfede gravmonumenter er afsat på Kort 22.

På strækningen fra Køgevej-Taastrup Hovedgade til transformerstation Ishøj løber strækningen på kort 22 nord for det omtalte, omfangsrige kulturarvsareal af regional betydning (sb. 020208-38) omkring Ishøj landsby. Umiddelbart øst for Taastrup Hovedgade er der på matr. 2a, Ishøj By, Ishøj udgravet boplads spor fra både bronzealder og jernalder (Lok. 96). Det undersøgte område ligger umiddelbart nord for det foreløbige projektområde, og det formodes, at bopladsen strækker sig sydover – dvs. ind i det foreløbige projektområde.

I forhold til strækningen mellem Taastrup Valbyvej og transformerstation Ishøj, er der omtrent 700 m syd for det foreløbige projektområde på matr. 21cc, Ishøj By udgravet en boplads med bl.a. et hus fra yngre

bronzealder (sb. 020208-34). Tilsvarende er der omtrent 650 m syd for strækningen på kort 22 forud for Energinet.dks nedgravning af kabler undersøgt en større koncentration af fortidsminder bl.a. flere mulige brandgrave fra ældre jernalder på matr. 8g, Ishøj By, Ishøj (sb. 020208-63).

I forhold til den østligste del af det foreløbige projektområde ved transformerstation Ishøj er der i årenes løb registreret en række væsentlige fortidsminder. Således er der ca. 170 m nord for strækningen registreret en overpløjet gravhøj kaldet Langengsknøs (sb. 020208-5) på matr. 10bp, Ishøj By, Ishøj. Omtrent 350 m nordøst for den østligste del af strækningen på Kort 22 er der udgravet bl.a. fire huse fra bronze-jernalder på matr. 9f, Tranegilde By, Ishøj (sb. 020208-53).

Af særlig betydning skal nævnes, at der umiddelbart øst for og delvist overlappende med den østligste afgrænsning af det foreløbige projektområde ved transformerstation Ishøj tidligere er fundet bebyggelse fra jernalderen (Lok. 97). Den påtrufne boplads i det smalle kabeltracé fortsætter med stor sandsynlighed inden for den østligste del af det foreløbige projektområde.

Afslutningsvis skal det nævnes i forhold til den østligste del af strækningen på Kort 22, at der ved de arkæologiske undersøgelser i 2013-2014 forud for den nye jernbane fra København til Ringsted er fremkommet yderligere omfangsrige bopladsområder:

Omtrent 250-300 m øst for det foreløbige projektområde på matr. 9a & 9b, Tranegilde By, Ishøj blev udgravet 13 huse fra ældre jernalder samt bopladsspor fra bondestenalderen (sb. 020208-68). Ca. 600 m syd for transformerstation Ishøj er der på matr. 11b, Ishøj By, Ishøj udgravet otte langhuse fra jernalderen (sb. 020208-65), og umiddelbart syd herfor på samme matrikel blev der udgravet et langhus og en økonomibygning fra yngre jernalder (sb. 020208-61).

Lokalitet 94:

(sb. 020213-21) matr. 35b, Torslundemagle By, Torslunde

Ved grusgravning i 1898 blev der fundet to menneskeskeletter og tre skålformede bronzespænder, der kan dateres til tidlig vikingetid. Ved en mindre efterundersøgelse i 1903 blev ikke påvist yderligere grave.

Lokalitet 95:

(sb. 020213-14 & -48) matr. 48b & 49b, Torslundemagle By, Torslunde samt matr. 7000ae, Høje-Tåstrup By, Høje-Tåstrup)

Forud for anlæggelsen af Sydvej blev der foretaget arkæologiske undersøgelser i 1991, der påviste en boplads med 19 huse fra jernalderen, tomten af en oldtidshøj samt en mulig grav fra yngre romersk jernalder.

Lokalitet 96:

(sb. 020208-30) matr. 2a, Ishøj By, Ishøj

Forud for anlægsarbejde blev der i 2001 foretaget arkæologiske undersøgelser, hvorved fremkom tre koncentrationer af bopladsspor: to huse fra yngre bronzealder, fire huse fra yngre romersk jernalder, tre økonomibygninger og gruber samt to huse fra germansk jernalder. Endvidere fremkom en lang række af jordovne, hvis forløb fortsætter mod syd og dermed angiveligt ind i det foreløbige projektområde.

Lokalitet 97:

(sb. 020208-25) matr. 10bo, Ishøj By, Ishøj & 9a, Tranegilde By, Ishøj

Forud for nedgravning af NESA-kabler med forbindelse til transformerstation Ishøj blev der i 1997 udgravet en boplads med otte huse fra yngre romersk jernalder. To mindre økonomibygninger ligger inden for det foreløbige projektområde, mens de resterende huse i det smalle tracé ligger umiddelbart øst for den østlige afgrænsning af det foreløbige projektområde.

Kulturhistorisk vurdering: Det foreløbige projektområde på Kort 22 løber tæt på Ishøj landsby fra vikingetid / tidlig middelalder, og delvist overlappende med et kulturarvsareal af regional betydning med omfangsrige bopladser fra især bronze- og jernalder.

Inden for det foreløbige projektområde er der gjort fund af grave fra vikingetiden og bebyggelse fra jernalderen. Endvidere er der umiddelbart op til og i nærheden af strækningen gentagne gange udgravet bopladser fra bronze- og jernalder.

Ydermere findes der en større koncentration af gravhøje i området, og her skal særligt nævnes den bemærkelsesværdige koncentration af mulige gravhøje – de omtalte to rækker af gravhøje på matr. 16a & 17a, Torslundemagle By, Torslunde, hvoraf en stor del findes inden for det foreløbige projektområde - der er erkendt via reliefkort samt Original 1 kortet. Samlet set vurderes det, at der ved jordarbejder inden for strækningen på Kort 22 er en *væsentlig* risiko for at støde på væsentlige jordfaste fortidsminder. Derfor får strækningen på Kort 22 farven rød.

Kort 23 Udfletningen ved Brønsgård – Roskildevej

Størstedelen af strækningen på Kort 23 – den del der findes i Høje Taastrup kommune - er beliggende i den vestlige del af det tidligere omtalte (jf. Kort 21) omfangsrige kulturarvsareal af national betydning (sb. 020207-119) med bopladser fra yngre stenalder og bronzealder samt særligt et omfattende antal bopladser fra jernalder og meget rige grave fra yngre romersk jernalder ved henholdsvis Brøndsager og Engbjerg (Boye, 2006, 83).

Det foreløbige projektområde krydser i Ishøj kommune to beskyttede sten-/jorddiger. Det ene udgør matrikelskellet, både nord og syd for Baldersbæk, mellem matr. 6a, 7a & 11e, 11f, 65a, 65b Torslundemagle By, Torslunde, mens det andet løber langs matrikelskellet mellem henholdsvis matr. 6n & 6c, 6d & 6m, Torslundemagle By, Torslunde. Sidstnævnte beskyttede sten-/jorddige fortsætter endvidere inden for det foreløbige projektområde i den sydlige del af Høje Taastrup kommune.

Med hensyn til den sydligste del af strækningen beliggende i Ishøj kommune er der umiddelbart nord for gården Brønsgård på matr. 7a, Torslundemagle By, Torslunde, ca. 40 m nord for den nordlige afgrænsning af det foreløbige projektområde, gjort forskellige metalfund bl.a. et fragment af guldbelagt metal antageligt fra jernalderen (sb. 020213-74). Ydermere inden for Ishøj kommune kendes der til en enkelt lokalitet beliggende tæt ved det foreløbige projektområde. Således er der på matr. 5m, Torslundemagle By, Torslunde fundet bopladsspor fra yngre bronzealder og ældre jernalder på en jævn sydskråning (sb. 020213-16). Der er tale om en udgravning i 1982 forud for den store gasledning, så museet råder ikke over GIS-filer over dette gas-tracés specifikke placering, men kortmateriale i sagen viser, at lokaliteten ligger

umiddelbart sydvest for strækningen (*Danmarks længste udgravning*, 1987, 151). Bopladsen er dog ikke afgrænset og kan således strække sig ind i det foreløbige projektområde.

Forud for anlæggelsen af Tværvej/Ring 5, der på dette sted løber langs kommunegrænsen, blev der udført omfattende arkæologiske undersøgelser. Herved fremkom en række lokaliteter beliggende henholdsvis inden for eller umiddelbart op til det foreløbige projektområde. De efterfølgende nævnte lokaliteter på strækningen frem til jernbanen ligger alle inden for kulturarvsarealet – og er markeret med grønt på Kort 23.

På den del af Tværvej/Ring 5, der løber langs kommunegrænsen, fremkom omfattende jernalderbebyggelse (Lok. 98) i det relativt smalle vejtracé, og det formodes, at bebyggelsen fortsætter i sydlig retning på den rimeligt fladstrakte og mod sydvest faldende bakkeskråning – dvs. inden for det foreløbige projektområde. Umiddelbart nord for Tværvej/Ring 5 og delvist overlappende med den østligste del af det foreløbige projektområde er der udgravet et omfangsrigt bopladsområde med huse fra store dele af oldtiden samt en rig gravplads fra yngre romersk jernalder kaldet Brøndsgår (Lok. 99). Det undersøgte område strækker sig 40-50 m ind i den østligste del af det foreløbige projektområde, men fortsætter sandsynligvis længere mod vest ind i det foreløbige projektområde. I umiddelbar nordlig forlængelse af denne udgravning blev der i 1998 udgravet otte huse fra 3.-7. årh. e.Kr (sb. 020207-83). Det undersøgte jernalder-bopladsområde strækker sig ca. 40 m ind i den østligste del af strækningen på Kort 23, og fortsætter sandsynligvis længere ind i det foreløbige projektområde.

Umiddelbart nord for denne boplads er der ligeledes tidligere foretaget arkæologiske udgravninger (Lok. 100), som overlapper med den østligste afgrænsning og strækker sig omtrent 90 m ind i det foreløbige projektområde. Det vurderes, at bebyggelsen fortsætter længere ind i det foreløbige projektområde. Allerede i 1998 blev der forud for et nord-syd gående beplantningsbælte vest for Litauen Allé på matr. 6i, Kragehave By, Høje-Tåstrup foretaget arkæologiske undersøgelser. Hele det undersøgte areal er beliggende umiddelbart inden for den østligste afgrænsning af strækningen, og i syd undersøgtes fire mindre økonomibygninger og to langhuse fra ældre jernalder. Umiddelbart syd for Egely, som ligger lige syd for jernbanen, blev der undersøgt dele af et indhegnet gårdsanlæg med tre langhuse samt udenfor det indhegnede gårdsanlæg et langhus og to mindre huse fra jernalderen samt yderligere tre huse. Det undersøgte bopladsområde er ikke afgrænset og fortsætter mod vest inden for det foreløbige projektområde (sb. 020207-79). Som en umiddelbar østlig forlængelse af dette bopladsområde blev der som en del af en større udgravningskampagne i årene 2004-2005 samt 2007 undersøgt bl.a. 6 langhuse og en mindre økonomibygning fra jernalderen (sb. 020207-130). Dette bopladsområde overlapper med den østligste afgrænsning af strækningen på Kort 23.

På matr. 6c, Kragehave By, Høje-Taastrup er der registret bopladsfund fra bondestenalderen i forbindelse med grøftegravning (sb. 020207-46), og på samme matrikel er der forud for naturgasledningen i 1983-84 udgravet bebyggelse fra både yngre bronzealder og germansk jernalder (sb. 020207-121). Bopladsen er ikke afgrænset mod syd og fortsætter sandsynligvis videre inden for det foreløbige projektområde. Afslutningsvist for lokaliteter inden for strækningen på Kort 23, syd for jernbanen, skal nævnes, at der centralt i strækningen på kort 23 i 1997 forud for anlæggelsen af Tværvej/Ring 5 blev udgravet massiv jernalderbebyggelse (Lok. 101), der sandsynligvis fortsætter inden for det foreløbige projektområde. I forhold til den vestlige del af strækningen frem til jernbanen skal det fremhæves, at der under 200 m vest for det foreløbige projektområde i tre omgange, forud for anlæggelsen af Tværvej/Ring 5, er udgravet yderst væsentlige fortidsminder: en sløjfet gravhøj kaldet Stenrøldknøs, bopladsfund fra bondestenalderen, 14 huse fra jernalderen samt ikke mindst en meget rig grav fra yngre romersk jernalder indeholdende bl.a.

guldfingerring samt romersk import i form af glasbægre og drikkeservice i bronze (sb. 020213-2, -80 & -81). Bopladsområderne er ikke afgrænset og kan sandsynligvis strække sig længere mod øst muligvis ind i den vestlige del af det foreløbige projektområde.

Inden for det foreløbige projektområde fra jernbanen i syd til Roskildevej i nord er der ligeledes gjort en række markante fund.

I 1988 blev der i et fjernvarmetracé umiddelbart nord for jernbanen og syd for Elmegård påvist et bopladsområde med dele af mindst syv langhuse antageligt fra yngre romersk og ældre germansk jernalder samt gruber fra bronzealderen (sb. 020207-111). Museet er ikke i besiddelse af GIS-filer over denne udgravning, men kortmateriale i sagen viser, at lokaliteten findes omtrent midt i det foreløbige projektområde. Omtrent samme sted blev der forud for anlæggelsen af Tværvej/Ring 5 udgravet bl.a. omfattende jernalderbebyggelse (Lok. 102). Umiddelbart nordvest herfor – midt i det foreløbige projektområde - er der fundet flinteredskaber fra bondestenalderen (sb. 020207-53). Ydermere blev der i forbindelse med undersøgelser forud for en arbejdsvej til Tværvej fundet dele af et bopladsområde med bl.a. et ikke nærmere dateret langhus på matr. "n" (sb. 020207-89). Det påtrufne hus ligger inden for strækningen, ca. 60 m øst for den vestlige afgrænsning, og bopladsen er ikke afgrænset, men fortsætter sandsynligvis både mod nord og syd på henholdsvis matr. 8b og 8c – inden for det foreløbige projektområde.

Forud for anlæggelsen af Tværvej/Ring 5 er der foretaget omfattende udgravninger af bl.a. jernalderbebyggelse og en gravplads fra yngre romersk jernalder kaldet Engbjerg (lok. 103) inden for den del af det foreløbige projektområde, der løber fra Elmegård til Roskildevej. Den omtalte gravplads er totalundersøgt, mens de påtrufne bopladsområder sandsynligvis strækker sig yderligere inden for det foreløbige projektområde.

Endvidere er der inden for det foreløbige projektområde undersøgt gruber fra jernalderen på matr. 8b (sb. 020207-38A), som antageligt skal ses i sammenhæng med de omfattende udgravninger forud for Tværvej/Ring 5. Ligeledes blev der i forbindelse med naturgassen i 1983 ved tilkørslen til Roskildevej på matr. 4a fundet flere oldtidsgruber samt keramik og flinteredskaber (sb. 020207-65).

Lokalitet 98:

(sb. 020213-34 & -35) matr. 5t & 6n, Torslundemagle By, Torslunde samt matr. 31i, Kragehave By, Høje-Tåstrup

Denne lokalitet dækker over tre særskilte udgravninger udført i 1997-1998 forud for anlæggelsen af Tværvej og beliggende i forlængelse af hinanden i vejtracéet. Ved undersøgelser fremkom omfattende jernalderbebyggelse i form af 25 huse, et større antal gruber samt en brønd. Endvidere fandtes gruber med keramik fra bondestenalderen.

Lokalitet 99:

(sb. 020213-34 & -41) matr. 31h, 31i & 31k, Kragehave By, Høje-Tåstrup

Som følge af anlægsarbejde i forbindelse med Sydvejs forlængelse - Tværvej/Ring 5 blev der i 1997-1999 udgravet et omfangsrigt bopladsområde primært dateret til perioden yngre bronzealder til yngre jernalder, et enkelt område med et hus og fund fra bondestenalderen, bunden af en ikke-nærmere dateret urnegrav samt tre grave bl.a. en meget rig grav fra yngre romersk jernalder.

Lokalitet 100:

(sb. 020207-133 & 140) matr. 1ab, 6g & 6h, Kragehave By, Høje-Tåstrup

Denne lokalitet dækker over to særskilte udgravninger foretaget i henholdsvis 2005 og 2011. Herved fremkom 11 langhuse og syv mindre økonomibygninger dateret til jernalderen.

Lokalitet 101:

(sb. 020207-79) matr. 6a & 6c, Kragehave By, Høje-Tåstrup

Forud for anlæggelsen af Tværvej/Ring 5 blev der i 1997 udgravet et område med massiv jernalderbebyggelse i form af 39 bygninger, der kan dateres til 3.-7. årh. e.Kr samt et enkelt hus fra yngre bronzealder / førromersk jernalder. Endvidere genstandsfund fra både bondestenalder og yngre bronzealder.

Lokalitet 102:

(sb. 020207-79) matr. 7d, 8c & 7000p, Kragehave By, Høje Tåstrup

Denne lokalitet dækker over to særskilte udgravninger i 1998 begge forud for anlæggelsen af Tværvej/Ring 5. På den ene udgravning fremkom 19 jernalderhuse fra perioden 2./3. – 6./7. årh. e.Kr. samt endvidere gruber med keramik fra henholdsvis bondestenalder og yngre bronzealder. På den anden udgravning fremkom 12 huse, hvoraf et kan dateres til yngre bronzealder og de resterende 11 skal placeres i perioden yngre romersk-ældre germansk jernalder samt enkelte flintgenstande fra bondestenalderen.

Lokalitet 103:

(sb. 020207-84, -86, -87 & -90) matr. 4a, 8d, 7000p, Kragehave By, Høje-Tåstrup

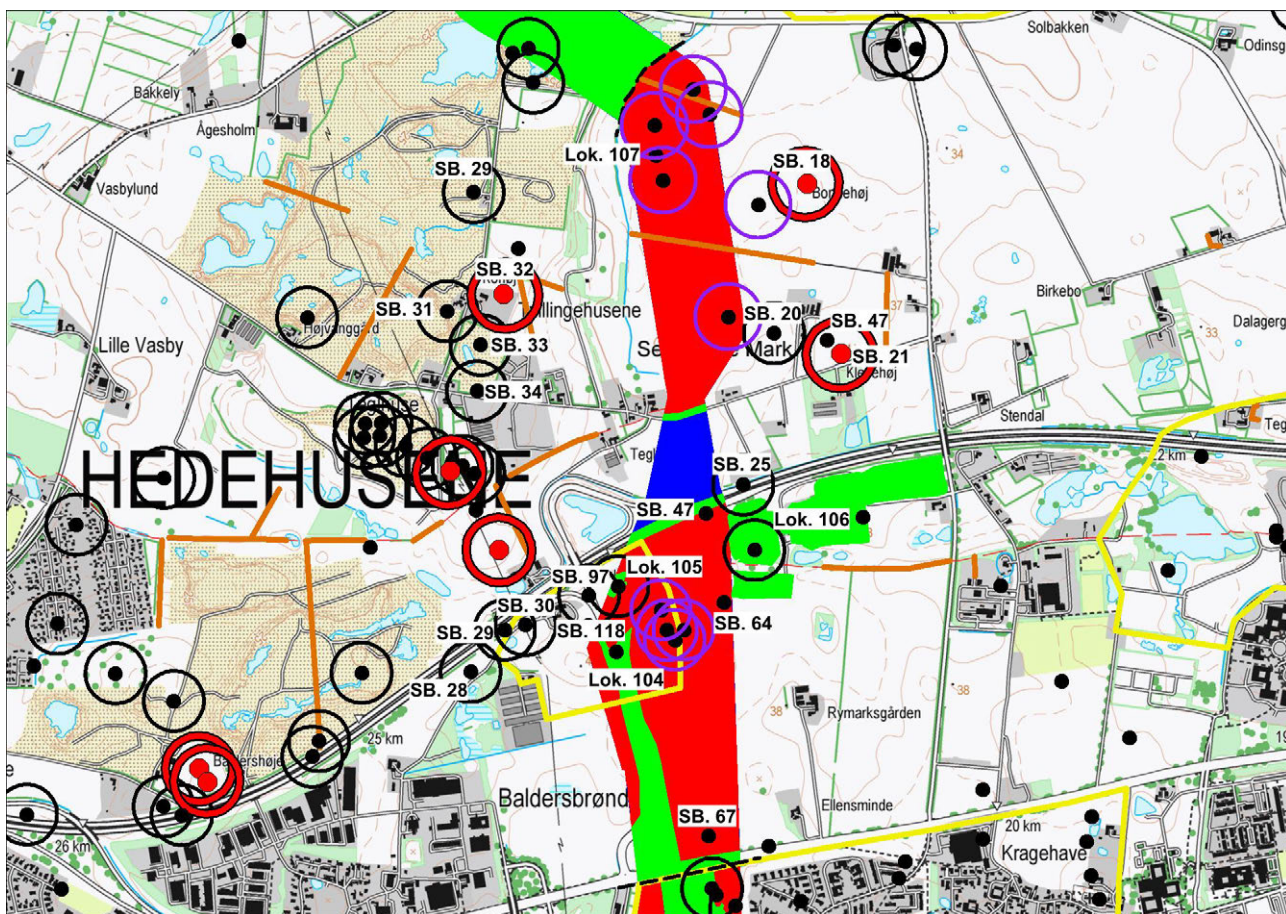
Denne lokalitet dækker over fire særskilte udgravninger alle foretaget i 1998 forud for anlæggelsen af Tværvej/Ring 5. Ved disse undersøgelser fremkom omfangsrig bebyggelse fra jernalderen i form af mere end 80 huse samt et mindre antal huse og bopladsfund fra både bondestenalder og yngre bronzealder. Fremhæves skal også en gravplads med 25 grave fra yngre romersk jernalder, hvoraf flere var meget rigt udstyret med guldfingerringe, sølvsmykker og samt romersk import i form af et glasbæger.

Kulturhistorisk vurdering: Størstedelen af af det foreløbige projektområde på Kort 23 findes inden for et kulturarvsareal af national betydning, hvor gentagne udgravninger i årenes løb har vist massiv bebyggelse særligt fra jernalderen, men også med bopladser fra både bondestenalder og bronzealder. Endvidere er der udgravet tre rige gravpladser fra den yngre romerske jernalder, hvoraf to ligger inden for det foreløbige projektområde (Brøndsager & Engbjerg), mens den tredje (Stenrøldknøs) ligger umiddelbart vest for strækningen.

Mange af de gennemførte udgravninger ligger enten helt eller delvist inden for det foreløbige projektområde (markeret med grøn på Kort 23), og hertil skal lægges det meget store antal fund især øst men også vest for strækningen – inden for det omfangsrige kulturarvsareal af national betydning. Samlet set er der en *væsentlig* risiko for at påtræffe meget væsentlige fortidsminder inden for det foreløbige projektområde på de arealer, som ikke allerede er undersøgt arkæologisk, og det gælder også for den sydligste del af strækningen i Ishøj kommune dvs. syd for kulturarvsarealet.

Derfor får strækningen af det foreløbige projektområde på Kort 23 farven rød, mens de dele, der er undersøgt arkæologisk, er markeret med grøn.

Kort 24 Roskildevej – Spangå

Umiddelbart nord for Roskildevej er der i 1984 i forbindelse med naturgas-ledningen undersøgt udkanten af et bopladsområde, der ud fra keramik dateres til yngre bronzealder (sb. 020207-67). Museet råder ikke over GIS-filer over den specifikke placering af traceet, men på baggrund af kortmateriale i sagen ses det, at den påtrufne boplads ligger på matr. 4u, Kragehave By, Høje-Tåstrup omtrent midt i det foreløbige projektområde. Bopladsen er ikke afgrænset og formodes at strække sig yderligere inden for den sydlige del af det foreløbige projektområde. Ligeledes blev der i forbindelse med naturgassen ca. 300 m syd for motorvejen på matr. 3d, Kragehave By, Høje-Tåstrup på en lille højning fundet oldtids bopladsspor og flintredskaber (sb. 020207-64) i den østligste del det foreløbige projektområde.

På den første del af strækningen på Kort 24 fra Roskildevej til Holbækmotorvejen overlapper den nordlige del af det foreløbige projektområde med den østlige del af et kulturarvsareal af national betydning (sb. 020207-118). Kulturarvsarealet er udpeget på baggrund af fundet af en minimum 160 m lang palisade i forbindelse med en markant bakketop umiddelbart syd for Bakkegård (Lok. 104). Den påtrufne palisade er beliggende inden for den vestligste del det foreløbige projektområde (se placering af Lok. 104 på Kort 24) og er hverken afgrænset mod nord eller syd, hvilket betyder, at den med alt sandsynlighed vil fortsætte inden for den vestlige del af det foreløbige projektområde.

Nord, nordvest og vest for palisaden er der endvidere registreret fire sløjfede storstensgrave (sb. 020207-28, -29, -30 & -97), hvoraf to (sb. 30 & sb. 97) er inden for kulturarvsarealet. Endvidere er den ene (sb. 97) registreret kun ca. 60 m vest for det foreløbige projektområde. De fire storstensgrave skal henføres til

bondestenalderen, hvilket formentligt også er tilfældet med palisaden. Den nærmestliggende sløjfede storstensgrav (sb. 97) blev undersøgt ved en udgravning i 1999, hvorved også en boplads fra den tidlige bondestenalder blev undersøgt.

Omtrent 140 m nordøst for palisaden er der umiddelbart inden for den vestlige afgrænsning af det foreløbige projektområde påtruffet både en boplads og en gravplads fra germansk jernalder (Lok. 105) (Boye, 2006, 84). Gravpladsen er ikke totaltudgravet, og fortsætter -sammen med bopladsen- muligvis videre ind i det foreløbige projektområde.

Store dele af den østlige del af strækningen på Kort 24 op imod Holbækmotorvejen løber på vestsiden af og overlapper i et meget lille grad med et større område, der er undersøgt arkæologisk som del af en større udgravningskampagne (Lok. 106). Det undersøgte område befinder sig hovedsageligt øst for det foreløbige projektområde (se markeringen af Lok. 106 på Kort 24). På arealerne umiddelbart øst for det foreløbige projektområde er der således inden for 100 m fundet både diverse bopladsspor bl.a. fra bondestenalderen og et jernalderhus fra 5.-6. årh. e.Kr. samt en lille gravplads fra ældre romersk jernalder. Det omtalte jernalderhus er beliggende op til den østlige afgrænsning af det foreløbige projektområde, ligesom en koncentration af jordovne danner en nordvestlig-sydøstlig række umiddelbart øst for det foreløbige projektområdes afgrænsning. Der er en vis sandsynlighed for at disse bopladsspor strækker sig yderligere ind i de ikke-undersøgte dele af det foreløbige projektområde.

Umiddelbart syd for motorvejen er der, inden for det foreløbige projektområde, registreret en udateret stenlægning (sb. 020207-47) på matr. 7000e, Sengeløse By, Sengeløse, mens der godt 75 m øst for det foreløbige projektområde er registreret en overpløjet gravhøj kaldet Stjortshøj (sb. 020211-25) på matr. 7000g, Sengeløse By, Sengeløse.

Afslutningsvis for den del af strækningen, som løber mellem Roskildevej og Holbækmotorvejen, skal nævnes, at der på reliefkortet ses en gruppe af fire mulige overpløjede gravhøje på matr. 3d, Kragehave By, Høje-Taastrup. Disse er beliggende centralt inden for det foreløbige projektområde (se Kort 24).

Samlet set vurderes det, at på baggrund af de omtalte bopladsspor, storstensgrave og mulige overpløjede gravhøje, en palisade samt gravpladser fra både romersk og germansk jernalder- påtruffet i og nær ved det foreløbige projektområde, at der er en *væsentlig* risiko for at påtræffe væsentlige fortidsminder på den del af strækningen på kort 24, der løber mellem Roskildevej og Holbækmotorvejen og som ikke er arkæologisk undersøgt eller forstyrret ved moderne anlægsarbejde.

I forhold til den del af strækningen, der løber fra Holbækmotorvejen til Klevehøjvej, så kendes der ikke til kulturhistoriske lokaliteter inden for det foreløbige projektområde. Men topografien med skråninger, mindre bakkeøer og vandløb samt nærhed til de omtalte fortidsminder umiddelbart syd for motorvejen og fortidsminder på markerne nord for Klevehøjvej (se nedenfor) gør, at der er en *moderat* sandsynlighed for at påtræffe væsentlige jordfaste fortidsminder på denne del af strækningen.

I forhold til den nordligste del af strækningen på Kort 24, mellem Klevehøjvej og krydsningen af Spangå, skal følgende fremhæves. Generelt er området på østsiden af Spangå præget af meget markante højdedrag, der i sig selv tyder på tilstedeværelsen af bopladser og/eller grave.

Først og fremmest skal det nævnes, at denne del af det foreløbige projektområde krydser to beskyttede sten-/jorddiger. Et beliggende på skellet mellem matr. 3g/8d/21 og 7a, Sengeløse By, Sengeløse og et dige beliggende på skellet mellem matr. 20 & 1l, Sengeløse By, Sengeløse.

På markerne øst for det foreløbige projektområde er der registreret flere gravhøje eks. den fredede Klevehøj (sb. 020211-21) ca. 430 m øst for, en overpløjet gravhøj (sb. 020211-20) kun omtrent 90 m øst for

samt den fredede Bondehøj (sb. 020211-18) ca. 270 m øst for. Endvidere er der tæt på Klevehøj fundet bronzeøkse fra den yngre bronzealder (sb. 020211-47) ca. 300 m øst for strækningen på kort 24. Tilsvarende kendes en række gravhøje vest for Spangå (sb. 020211-29, -31, -32, -33 & -34) inden for en afstand på op til ca. 680 m vest for det foreløbige projektområde.

Dertil skal nævnes, at der ud fra reliefkortene synes at kunne erkendes flere mulige gravhøje på henholdsvis matr. 7a, 3g, 20, 21 & 1l, Sengeløse By, Sengeløse inden for det foreløbige projektområde samt en mulig gravhøj på matr. 3g, Sengeløse By, Sengeløse ca. 100 m øst for det foreløbige projektområde (se Kort 24). Hertil skal fremhæves, at der på Original 1 kortet kan ses mulige gravhøje eller storstensgrave på matr. 7a & 3g – der dog ikke synes at være de samme, der kan erkendes via reliefkortene, og det kan ikke afgøres med sikkerhed, om disse ligger inden for det foreløbige projektområde. Endvidere ses på Original 1 kortet en mulig gravhøj eller storstensgrav beliggende ved skellet mellem matr. 3g & matr. 21 og denne kan med en vis sandsynlighed være den samme som ses på reliefkortet (jf. den sydligst markerede på Kort 24 på højdedraget umiddelbart øst for Spangå).

Afslutningsvist skal nævnes, at der inden for den nordligste del af strækningen på Kort 24 forud for gasledningen blev undersøgt dele af en boplads fra førromersk jernalder (Lok. 107), og at den påviste bebyggelse i det smalle kabeltracé antageligt er del af et større bopladsområde beliggende på det markante plateau – og dermed strækker sig yderligere inden for denne del af det foreløbige projektområde. Museet råder ikke over GIS-filer, der viser den eksakte placering af dette tracé, men ud fra kortmateriale i sagen ses det, at det påtrufne bopladsområde er beliggende på det markante plateau øst for Spangå omtrent 100 m inden for den vestligste afgrænsning af det foreløbige projektområde.

På baggrund af topografien med markante højdedrag, en stor koncentration af sikre og mulige gravhøje eller storstensgrave i og i nærheden af strækningen på kort 24 samt påvist jernalderbebyggelse inden for det foreløbige projektområde og fund fra yngre bronzealder i umiddelbar nærhed, vurderes det, at der er en *væsentlig* sandsynlighed for at påtræffe vigtige fortidsminder på strækningen fra Klevehøjvej til krydsningen af Spangå.

Lokalitet 104:

(sb. 020207-88) matr. 3c & 7000e, Baldersbrønne By, Hedehusene

Forud for den nordlige forlængelse af Tværvvej/Ring 5 blev der i 1998 påtruffet en mængde stolpehuller, der er del af en palisade, som er påtruffet over en afstand på omtrent 160 m. Palisaden er hverken afgrænset i nord eller syd, men antages sandsynligvis at løbe rundt om den markante bakketop syd for Bakkegård. Palisaden skal formentligt dateres til bondestenalderen. Vest for palisaden sås mulige dele af endnu en palisaderække og gruber, mens der øst for palisaden blev udgravet hus samt gruber med keramik samlet set dateret til den yngre bronzealder.

Lokalitet 105:

(sb. 020207-93) Matr. 7000e, Baldersbrønne By, Hedehusene

Forud for den nordlige forlængelse af Tværvvej/Ring 5 blev der i 1998-1999 to langhuse og to mindre økonomibygninger fra 5.-6. årh. e.Kr. samt en gravplads med fem grave fra ældre germansk jernalder. I kun tre grave havde de afdøde fået gravgoods med: et lerkar i hver.

Lokalitet 106:

(sb. 020211- 108 & -112) Matr. 3d & 3e, Kragehave By; Høje-Tåstrup samt 43b & 44a, Sengeløse By, Sengeløse

Omfattende arkæologiske undersøgelser foretaget i 2009-2010 af et areal på ca. 12,5 ha. Samlet set blev der undersøgt bebyggelse fra perioden tidlig bondestenalder til yngre germansk jernalder bl.a. i form af 59 huskonstruktioner samt en lille gravplads med fire grave fra ældre romersk jernalder.

Lokalitet 107:

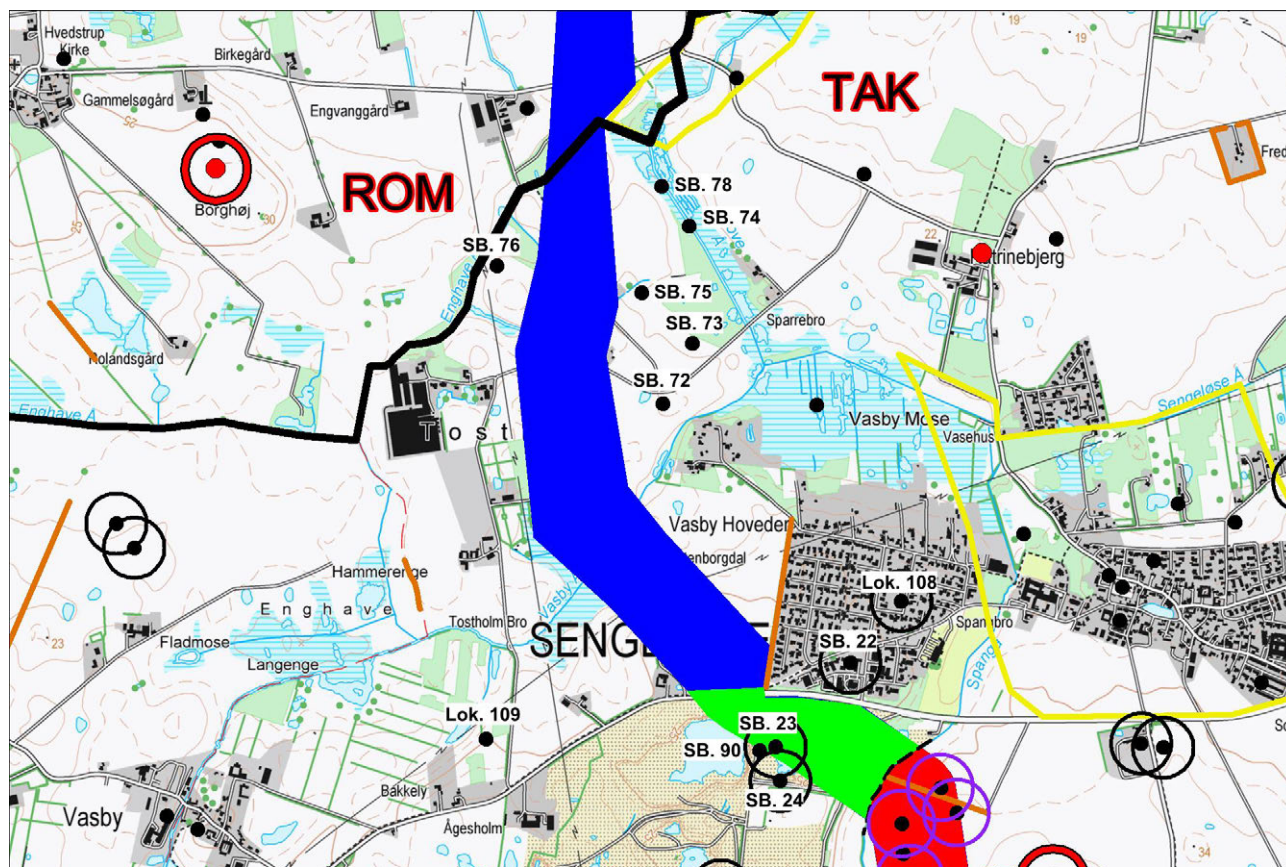
(sb. 020211-56) Matr. 3g, Sengeløse By, Sengeløse

Forud for gasledningstracé i 1984 blev der udgravet bopladsspor i form af stolpehuller, jordovne og gruber med keramik fra førromersk jernalder.

Kulturhistorisk vurdering: Størstedelen af det foreløbige projektområde på Kort 24 løber igennem et område præget af yderst væsentlige fortidsminder – i form af bopladsspor fra både bondestenalder, bronzealder og jernalder, storstensgrave og en palisade fra bondestenalderen samt gravpladser fra både romersk og germansk jernalder- påtruffet i og nær ved det foreløbige projektområde. Endvidere skal nævnes, at de vestlige dele af det foreløbige projektområde syd for motorvejen løber inden for et kulturarvsareal af national betydning. Hertil skal lægges, at der både inden for og i nærheden af det foreløbige projektområde findes både fredede og overpløjede gravhøje samt mulige overpløjede gravhøje eller sløjfede storstensgrave erkendt ud fra reliefkort og Original 1 kort. Samlet set er der en *væsentlig* risiko for at påtræffe meget væsentlige fortidsminder inden for det foreløbige projektområde på de arealer, som ikke allerede er undersøgt arkæologisk eller forstyrret ved moderne anlægsarbejder. Dog kan det for delstrækningen fra Holbækmotorvejen til Klevehøjvej kun vurderes, at der primært ud fra topografien er en *moderat* sandsynlighed for at påtræffe fortidsminder.

Derfor får størstedelen af strækningen på Kort 24 farven rød, mens de dele der er undersøgt arkæologisk er markeret med grøn – og den mindre delstrækning fra Holbækmotorvejen til Klevehøjvej får farven blå.

Kort 25 Spangå - kommunegrænsen Roskilde Kommune

Den første del af det foreløbige projektområde på Kort 25 strækker sig fra krydsningen af Spangå til Ågesholmvej. Inden for denne delstrækning er registreret en overpløjet gravhøj (sb. 020211-23) på matr. 3k, Vasby By, Sengeløse. Forud for råstofindvinding blev der i 2002 foretaget arkæologiske forundersøgelser, dog uden at finde spor af den omtalte gravhøj. Til gengæld blev der udgravet grave fra den sene bondestenalder og en urne fra yngre bronzealder / ældre førromersk jernalder i en anden overpløjet gravhøj (sb. 020211-24) på samme matrikel, men ca. 70 m syd for strækningen på kort 25. Nævnes skal også, at der umiddelbart syd for det foreløbige projektområde er fundet dele af en malmgryde fra middelalderen (sb. 020211-90). På trods af de omtalte vigtige fund så er den omtalte delstrækning forstyrret ved den efterfølgende råstofindvinding, og yderligere jordfaste fortidsminder må formodes at være ødelagt. Derfor får denne delstrækning farven grøn på Kort 25.

I forhold til den resterende del af strækningen på Kort 25 – fra Ågesholmvej til kommunegrænsen – skal det først fremhæves, at den nordøstlige afgrænsning af det foreløbige projektområde her løber langs matrikelskellet mellem matr. 6a, Vasby By, Sengeløse og det større antal mindre matrikler øst herfor. Det skal understreges, at der langs dette matrikelskel løber et beskyttet sten-/jorddige.

Fra området nord for Ågesholmvej til Hove Å kendes ingen kulturhistoriske lokaliteter inden for det foreløbige projektområde. Der kendes dog til en række vigtige lokaliteter i umiddelbar nærhed. Således er der ca. 460 m nordøst for det foreløbige projektområde udgravet en rig grav fra yngre romersk jernalder (Lok. 108), ligesom der ca. 270 m øst for strækningen på kort 25 på matr. 7ga, Vasby By, Sengeløse er

registreret en overpløjet gravhøj (sb. 020211-22). Omtrent 600 m sydvest for denne del af det foreløbige projektområde er der i årenes løb opsamlet en række vigtige oldsager (Lok. 109).

I forhold til strækningen fra Hove Å til kommunegrænsen kendes der heller ikke til kulturhistoriske lokaliteter inden for det foreløbige projektområde. Men også her kendes der til en række væsentlige oldsagsfund fra det umiddelbare nærområde registreret i privateje, således er der på matr. matr. 30b, Katrinebjerg Hgd, Sengeløse fundet oldsager fra bondestenalderen (sb. 020211-72) ned imod Hove Å ca. 160 m øst for det foreløbige projektområde. Endvidere er der ca. 280 m øst for det foreløbige projektområde fundet fragmenter af bronze-spyd & -dolk fra bronzealderen på matr. 30g, Katrinebjerg Hgd, Sengeløse (sb. 020211-73). På samme matrikel er fundet en stenkølle fra bondestenalderen (sb. 020211-75) kun ca. 80 m øst for det foreløbige projektområde. På matr. 32c, Katrinebjerg Hgd, Sengeløse er der ved Hove Å fundet et bidsel af tak fra jernalderen (sb. 020211-74) ca. 250 m øst for det foreløbige projektområde. Fra samme privatsamling skal endvidere nævnes, at der på matr. 30a, Katrinebjerg Hgd, Sengeløse er fundet en flintplanke – dvs. et råemne til økseproduktion- fra bondestenalderen (sb. 020211-76) ca. 125 m vest for det foreløbige projektområde.

Afslutningsvis skal nævnes, at der ved tørvegravning i 1937 i Stenløse Mose umiddelbart sydvest for Hove Å blev fundet dele af en ikke-nærmere dateret primitiv bro bestående af rækker af større sten og grene, der kan have ageret som støtte for broen (sb. 020211-78). Det relativt lille tørvehul var gravet på matr. 20a, Katrinebjerg Hgd, Sengeløse ca. 170 m øst for det foreløbige projektområde.

Lokalitet 108:

(sb. 020211-49) Matr. 7bs, Vasby By, Sengeløse

Forud for byggeri blev der i 1961 udgravet en rig grav med skelettet af en 35-55 årig kvinde. Graven indeholdt bl.a. en gulfingerring, fem sølvspænder, 17 ravperler, lerkar og en benkam.

Lokalitet 109:

(sb. 020211-51) Matr. 2g, Vasby By, Sengeløse

Allerede i 1964 blev der registreret overfladefundne flintgenstande fra stenalderen på markerne nordøst for Bakkely. I 2014 blev der efterfølgende indleveret en privatsamling af oldsager fundet på de samme marker. Der er primært tale om flintgenstande såsom økser, segl, knive og skrabere fra hele bondestenalderen samt dele af bronzealderen, men også bl.a. to glasperler fra vikingetiden.

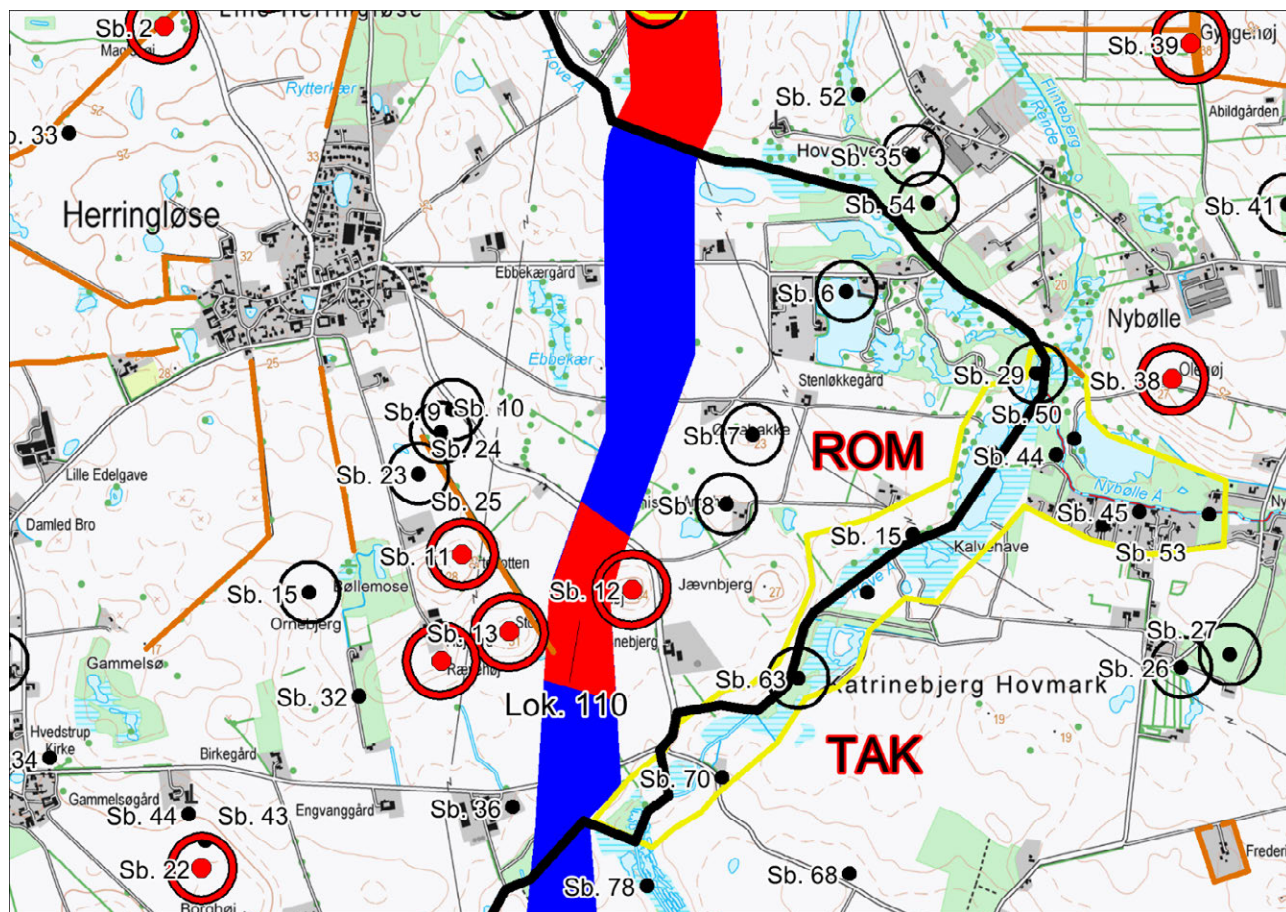
Kulturhistorisk vurdering: Den første del af det foreløbige projektområde på Kort 25 fra krydsningen af Spangå til Ågesholmvej er forstyrret ved råstofindvinding, men der kendes til overpløjede gravhøje, grave fra bondestenalder og yngre bronzealder/ældre førromersk jernalder samt middelalderfund inden for eller umiddelbart udenfor denne del af det foreløbige projektområde.

Fra Ågesholmvej til kommunegrænsen kendes der ikke til kulturhistoriske lokaliteter inden for det foreløbige projektområde, men derimod er der gjort fund fra store dele af oldtiden i områderne umiddelbart øst og vest for det foreløbige projektområde i form af en rig grav fra yngre romersk jernalder, overpløjede gravhøje samt omfangsrige oldsagsfund fra privatsamlinger i form af diverse flintgenstande fra bondestenalder og bronzealder, bronzegenstande fra bronzealderen, et bidsel fra jernalderen samt glasperler fra vikingetiden.

Dette fundmateriale sammenholdt med en topografi præget af et relativt kuperet terræn med åløb og vådområder gør, at der er en *moderat* sandsynlighed for at påtræffe jordfaste fortidsminder på delstrækningen fra Ågesholmvej til kommunegrænsen.

Derfor får størstedelen af strækningen af det foreløbige projektområde på Kort 25 farven blå, mens den sydlige delstrækning fra Spangå til Ågesholmvej, der er forstyrret ved råstofindvinding, får farven grøn.

Kort 26 Hvedstrup sogn, Roskilde Museum

Det foreløbige projektområde strækker sig over et moræneplateau øst for Herringløse, der er beliggende som et næs afgrænset af Hove ådal mod nord, øst og syd. Området kendetegnes af et jævnt, stedvist småbakket terræn med en del vandhuller. De højeste punkter er beliggende i kote 30-38 m o.h. På de tre sider ned mod ådalen falder terrænet ned til kote 9-15 m o.h.

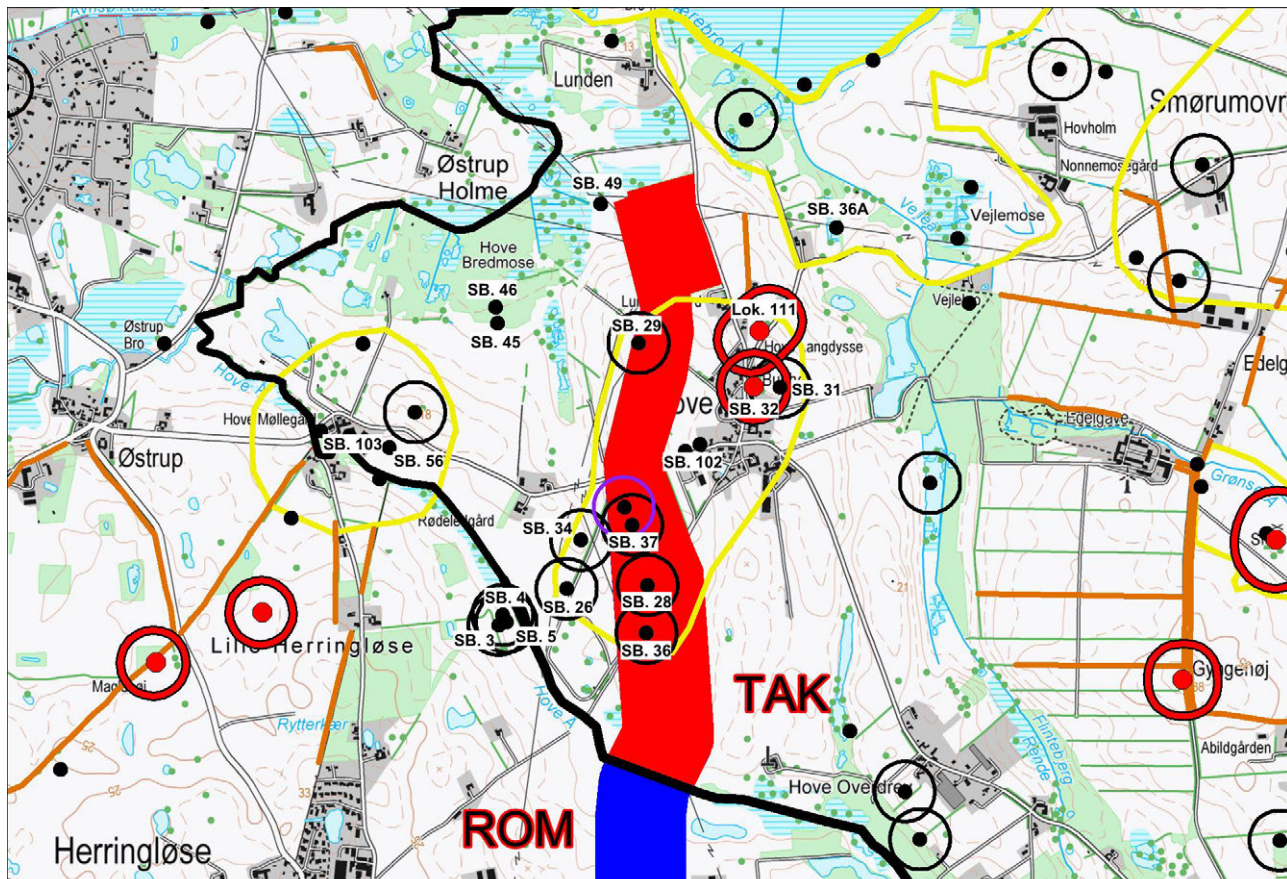
Lokalitet 110:

Matr. 3b, 4a & 20c, Herringløse By, Hvedstrup

Efter at have passeret Hove å i syd bevæger det foreløbige projektområde sig først over et jævnt, relativt lavtliggende terræn, hvorefter landskabet hæver sig betragteligt. På kanten af denne bakkekam er registreret adskillige gravhøje, hvoraf flere i dag er fredede fortidsminder (Urtepotten, St. Oldhøj, Sømhøj og Rævehøj, hhv. sb. 11, 12, 13 & 14) mens andre er overpløjede høje. Der er tale om en typisk beliggenhed for oldtidens gravhøje, og det kan ikke udelukkes, at der ved jordarbejde kan påtræffes flere, hidtil ukendte, fortidsminder af samme art. Endvidere findes der erfaringsmæssigt ofte andre forhistoriske anlæg i tilknytning til gravhøjene, fx andre begravelser eller aktivitetsområder.

I det foreløbige projektområde findes ingen registrerede fortidsminder, men beskyttelseszonen for den fredede "Sømhøj" overlapper et mindre areal i det foreløbige projektområdes østlige del. Endvidere tangeres det foreløbige projektområde af beskyttelseszonen om den fredede "Store Oldhøj".

Kort 27 Kommunegrænsen ved Hove Å - transformerstation Hove

Det foreløbige projektområde på Kort 27 løber fra Hove å og vest om Hove landsby, der har rødder i middelalderen og kendes fra de skriftlige kilder som Hofwum omkring år 1170 og nævnes igen i år 1257 som Ho(u)a. Fra år 1581 omtales vandmøllen Hove Mølle, men der har antageligt været en vandmølle på stedet tidligere i middelalderen (Jønsson, 2002, 162 & 165).

Størstedelen af strækningen på Kort 27 befinder sig inden for et kulturarvsareal af national betydning (sb. 020212-102), der omfatter selve Hove samt markerne sydvest og vest for landsbyen. Kulturarvsarealet er udpeget på grund af de mange gravhøje og storstensgrave i området særligt den fredede langdysse kaldet Hove Langdysse (Lok. 111). Langdysse er beliggende omtrent 190 m øst for det foreløbige projektområde, og ligeledes omtrent 230 m østfor kan nævnes den fredede, markante gravhøj Buehøj (sb. 020212-32) på matr. 6d, Hove By, Smørum.

Udover de fredede gravmonumenter skal nævnes, at der kendes til syv overpløjede/sløjfede gravmonumenter inden for kulturarvsarealet, hvoraf fire ligger inden for det foreløbige projektområde: en overpløjet gravhøj på matr. 2a, Hove By, Smørum (sb. 020212-36), en overpløjet gravhøj, hvori skulle være fundet et par urner med brændte ben på matr. 3a, Hove By, Smørum (sb. 020212-28), på samme matrikel en overpløjet gravhøj med stenkiste indeholdende to skeletter dateret til den sene bondestenalder (sb. 020212-37) samt en overpløjet gravhøj på matr. 4a, Hove By, Smørum (sb. 020212-29).

De resterende tre gravmonumenter inden for kulturarvsarealet er som følger: en sløjfet runddysse fra bondestenalderen på matr. 3b, Hove By, Smørum (sb. 020212-26) ca. 150 m vest for det foreløbige

projektområde, på samme matrikel en nedpløjet gravhøj (sb. 020212-34) ca. 90 m vest for det foreløbige projektområde samt den overpløjede Baunehøj (sb. 020212-31) på matr. 6a, Hove By, Smørum ca. 320 m øst for det foreløbige projektområde.

Endvidere skal nævnes en gruppe nærliggende gravmonumenter ca. 360 m vest for det foreløbige projektområde -på den anden side af Hove Å, i Roskilde Kommune- beliggende på matr. 12a, Herringløse By, Hvedstrup: to ødelagte langdysser fra bondestenalderen (sb. 020406-4 & -5) samt en formodet overpløjet gravhøj (sb. 020406-3).

Til dette skal nævnes, at der ud fra reliefkort ses endnu en mulig overpløjet gravhøj på matr. 3a, Hove By, Smørum –beliggende inden for det foreløbige projektområde (se Kort 27).

Større dele af oldtiden er endvidere repræsenteret ved en række oldsagsfund gjort ved tidligere tiders tørvegravning i umiddelbar nærhed af det foreløbige projektområde. Således er der umiddelbart vest for transformerstation Hove, kun ca. 40 m vest for det foreløbige projektområde, fundet både en harpun af ben fra jægerstenalderen og en flintesav fra bondestenalderen (sb. 020212-49) på matr. 5a, Hove By, Smørum. Ligeledes fra jægerstenalderen er der på matr. 6k, Hove By, Smørum fundet en hjortetaksøkse (sb. 020212-36A) ca. 430 m øst for strækningen på Kort 27. Fra den sene del af bondestenalderen er der på matr. 8a, Hove By, Smørum fundet en pilespids på kanten af Bredmose (sb. 020212-45) ca. 460 m vest for det foreløbige projektområde, og umiddelbart nord herfor er der på matr. 4m, Hove By, Smørum fundet en ornamenteret bronzeøkse fra ældre bronzealder (sb. 020212-46), ca. 470 m vest for det foreløbige projektområde. Afslutningsvist skal nævnes, at der er gjort fund fra jernalderen i form af et forgyldt reliefspænde fra ældre germansk jernalder (sb. 020212-56) ved Hove Møllegård på matr. 8a, Hove By, Smørum omtrent 700 m vest for det foreløbige projektområde. Sidstnævnte ligger inden for et kulturarvsareal af regional betydning (sb. 020212-103) udpeget netop på baggrund af det forgyldte reliefspænde som måske stammer fra et forstyrret gravfelt øst for Hove Møllegård eller også er et offerfund. Det antages, at der må ligge en bebyggelse fra samme periode i nærheden.

Lokalitet 111:

(sb. 020212-30) Matr. 6i, Hove By, Smørum

Den fredede langdysse fra bondestenalderen er med sine 90 meters længde blandt de største langdysser på Sjælland, og er den eneste bevarede langdysse i det åbne land i det tidligere Københavns Amt. Langdysser ligger ofte ovenpå eller umiddelbart nær ældre eller samtidige bopladser (Boye, 2006, 161 & 166).

Kulturhistorisk vurdering: Størstedelen af strækningen på Kort 27 løber igennem et kulturarvsareal af national betydning udpeget på baggrund af et større antal gravhøje og storstensgrave bl.a. den fredede, monumentale Hove Langdysse. Der er inden for og i umiddelbar nærhed af det foreløbige projektområde registreret en række overpløjede / sløjfede gravmonumenter, og reliefkortet viser, at der kan være flere. Nærliggende fund af oldsager fra store dele af oldtiden (jægerstenalder-ældre germansk jernalder), nærheden til den middelalderlige landsby Hove samt en topografi med et kuperet terræn understreger sammen med det store antal gravhøje og storstensgrave, at der er en *væsentlig* risiko for at påtræffe jordfaste fortidsminder inden for strækningen på Kort 27.

Derfor får strækningen af det foreløbige projektområde fra kommunegrænsen ved Hove Å til transformerstation Hove farven rød.

Anvendt litteratur

- Boye, L. 2006: *Københavns Amt. Kulturhistorisk oversigt. Oldtiden indtil 1050*. Kroppedal Museum for Astronomi – Nyere Tid – Arkæologi.
- Jønsson, J.H. 2002: *Københavns Amt. Kulturhistorisk oversigt. Middelalder 1050-1536*. Kroppedal Museum for Astronomi – Nyere Tid – Arkæologi.
- *Danmarks længste udgravning*. 1987. Redigeret af Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat
- Hansen, U.L. 1987. *Römischer Import im Norden : Warenaustausch zwischen dem Römischen Reich und dem freien Germanien während der Kaiserzeit unter besonderer Berücksichtigung Nordeuropas*. Nordiske fortidsminder. Serie B - in quarto ; vol. 10. København 1987